
Turun Seudun Osuuspankin
TILINPÄÄTÖS JA TOIMINTAKERTOMUS 2016

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

1 - 25	Toimintakertomus
26 - 28	Osuuspankin konsernin tuloslaskelma ja tase
29 - 30	Osuuspankin tuloslaskelma ja tase
31 - 34	Rahoituslaskelma
	Osuuspankin ja konsernin tuloslaskelman ja taseen liitteenä annettavat tiedot
35 - 47	Osuuspankin tilinpäätöksen merkittävimmät laatimisperiaatteet
48 - 82	Liitetiedot
89 - 91	Luettelo kirjanpitokirjoista, tositteiden lajeista sekä selvitys niiden säilytystavoista
92	Hallituksen allekirjoitus
92	Hallintoneuvoston lausunto
92	Tilintarkastajien merkintä suoritetusta tilintarkastuksesta

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Turun Seudun Osuuspankin liikevoitto pieneni merkittävästi edellisvuodesta, johtuen edellisen vuoden poikkeuksellisen suurista kertaluonteisista tuottoeristä. Vertailukelpoinen liikevoitto kuitenkin parani. Kulut kasvoivat 6,1 prosenttia, johtuen erityisesti ICT-kulujen kasvusta. Arvonalentumisten määrä suhteutettuna luotto- ja takauskantaan oli erittäin alhaisella tasolla. Luottokannan kasvu oli tyydyttävällä ja talletuskannan kasvu erittäin hyvällä tasolla. CET 1 vakavaraisuussuhde pysyi hyvällä tasolla 18,7 prosentissa. Pankin jäsenmäärä kasvoi 4 732 jäsenellä.

Avainlukuja

Avainlukuja	2016	2015	2014
Liikevoitto, 1000 euroa	30 541	53 424	28 959
Vertailukelpoinen liikevoitto	27 892	25 274	16 860
Kulujen suhde tuottoihin, %	54,2	38,5	55,3
Oman pääoman tuotto (ROE), %	8,9	18,2	12,7
Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde	18,7	18,9	16,5
Henkilöstö keskimäärin	312	318	363
Jäsenet	83 479	78 747	76 219

OP Ryhmä

Turun Seudun Osuuspankki on jäsentensä omistama osuuskuntamuotoinen talletuspankki, joka harjoittaa toimialueellaan paikallista vähittäispankkitoimintaa.

Pankki kuuluu OP Ryhmään, joka on johtava suomalainen finanssiryhmä. Se koostuu itsenäisistä osuuspankeista ja niiden keskusyhteisöstä OP Osuuskunnasta tytäryhtiöineen. OP Ryhmän ja sen jäsenpankkien keskitettyjen palveluiden kehittämisestä ja tuottamisesta vastaavat OP Osuuskunta sekä sen tytäryhtiöt OP-Palvelut Oy ja OP-Prosessipalvelut Oy. OP Osuuskunta toimii koko OP Ryhmän strategisena omistusyhteisönä ja ryhmäohjauksesta ja valvonnasta vastaavana keskusyhteisönä.

Pankki on OP Osuuskunnan jäsenluottolaitos. OP Osuuskunta ja sen jäsenluottolaitokset yhdessä niiden konsolidointiryhmiin kuuluvien yhteisöjen kanssa muodostavat yhteenliittymän, josta säädetään laissa talletuspankkien yhteenliittymästä. Lakien mukaan keskusyhteisö ja sen jäsenluottolaitokset vastaavat toistensa veloista ja sitoumuksista ja niiden vakavaraisuutta, maksuvalmiutta ja asiakasriskejä valvotaan yhteenliittymän tasolla. OP Ryhmän vakuutusyhtiöt eivät kuulu keskinäisen vastuun piiriin.

Toimintaympäristö

Maailmantalouden kasvu jatkui vuonna 2016 pitkäaikaista keskiarvoa hitaampana. Vuoden aikana luottamus talouteen horjui erityisesti Britannian EU-jäsenyydestä järjestämän kansanäänestyksen vuoksi. Talouskehitys ja luottamus kohenivat kuitenkin jälleen vuoden lopulla.

Euroalueen inflaatio jäi etenkin alkuvuonna vähäiseksi. Euroopan keskuspankki (EKP) laski maaliskuussa ohjaukskorkonsa nolnaan ja talletuskorkonsa -0,4 prosenttiin. Lisäksi EKP laajensi arvopapereiden osto-ohjelmaansa. Euribor-korot laskivat edelleen hieman EKP:n toimien seurauksena. Pitkät korot nousivat vuoden lopulla, mutta jäivät vuoden alkua matalammalle tasolle.

Suomen talous alkoi vähitellen elpyä. Rakentaminen kasvoi vahvasti, ja kulutus hyvää vauhtia. Viennin kehitys oli edelleen vaisua. Työttömyys kääntyi laskuun, ja kotitalouksien luottamus

vahvistui selvästi vuoden lopulla. Kuluttajahintojen nousu jäi vähäiseksi. Asuntomarkkinat piristyivät, ja asuntojen hinnat nousivat maltillisesti.

Kotitalousluottokanta jatkoi viime vuonna vajaan kolmen prosentin kasvuaan. Yritys- ja asuntoyhteisöluottokannan kasvu hidastui alle viiteen prosenttiin. Luottojen kysynnän odotetaan vilkastuvan alkuvuonna. Talletuskannan kasvu hidastui julkisyhteisö- ja yritystalletusten heikomman kehityksen seurauksena. Rahasto- ja vakuutussäästöt nousivat viime vuonna selvästi nettomerkitöiden lisääntymisen sekä hyvän markkinakehityksen ansiosta.

Pankin toimialueen taloudelliselle tilanteelle leimaa-antava piirre on asuntokaupan ja asuntorakentamisen vilkkaus. Telakan vahva tilauskanta pitää alihankkijoiden liiketoiminnan ja työllistämismahdollisuudet hyvinä. Turun seutukunnan väestömäärän kasvu on pysynyt melko hyvällä tasolla. ICT-, suunnittelu-, bioteknologia- ja lääkealojen kehitys on Turussa vahvaa.

Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Pankin liikevoiton muutokseen vaikutti olellisesti kertaluonteisten tuottoerien väheneminen vuoteen 2015 verrattuna. Vuonna 2015 OVY Vakuutus Oy ja OP Korttityhtiö Oyj maksoivat lisäosinkoja ja pankille kertyi myyntivoittoa OP-Henkivakuutus Oy:n ja OP Korttityhtiö Oyj:n osakkeiden myynnistä. Yhteensä näiden kertaluonteisten tuottojen määrä vuonna 2015 oli 28,15 miljoonaa euroa. Vuonna 2016 OVY Vakuutus Oy maksoi lisäosinkoa 2,65 miljoonaa euroa. Kertaluonteiset tuotot vähenivät vertailuvuoteen nähden 25,5 miljoonaa euroa.

Pankin hallitus päätti 15.12.2016 keskittää pankkitoiminnan taustatehtävät OP Ryhmän keskusyhteisössä hoidettavaksi. Siirto tapahtuu liikkeenluovutuksena 1.3.2017. Liikkeenluovutuksessa siirtyy arviolta 32 henkeä keskusyhteisön palvelukseen.

Konsernirakenne ja siinä tapahtuneet muutokset tilikauden aikana

Pankin konserniin kuuluivat pankin lisäksi tytäryrityksenä Turun Seudun OP-Kiinteistökeskus Oy sekä osakkuusyhtiöinä Turun Asemaseudun Kiinteistö Oy ja Turun TeknologiaKiinteistöt Oy.

Pankki on laatinut konsernitilinpäätöksen, johon on yhdistelty emopankin tilinpäätöksen lisäksi tytäryhtiön ja osakkuusyhtiöiden tilinpäätökset Finanssivalvonnan Määräykset ja ohjeet 2/2016 Rahoitussektorin kirjanpito, tilinpäätös ja toimintakertomus edellyttämässä laajuudessa. Koska konsernitilinpäätöksen luvut eivät poikkea olellisesti emo-osuuspankin tilinpäätöksestä, tässä toimintakertomuksessa käsitellään osuuspankin ja sen konsernin toimintaa emo-osuuspankin tilinpäätöksen lukujen perusteella. Merkittävimmät konsernin erät on kerrottu jäljempänä kappaleessa Pankin konserni.

Pankin tulos

Liikevoittoon vaikuttaneiden keskeisimpien tuotto- ja kuluerien kehitys kolmelta viimeiseltä vuodelta sekä vuoden 2016 muutos on kuvattu alla olevassa taulukossa.

Tulosanalyysi	2016	2015	Muutos, %	2014
1000 euroa				
Tuotot				
Korkokate	29 083	30 215	-3,7	28 030
Muut tuotot				
Tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista	15 382	23 213	-33,7	6 337
Palkkiotuotot, netto	22 036	22 703	-2,9	20 460
Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot	249	430	-42,1	260
Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot	50	13 516	-99,6	11 999
Suojauslaskennan nettotulos	-	-		-
Sijoituskiinteistöjen nettotuotot	636	137	362,4	-350
Liiketoiminnan muut tuotot	1 474	1 212	21,7	1 975
Yhteensä	39 826	61 211	-34,9	40 681
Tuotot yhteensä	68 909	91 426	-24,6	68 711
Kulut				
Henkilöstökulut	16 608	16 999	-2,3	17 906
Muut hallintokulut	13 706	11 683	17,3	10 969
Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä	2 119	1 662	27,5	1 735
Liiketoiminnan muut kulut	4 903	4 858	0,9	7 384
Kulut yhteensä	37 336	35 202	6,1	37 994
Arvonalentumiset luotoista ja muista sitoumuksista	1 032	2 800	-63,1	1 758
Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot	-	-		-
Liikevoitto (-tappio)	30 541	53 424	-42,8	28 959

Korkokate pieneni hyvin alhaisena jatkuneen korkotason johdosta. Vertailukaudella tuottoja oman pääoman ehtoisista sijoituksista kasvatti OVY Vakuutus Oy:ltä saatu lisäosinko. OVY Vakuutus Oy maksoi lisäosinkoja vertailukaudella enemmän kuin vuonna 2016. Lisäksi vertailukaudella myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuottoja kasvatti OP-Henkivakuutus Oy:n ja OP Korttiyhtiö Oyj:n osakkeiden myynti OP Osuuskunnalle. Arvonalentumisten pieneneminen ja tonttikaupasta saatu myyntivoitto kasvattivat sijoituskiinteistöjen nettotuottoja.

Henkilöstökulut supistuivat hieman johtuen toiminnan tehostamisesta. Muita hallinnon kuluja kasvatti pankin osuus OP Ryhmän yhteisistä investoinneista tietojärjestelmien kehittämiseen ja digitalisaatioon. Arvonalentumiset saamisista laskivat selvästi vertailukaudesta ja suhteutettuna luotto- ja takauskantaan pysyivät hyvin matalalla tasolla.

Liikevoitto ilman kertaluonteisia eriä kasvoi 10,4 prosenttia 27,9 miljoonaan euroon (25,3 M€).

Pankin bruttopalkkiotuotot kasvoivat hieman vertailuvuodesta. Kehitys palkkiolajeittain vaihteli suuresti. Nettopalkkiotuottojen vähenemiseen vaikuttivat omistajajäsenille myönnettyjen OP-bonusten sekä palkkiokulujen kasvu.

Palkkiotuottoja kertyi seuraavasti:

Palkkiotuotot	2016	2015	Muutos, %
1000 euroa			
Talletuksista	249	308	-19,3
Luotonannosta	7 166	7 451	-3,8
Maksuliikkeestä	8 999	8 899	1,1
Arvopapereiden välityksestä ja liikkeeseen laskusta	1 896	2 754	-31,2
Omaisuuksienhoidosta ja lainopillisista tehtävistä	3 922	4 053	-3,2

Takauksista	470	381	23,6
Vakuutusten välityksestä	5 414	5 704	-5,1
Muut	4 441	2 832	56,8
Yhteensä	32 557	32 381	0,5
OP-bonukset	-7 299	-6 921	5,5
Palkkiotuotot yhteensä	25 258	25 461	-0,8
Palkkiokulut	3 222	2 758	16,8
Palkkiotuotot, netto	22 036	22 703	-2,9

Luottojen nettomääräiset arvonalentumistappiot supistuivat edellisvuodesta. Luotoista ja takaussaamisista kirjattiin arvonalentumistappioita seuraavasti:

Luottojen ja takaussaamisten arvonalentumistappiot			
1000 euroa	2016	2015	Muutos, %
Arvonalentumisten bruttomäärä	3 077	4 759	-35,3
Vähennykset	-2 045	-1 959	4,4
Arvonalentumisten nettomäärä	1 032	2 800	-63,1
Arvonalentumiset luotto- ja takauskannasta %	0,04	0,12	-0,08 %-yks.

Tase ja taseen ulkopuoliset sitoumukset

Keskeisiä tase- ja sitomuseriä

Keskeisimpien tase- ja sitomuserien kehitys kolmelta vuodelta ja vuoden 2016 muutos on kuvattu alla olevassa taulukossa.

Keskeisiä tase- ja sitomuseriä				
1000 euroa	31.12.2016	31.12.2015	Muutos, %	31.12.2014
Tase	2 984 737	2 851 104	4,7	2 629 837
Luotot	2 468 546	2 336 367	5,7	2 156 269
Saamistodistukset	1 561	3 328	-53,1	11 085
Osakkeet ja osuudet	329 264	330 000	-0,2	250 262
Talletukset	2 186 853	1 921 050	13,8	1 754 295
Oma pääoma	286 427	272 552	5,1	205 101
Taseen ulkopuoliset sitoumukset	254 718	209 449	21,6	168 254

Luotonannon kasvu hidastui vuoteen 2015 verrattuna. Talletuskasvu nopeutui selvästi.

Antolainauksen kehitys

Uusia luottoja myönnettiin vuoden aikana 734 miljoonaa euroa eli 17 miljoonaa euroa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Luottokanta välitetyt luotot mukaan luettuna kasvoi vuoden aikana 3,6 prosenttia ja oli vuoden lopussa oli 3 066 miljoonaa euroa (2 960 M€¹). Henkilöasiakkaiden asuntoluotot kasvoivat 2,8 prosenttia 1 626 miljoonaa euroon (1 582 M€). Yritys- ja asuntoyhteisöluotot kasvoivat 5,3 prosenttia 1 074 miljoonaa euroon (1 018 M€).

Osuuspankki välittää asiakkaille myös OP Ryhmän kiinnitysluottopankin, OP-Asuntoluottopankki Oyj:n (OPA) myöntämiä asuntoluottoja. OP Ryhmän strategian mukaisesti osuuspankki siirsi myöntämiään asuntoluottoja OPAlle tilikauden aikana 50 miljoonaa euroa.

¹ Suluissa vertailulukku 31.12.2015.

Ongelmasaamiset tilikauden aikana kehittyivät seuraavasti:

Ongelmasaamiset	31.12.2016	31.12.2015	Muutos, %
1000 euroa			
Järjestämättömät saamiset	40 948	42 432	-3,5
Yli 90 päivää erääntyneet saamiset	19 126	21 228	-9,9
Järjestämättömät lainanhoitajustosaamiset	6 951	3 623	91,8
Todennäköisesti maksamatta jäävät saamiset	14 871	17 580	-15,4
Terveet lainanhoitajustosaamiset	40 922	27 055	51,3
Ongelmasaamiset yhteensä	81 869	69 486	17,8

Taulukossa esitetyt järjestämättömät saamiset sisältävät saamiskohtaiset arvonalentumiset. Yli 90 pv erääntyneenä saamisena esitetään jäljellä oleva pääoma sellaisesta saamisesta, jonka korko tai pääoma on ollut erääntyneenä ja maksamatta yli kolme kuukautta. Lainahoitajustosaamisena esitetään saamiset, joiden ehtoja on neuvoteltu uudelleen asiakkaan heikentyneestä maksukyvyistä johtuen. Lainanhoitajustosaamisten määrään on vaikuttanut Euroopan pankkiviranomaisen (EBA) tarkentunut ohjeistus. Todennäköisesti maksamatta jäävinä saamisina esitetään heikompien luottoluokkien omaavat saamiset.

Kiinteistöomistukset

Pankin kiinteistöomistukset muodostuvat omassa käytössä olevista kiinteistöistä ja sijoituskiinteistöistä.

Kiinteistöomistukset	31.12.2016	31.12.2015
1000 euroa		
Omassa käytössä olevat kiinteistöt		
Sitoutunut pääoma	40 506	40 527
Prosenttia taseesta	1,4	1,4
Sijoituskiinteistöt		
Sitoutunut pääoma	19 441	20 551
Prosenttia taseesta	0,7	0,7
Käypä arvo	19 715	20 263
Nettotuotto, %	7,2	6,6
Kiinteistöihin sitoutunut pääoma yhteensä	59 946	61 078
Prosenttia taseesta	2,0	2,1

Kiinteistöyhteisöjen sitoutunut pääoma muodostuu osakehuoneiston kirjanpitoarvosta ja osakehuoneistoon kohdistuvasta lainaosuudesta.

Lisäksi pankilla on sijoituksia kiinteistösijoitusyhtiöissä, joihin sitoutunut pääoma on 19,2 miljoonaa euroa (23,5 M€). Kaikkien kiinteistösijoitusten osuus on 2,7 prosenttia taseesta (3,0 %).

Omassa käytössä olevat kiinteistöt

Omassa käytössä olevia kiinteistöjä on taseessa 40,5 miljoonaa euroa, josta kirjattiin arvonalennuksia tilikauden aikana 0,45 miljoonaa euroa. Arvonkorotuksia oli tilikauden lopussa 1,7 miljoonaa euroa.

Sijoituskiinteistöt

Pankki on sijoittanut kiinteistösijoitusyhtiöiden osakkeisiin 4,0 miljoonaa euroa. Näille yhtiöille pankki on myöntänyt luottoja 15,2 miljoonaa euroa.

Sijoituskiinteistöistä kirjattiin arvonalennuksia tilikauden aikana 0,3 miljoonaa euroa. Sijoituskiinteistöihin ei sisällynyt tilikauden päättyessä arvonnkorotuksia.

Tilikauden aikana myytiin sijoituskiinteistöjä kirjanpitoarvoltaan 0,3 miljoonaa euroa.

Muun sijoitustoiminnan kehitys

Saamiset luottolaitoksilta, joista valtaosan muodostavat saamiset OP Yrityspankki Oyj:ltä, olivat 108 miljoonaa euroa (105 M€). Vuoden lopussa pankilla oli sijoituksia keskusyhteisön osuuspääomaan yhteensä 322 miljoonaa euroa (322 M€).

Velat yleisölle ja julkisyhteisöille

Yleisön talletusten ja muiden velkojen kehitys on kuvattu alla olevassa taulukossa. Muut velat muodostuvat markkinarahaveloista ja valtion varoista välitetyistä lainoista.

Velat yleisölle ja julkisyhteisöille			
1000 euroa	31.12.2016	31.12.2015	Muutos, %
Talletukset			
Maksuliiketililit	1 224 456	983 594	24,5
Säästämistilit	227 050	208 618	8,8
Sijoittamistilit	728 387	722 984	0,7
Valuuttatalletukset	6 964	5 846	19,1
Yhteensä	2 186 853	1 921 050	13,8
Muut velat	1 728	2 216	-22,0
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille yhteensä	2 188 582	1 923 266	13,8

Muun vieraan pääoman ja sitoumusten kehitys

Velat luottolaitoksille, jotka muodostuvat veloista OP Yrityspankki Oyj:lle ja ns. väliluotosta OP-Asuntoluottopankki Oyj:lle, vähenivät 438 miljoonaan euroon (594 M€).

Muut vieraan pääoman erät muodostuvat lähinnä lyhytaikaisista maksujenvälityseristä sekä tuottojen ja kulujen jaksotuksiin liittyvistä tilinpäätösvaiheen siirtävistä eristä.

Oma pääoma ja varaukset

Pankin koko oman pääoman määrä kasvoi 5,1 prosenttia 286 miljoonaan euroon (273 M€).

Osuuspääoma

Osuuspääoma väheni 2,5 prosenttia 157,8 miljoonaan euroon (161,9 M€). Omistajajäsenillä oli vuoden lopussa sijoituksia jäsenosuuksiin 8,6 miljoonaa euroa (8,2 M€), lisäosuuksiin 0 euroa (8,3 M€) ja Tuotto-osuuksiin 149,2 miljoonaa euroa (145,4 M€). Pankki myi tuotto-osuuksia vuoden aikana 10 miljoonalla eurolla (44,7 M€). Tuotto-osuuksien liikkeeseen laskusta uusien merkintöjen osuus oli 9,4 miljoonaa euroa ja vanhoja lisäosuuksia muunnettiin Tuotto-osuuksiksi 0,6 miljoonaa euroa. Irtisanottujen tuotto-osuuksien määrä vuoden lopussa oli 14,3 miljoonaa euroa (14,7 M€). Irtisanotut lisäosuudet 7,7 miljoonaa euroa (2,5 M€) esitetään taseessa velkana.

Tuotto-osuus on asiakasomistajan vapaaehtoinen sijoitus osuuspankin omaan pääomaan. Tuotto-osuudet voidaan lukea pankin ydinvakavaraisuuteen. Tuotto-osuuden tuottotavoite vuodelle 2016 oli 3,25 prosenttia. OP Ryhmän hallintoneuvosto on vahvistanut myös vuodelle 2017

tuottotavoitteeksi 3,25 prosenttia. Pankki on sijoittanut osan Tuotto-osuuksista saamastaan pääomasta OP Osuuskunnan osuuspääomaan.

Pankki maksoi Tuotto-osuuksille vuodelta 2015 korkoa 3,25 prosenttia eli yhteensä 4,0 miljoonaa euroa. Lisäosuuspääomalle maksettiin korkoa vuodelta 2015 yhteensä 0,26 miljoonaa euroa. Osuuspankin edustajiston kokouksessa on päätetty lisäosuuksien määrän vähentämisestä palautusta vastaan. Lisäosuudet palautetaan asiakkaille heinäkuussa 2017.

Osuuspankilla voi osuuskuntalain ja osuuspankin sääntöjen mukaan olla jäsenen oikeudet tuottavia jäsenosuuksia ja vapaaehtoisina osuuksina Tuotto-osuuksia sekä lisäosuuksia. Pankin osuuspääomassa on jäsenosuuksia 86 337 kpl. Jokaisella jäsenellä on velvollisuus ottaa yksi osuuspankin jäsenosuuksia ja maksaa siitä merkintähintana 100 euron suuruinen jäsenosuusmaksu. Tuotto-osuuksia on pankin osuuspääomassa 1 491 602 kpl. Tuotto-osuuksia voivat merkitä vain pankin jäsenet ja niiden antamisesta päättää osuuspankin hallitus. Tuotto-osuuden nimellisarvo ja siitä osuuspankille merkintähintana maksettava tuotto-osuusmaksu on 100 euroa. Jäsenosuudet ja Tuotto-osuudet ovat osuuspankin purkautuessa huomommalla etusijalla kuin lisäosuudet. Lisäosuuksia koskevat määräykset sisältyvät nykyistä edeltävän osuuskuntalain (1488/2001) 11 lukuun sekä soveltuvien osin voimassa olevaan osuuskuntalakiin. Osuuspankki ei voi enää antaa uusia lisäosuuksia.

Osuusmaksut, tuotto-osuusmaksut ja lisäosuusmaksut palautetaan osuuspankin sääntöjen, osuuskuntalain ja osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista annetun lain mukaisesti ja sanotuissa laeissa mainituin edellytyksin jäsenyyden päätyttyä tai irtisanottaessa lisäosuus tai Tuotto-osuus. Jäsenosuusmaksu ja tuotto-osuusmaksu voidaan palauttaa 12 kuukauden kuluessa sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana jäsenyys on päättynyt tai Tuotto-osuuden omistaja on irtisanonut osuuden.

Osuuspankilla on kuitenkin oikeus kieltäytyä jäsenosuusmaksujen ja tuotto-osuusmaksujen palauttamisesta osuuspankin toiminnan aikana. Pankki voi myöhemmin päättää edellä mainitun kiellon kumoamisesta. Palauttamista koskevasta kiellosta ja sen kumoamisesta päättää tarvittaessa pankin hallitus. Ellei palautusta voida jonakin vuonna maksaa täysimääräisesti, maksamatta jäänyt osa maksetaan seuraavien tilinpäätösten perusteella käytettävissä olevista omista pääomista. Edellä määrätty oikeus maksamatta jääneen osan jälkipalautukseen päättyy kuitenkin viidennen seuraavan tilinpäätöksen jälkeen. Maksamatta jääneelle osalle ei makseta korkoa.

Pankki on päättänyt lisäosuuksien määrän vähentämisestä palautusta vastaan. Kaikki lisäosuudet palautetaan omistaja-asiakkaille normaalin irtisanomisajan puitteissa heinäkuussa 2017. Jos irtisanottua lisäosuusosuusmaksua ei ole voitu palauttaa kokonaisuudessaan, voi palautus tapahtua jälkipalautuksena, jos se on kolmen seuraavan tilinpäätöksen perusteella mahdollista.

Osuuspankilla on oikeus lunastaa kaikki Tuotto-osuudet. Lunastusoikeuden käyttämisestä päättää osuuspankin hallitus. Lunastukseen vaaditaan keskusyhteisön lupa sekä valvovan viranomaisen lupa, mikäli sääntely sitä edellyttää.

Muut oman pääoman erät

Vararahaston määrä oli vuoden lopussa sama kuin vuotta aikaisemmin 0,1 miljoonaa euroa. Käyvän arvon rahaston määrä oli vuoden lopussa 3,4 miljoonaa euroa (3,8 M€).

Veroperusteiset varaukset

Poistoeron määrä 2,3 miljoonaa euroa vuoden lopussa oli sama kuin vuotta aikaisemmin. Luottotappiovarausta kasvatettiin 5,85 miljoonaa euroa 35,1 miljoonaa euroon (29,25 M€).

Omat varat ja vakavaraisuus

Osuuspankin vakavaraisuus lasketaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 mukaisesti.

Osuuspankin luottoriskin pääomavaateen laskennassa käytetään sisäisten luokitusten menetelmää. Markkinariskien pääomavaatimus lasketaan standardimenetelmällä. Myös operatiivisten riskien pääomavaatimus lasketaan standardimenetelmällä.

OP Ryhmä julkistaa ns. Pilari III:n mukaiset tarkemmat vakavaraisuustiedot tilinpäätöksessään. OP Ryhmän tilinpäätös on luettavissa www.op.fi verkkopalvelussa.

Pankin omat varat muodostuivat seuraavasti:

Omat varat		
1000 euroa	31.12.2016	31.12.2015
Ydinpääoma (CET1)		
Oma pääoma*	279 824	264 224
Lisäosuuspääoman omiin varoihin luettava määrä	7 742	10 876
Tilinpäätössiirrot vähennettynä laskennallisella verovelalla	29 908	25 224
Osuus tuloksesta, jota ei ole tarkastettu	-22 725	-37 252
Suunniteltu voitonjako	-	-
Käyvän arvon rahasto rahavirran suojauksesta	-3 256	-3 766
Aineettomat hyödykkeet	-75	-96
Arvon alentumisten ja odotettujen tappioiden erotuksen alijäämä	-16 640	-17 401
Ydinpääoma (CET1) yhteensä	274 779	241 810
Ensisijainen pääoma (T1) yhteensä	274 779	241 810
Omat varat yhteensä	274 779	241 810

* pl. lisäosuuspääoma ja 2.1.2017 palautetut osuuspääomat sekä arvonkorotusrahoon liittyvä laskennallinen verovelka

Osuuspankin lisäosuuspääomasta on luettavissa ydinpääomiin korkeintaan 60 prosenttia 31.12.2012 liikkeeseen lasketusta määrästä siirtymäsäännöksen puitteissa. Tilikauden tulosta ei ole luettu omiin varoihin.

Kokonaisriski		
1000 euroa	31.12.2016	31.12.2015
Luottoriski		
Standardimenetelmä (SA)		
Yritysvastuut	13 187	13 062
Vähittäisvastuut	-	-
Kiinteistövakuudelliset vastuut	-	-
Luottolaitos- ja sijoituspalveluvastuut	0	218
Muut vastuut	1 357	627
Sisäisten luottoluokitusten menetelmä (IRB)		
Yritysvastuut ¹⁾	854 709	695 996
Yritysvastuut – pk-yritykset	493 535	388 226
Yritysvastuut - Muut	361 174	307 770
Vähittäisvastuut ²⁾	109 693	93 148
Kiinteistövakuudelliset	83 790	62 648

Muut vähittäisvastuut	25 903	30 500
Luottolaitos- ja sijoituspalveluyritysvastuut ¹⁾	52	149
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	327 661	330 056
Muut erät	55 141	57 235
Luottoriski yhteensä	1 361 799	1 190 491
Selvitysriski	-	-
Markkinariski³⁾	-	-
Operatiivinen riski	105 516	88 526
Yhteensä	1 467 315	1 279 016

1) Luottolaitos- ja sijoituspalveluyritysvastuisiin sekä yritysvastuisiin sovelletaan nk. IRBAn perusmenetelmää (FIRB), eli pankki soveltaa näiden vastuiden riskipainojen laskennassa omia maksukyvyttömyyden todennäköisyyden (PD) estimaatteja.

2) Vähittäisvastuiden riskipainoja laskettaessa pankki soveltaa omia estimaatteja maksukyvyttömyyden todennäköisyydelle (PD), tappio-osuudelle (LGD) ja luottovasta-arvokertoimelle (CF).

3) Valuuttakurssiriski

Vakavaraisuussuhdeluvut (%)	31.12.2016	31.12.2015
Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde	18,7	18,9
Ensisijaisen pääoman (T1) vakavaraisuussuhde	18,7	18,9
Vakavaraisuussuhde	18,7	18,9
Osuuspankkien yhteenliittymän ydinpääoman vakavaraisuussuhde (CET1)	*19,7	19,5

*syyskuussa 2016

Pääomavaateet	31.12.2016	31.12.2015
1000 euroa		
Omat varat	274 779	241 810
Minimipääomavaade + puskurivaateet *	154 072	134 299
Omien varojen ylijäämä	120 706	107 511
Omat varat	274 779	241 810
Basel I lattian pääomavaatimus	126 412	122 668
Omien varojen ylijäämä	148 367	119 142

*Minimivaade 8 %, kiinteä lisäpääomavaatimus 2,5 % sekä mahdollinen maakohtainen muuttuva lisäpääomavaatimus

Tunnuslukujen laskentakaavat:

Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde, %

$\frac{\text{Ydinpääoma (CET1) yhteensä}}{\text{Kokonaisriski yhteensä}} \times 100$

Ensisijaisen pääoman (T1) vakavaraisuussuhde, %

$\frac{\text{Ensisijainen pääoma (T1) yhteensä}}{\text{Kokonaisriski yhteensä}} \times 100$

Vakavaraisuussuhde, %

$\frac{\text{Omat varat yhteensä}}{\text{Kokonaisriski yhteensä}} \times 100$

Pankin konserni

Pankin konsernin liikevoitto pieneni 42,9 prosenttia 30,3 miljoonaan euroon (53,2 M€). Konsernin tase oli vuoden lopussa 2 983 miljoonaa euroa (2 850 M€).

Konsernin ydinpääoman vakavaraisuussuhde (CET 1) oli 18,3 prosenttia (18,0 %). Konsernin ensisijaisen pääoman vakavaraisuussuhde oli 18,3 prosenttia (18,0 %) ja vakavaraisuussuhde 18,3 prosenttia (18,0 %). Ydinpääoma (CET 1), ensisijainen pääoma (T1) ja omat varat yhteensä 269 miljoonaa euroa (231 M€). Konsernin riskipainotetut erät olivat yhteensä 1 471 miljoonaa euroa (1 283 M€) ja omien varojen vähimmäismäärä 154 miljoonaa euroa (135 M€).

Konsernin oman pääoman tuotto (ROE) tilikaudelta (suluissa kaksi edellistä tilikautta) oli 8,9 prosenttia (18,2 % ja 12,6 %), koko pääoman tuotto (ROA) 0,9 prosenttia (1,7 % ja 0,9 %), omavaraisuusaste 10,6 prosenttia (10,4 % ja 8,3 %) ja kulujen suhde tuottoihin 57,7 prosenttia (41,8 % ja 58,8 %). Tunnuslukujen laskukaavat on esitetty Taloudellista kehitystä kuvaavat tunnusluvut -kappaleen yhteydessä.

Keskinäinen vastuu

Yhteenliittymälainsäädännön mukaisesti osuuspankkien yhteenliittymän muodostavat yhteenliittymän keskusyhteisö OP Osuuskunta, osuuspankkien keskusrahallaitoksena toimiva liikepankki OP Yrityspankki Oyj, keskusyhteisön muut jäsenluottolaitokset, keskusyhteisön ja jäsenluottolaitoksen konsolidointiryhmiin kuuluvat yhteisöt sekä sellaiset luottolaitokset, rahoituslaitokset ja palveluyritykset, joista edellä mainitut yhteisöt yksin tai yhdessä omistavat yli puolet. OP Osuuskunnan jäseniä olivat vuoden lopussa noin 170 osuuspankkia sekä OP Yrityspankki Oyj, Helsingin Seudun Osuuspankki, OP-Asuntoluottopankki Oyj, OP-Korttiyhtiö Oyj ja OP-Prosessipalvelut Oy. Talletuspankkien yhteenliittymää valvotaan konsolidoidusti, ja keskusyhteisö ja sen jäsenluottolaitokset vastaavat viime kädessä toistensa veloista ja sitoumuksista.

Keskusyhteisö on velvollinen antamaan jäsenluottolaitoksilleen ohjeita niiden sisäisestä valvonnasta sekä riskienhallinnasta, niiden toiminnasta maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden turvaamiseksi sekä yhtenäisten tilinpäätösperiaatteiden noudattamisesta yhteenliittymän yhdistellyn tilinpäätöksen laatimisessa.

Keskusyhteisö ja jäsenluottolaitokset ovat keskinäisessä vastuussa niistä selvitystilassa tai konkurssissa olevan keskusyhteisön tai jäsenluottolaitoksen veloista, joita ei saada suoritetuksi sen varoista. Vastuu jakautuu keskusyhteisön ja jäsenluottolaitosten kesken viimeksi vahvistettujen taseiden loppusumman mukaisessa suhteessa.

Jos jäsenluottolaitoksen omat varat vähenevät tappioiden vuoksi niin alhaisiksi, että yhteenliittymälaiassa säädetyn selvitystilan edellytykset täyttyvät, keskusyhteisöllä on oikeus periä jäsenluottolaitoksiltaan keskusyhteisön säännöissä mainituin perustein ylimääräisiä maksuja tilikauden aikana enintään viisi tuhannesosaa jäsenluottolaitosten viimeksi vahvistettujen taseiden yhteenlasketusta loppusummasta käytettäväksi jäsenluottolaitoksen selvitystilan ehkäisemiseksi tarvittaviin tukitoimiin.

Talletussuoja ja sijoittajien turva

Rahoitusvakausviranomaisesta annetun lain mukaan talletuspankin on kuuluttava talletussuojarahastoon. OP Ryhmään kuuluvia talletuspankkeja pidetään talletussuojan osalta yhtenä pankkina. Talletussuojarahastosta korvataan tallettajien saamiset OP Ryhmän talletuspankeilta enintään 100 tuhanteen euroon asti. OP Ryhmässä talletuspankkeja ovat osuuspankit ja OP Yrityspankki Oyj. Suomen talletussuojajärjestelmää ja sitä koskevaa lainsäädäntöä on muutettu 1.1.2015 alkaen. OP Ryhmälle tulevia uuden järjestelmän mukaisia maksuja on kuvattu tilinpäätöksen laatimisperiaatteissa kohdassa 1.18 Viranomaismaksut.

Sijoittajien korvausrahasto maksaa korvauksia ei-ammattimaisille sijoittajille silloin, kun sijoituspalveluyritys tai luottolaitos ei pysty suorittamaan muun kuin tilapäisen maksukyvyttömyyden vuoksi suojan piirissä olevia sijoittajien selviä ja riidattomia saamia sopimuksen mukaisesti. Korvauksen määrä on 90 prosenttia saamisen määrästä, enintään 20 tuhatta euroa. Sijoittajien korvausrahastoa koskevan lainsäädännön mukaan OP Ryhmään kuuluvia pankkeja pidetään korvaussuojan osalta yhtenä pankkina.

Vuoden 2015 alussa tuli voimaan sääntelyä, joka koskee luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten kriisintarkkailua. Tämän lisäksi kesällä 2016 viranomaistaholta on tullut tarkentavaa ohjeistusta näiden säännösten soveltamisesta. Kriisintarkkailuviranomaisella on oikeus puuttua pankin liikkeeseen laskemien sijoitustuotteiden ehtoihin sijoittajan asemaan vaikuttavalla tavalla. OP Ryhmän pankkien kriisintarkkailuviranomainen on Brysselissä toimiva EU:n kriisintarkkailuneuvosto (Single Resolution Board). Kriisintarkkailuviranomainen on määrittämässä vuodelle 2016 kriisintarkkailulain mukaista minimimäärää OP Ryhmän tasolla.

Taloudellista kehitystä kuvaavat tunnusluvut

Tunnusluku			
	2016	2015	2014
Oman pääoman tuotto (ROE), %	8,9	18,2	12,7
Koko pääoman tuotto (ROA), %	0,9	1,7	1,0
Omavaraisuusaste, %	10,6	10,4	8,4
Kulu-tuotto-suhde, %	54,2	38,5	55,3

Tunnuslukujen laskukaavat

Oman pääoman tuotto (ROE), %

$\frac{\text{Liikevoitto (-tappio)} - \text{Tuloverot}^*}{\text{Oma pääoma ja vähemmistön osuus} + \text{Tilinpäätössiirtojen kertymä laskennallisella verolla vähennettynä (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$

Koko pääoman tuotto (ROA), %

$\frac{\text{Liikevoitto (-tappio)} - \text{Tuloverot}^*}{\text{Taseen loppusumma keskimäärin (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$

Omavaraisuusaste, %

$\frac{\text{Oma pääoma ja vähemmistön osuus} + \text{Tilinpäätössiirtojen kertymä laskennallisella verolla vähennettynä}}{\text{Taseen loppusumma}} \times 100$

Kulu-tuotto-suhde, %

$\frac{\text{Hallintokulut} + \text{Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä} + \text{Liiketoiminnan muut kulut}}{\text{Korkokate} + \text{Tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista} + \text{Nettopalkkiotuotot} + \text{Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot} + \text{Myytavissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot} + \text{Suojauslaskennan nettotulos} + \text{Sijoituskiinteistöjen nettotuotot} + \text{Liiketoiminnan muut tuotot} + \text{Osuus osakkuusyritysten tuloksista (netto)}} \times 100$

* Tilinpäätössiirtoihin sisältyvä verovaikutus huomioitu

Riskienhallinta

Riskienhallinnan periaatteet ja organisointi sekä pankin riskiasema

Riskienhallinta perustuu liiketoimintapäätöksiä tekevien henkilöiden ammattitaitoon ja varovaisuuteen sekä systemaattiseen riskien mittaamiseen, arviointiin ja rajoittamiseen. Riskienhallinnan tärkein tavoite on turvata pankin riskinottokyky ja varmistaa, ettei toiminnassa oteta niin suurta riskiä, että se vaarantaisi pankin kannattavuuden, vakavaraisuuden, maksuvalmiuden tai toiminnan jatkuvuuden. Riskinottokyky muodostuu toiminnan laajuuteen ja vaativuuteen suhteutetusta laadukkaasta riskienhallinnasta sekä kannattavaan liiketoimintaan perustuvasta riittävästä vakavaraisuudesta ja likviditeetistä.

Pankin riskienhallinta on järjestetty OP Osuuskunnan jäsenpankeilleen antamien yleisten ohjeiden mukaisesti. Pankin hallintoneuvosto valvoo keskusyhteisön antamien ryhmätasoisien sisäisen valvonnan sekä riskinotto ja riskitoleranssijärjestelmän periaatteiden toteuttamista pankissa. Hallintoneuvoston tarkastusvaliokunta avustaa hallintoneuvostoa sen valvontavelvollisuuden toteuttamisessa. Lisäksi se arvioi osaltaan pankin riskiasemaa ja riskienhallinnan riittävyttä.

Hallitus vastaa riskienhallintajärjestelmien riittävydestä. Hallitus vahvistaa liiketoiminnan tavoitteet, vakavaraisuutta ja eri riskilajeja koskevat limiitit sekä valvoo ja seuraa säännöllisesti pankin liiketoimintaa, riskinottokykyä ja riskiasemaa.

Toimitusjohtaja vastaa riskien- ja vakavaraisuuden hallinnan toteutuksesta ja siihen liittyvien tehtävien organisoinnista. Toimitusjohtaja raportoi säännöllisesti hallitukselle, hallintoneuvostolle ja OP Osuuskunnalle pankin liiketoiminnasta, riskinottokyvystä ja riskiasemasta.

Pankin suhtautuminen riskinottoon on maltillinen. Riskinottokyvyn riittävyttä suhteessa pankin riskeihin arvioidaan riskimittareiden ja taloudellisen pääomavaateen avulla.

Pääomasuunnittelulla varmistetaan, että pankilla on riittävä vakavaraisuus nykyisiin ja ennakoituihin riskeihin nähden. Lisäksi sen avulla varmistetaan, että pankin kasvu-, kannattavuus- ja vakavaraisuustavoitteet ovat tarkoituksenmukaisia ja keskenään johdonmukaisesti asetettu. Pääomasuunnitelma sisältää mm. tavoitteet pääomatasolle sekä varautumissuunnitelman vakavaraisuuteen vaikuttavien odottamattomien tilanteiden varalle. Omien varojen riittävyys turvataan ensisijaisesti pitämällä pankin kannattavuus kohtuullisella tasolla. Lisäksi pankki tarjoaa omistaja-asiakkaille merkittäväksi tuotto-osuuksia, jotka luetaan ydinpääomaan. Pankin riskinottokyky on riittävä ja riskiasema on vakaa.

Luottoriskit

Luottoriskillä tarkoitetaan sitä, että vastapuoli ei täytä luottosuhteesta syntyviä velvoitteita. Luottoriskien hallinnan tarkoituksena on vähentää luottotappioiden todennäköisyyttä jo ennen luottopäätöstä sekä toisaalta rajoittaa ja estää jo tehtyihin luottopäätöksiin liittyvien riskien toteutuminen.

Luottoriskien hallinta perustuu asiakkaan hyvään tuntemiseen, asiakassuhteen aktiiviseen hoitoon, vahvaan ammattitaitoon, kattavaan dokumentointiin ja vakuuksiin. Keskeisessä asemassa luottoriskien hallinnassa on päivittäinen luottoprosessi ja sen laatu.

Asiakkaan riittävä velanhoitokyky on kaiken luotonmyönnön edellytys. Luottopäätökset perustuvat päätöksenteko-ohjeisiin, voimassa olevaan ja ajantasaiseen luottoluokitukseen ja vakuuksiin, joiden tulee yleensä olla turvaavat.

Henkilöasiakkaiden maksukyvyyn riittävyys varmistetaan myös koronnousun varalta. Asiakkaat voivat suojautua koronnousulta käyttämällä luotoissaan kiinteää korkoa tai korkokattoa. Luotonmyönnössä vältetään korkeita luototussuhteita. Asiakkaille tarjotaan takaisinmaksun turvaavia vakuutuksia sairauden ja työttömyyden varalle.

Pankin arvio yritysasiakkaan velanhoitokyvystä ja luottoriskistä muodostuu luottoluokittelusta ja maksukäyttäytymistiedoista, ja tarpeen mukaan tilinpäätösanalyysistä ja –ennusteista,

yritystutkimuksen laatimista dokumenteista, asiakasvastaavan tekemästä tarvekartoituksesta, luottokelpoisuusarvioista sekä mahdollisista muista dokumenteista.

Ennakoitavissa oleviin ongelmiin reagoidaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Asiakkaat, joiden taloudellisen tilan kehitystä, luottoriskien määrää ja maksukäyttäytymistä halutaan tarkastella tavallista tiiviimmin, otetaan erityisseurantaan.

Uusluotonannolle ja luottokannalle on asetettu luottoluokittaisia tavoitearvoja, jotta luottosalkun laatu säilyy hyvänä. Luottoriskien kehitystä seurataan säännöllisesti suhteessa asetettuihin limiitteihin, valvontarajoihin ja tavoitteisiin. Lisäksi seurataan luottosalkun laatua ja rakennetta, vakuuksien kattavuutta sekä ongelmasaamisia. Luottoriskejä limitoidaan ja rahoitusprosessia valvotaan OP Ryhmän riskienhallintajärjestelmän puitteissa.

Suurella asiakasriskillä tarkoitetaan sellaisia vastuita samalta asiakkaalta tai asiakaskokonaisuudelta, joiden yhteismäärä vähennyserien jälkeen on vähintään 10 prosenttia asiakasriskejä kattavista omista varoista. Säännösten mukaan yksittäisen asiakasriskin enimmäismäärä saa olla enintään 25 prosenttia omista varoista, keskusyhteisön luvalla enintään 40 prosenttia. Pankin asiakasriskejä kattavat omat varat olivat joulukuussa 2016 yhteensä 274 779 tuhatta euroa.

Pankilla ei ole yhtään sellaista asiakaskokonaisuutta, jonka asiakasriski ylittäisi 10 prosenttia omista varoista.

Likviditeettiriski

Pankkitoiminnan likviditeettiriski koostuu rakenteellisesta rahoitusriskistä ja maksuvalmiusriskistä. Rakenteellisella rahoitusriskillä tarkoitetaan pitkän aikavälin luotonantoon liittyvää epävarmuutta, joka johtuu rahoituksen rakenteesta aiheutuvasta jälleenrahoitusriskistä. Maksuvalmiusriski on riski siitä, että pankki ei suoriudu odotetuista ja odottamattomista, olemassa olevista ja tulevista maksuista ilman vaikutusta liiketoiminnan jatkuvuuteen, kannattavuuteen tai vakavaraisuuteen.

Rakenteellista rahoitusriskiä seurataan sijoitusten ja luotonannon sekä niiden rahoituksen maturiteettirakenteen erolla. Maksuvalmiusriskiä seurataan pankin tulo- ja menokassavirtojen erona ja maksuvalmius hoidetaan OP Yrityspankki Oyj:n sekkitilin kautta. Rakenteellista rahoitusriskiä hallitaan OP Ryhmän likviditeetin hallintaa koskevien linjausten ja ohjeiden sekä OP Osuuskunnan johtokunnan osuuspankeille vahvistamien valvontarajojen avulla. Pankin rahoitusvarojen ja -velkojen jakauma on kuvattu liitetiedoissa.

OP Osuuskunta osuuspankkien yhteenliittymän keskusyhteisönä on antanut jäsenluottolaitoksilleen talletuspankkien yhteenliittymälain mukaisen poikkeusluvan, jonka mukaan jäsenluottolaitoksiin ei sovelleta EU:n vakavaraisuusasetuksen kuudennessa osassa mainittuja luottolaitoksen maksuvalmiudelle asetettuja vaatimuksia. Asetuksen mukaista maksuvalmiutta valvotaan ja raportoidaan osuuspankkien yhteenliittymän tasolla.

Markkinariskit

Markkinariskillä tarkoitetaan riskiä tappiosta tai tuoton menetyksestä, kun markkinahinta tai markkinahinnan volatiliiteetti muuttuvat epäedulliseen suuntaan. Markkinariskeihin sisällytetään kaikkien taseen ja taseen ulkopuolisten erien korkoriskit, hintariskit ja kiinteistöriskit sekä sijoitustoiminnan luottosprediiriski ja markkinoiden likviditeettiriski.

Markkinariskien hallinnan tavoitteena on tunnistaa, mitata, rajoittaa, seurata ja valvoa pankin markkinariskejä siten, että pankin kannattavuus tai vakavaraisuus ei vaarannu.

Pankkitoiminnan merkittävin markkinariski on korkotuloriski eli korkotason muutoksen vaikutus korkokatteeseen. Korkoriski aiheutuu luotonannon ja talletusvarainhankinnan toisistaan poikkeavista korkosidonnaisuuksista tai korontarkistusajankohdista, jolloin korkotason muutokset realisoituvat korkokatteeseen. Osuuspankin korkoriskiä hallitaan otto- ja antolainauksen tuotevalikoimalla ja –ehdoilla sekä OP Ryhmässä käytössä olevien korkoriskien johdannaisuojausmallien mukaisesti, joista keskeisin on euribor-sidonnaisen luottokannan korkovirtojen suojaus koronvaihtosopimuksilla.

Pankki on tilikaudella soveltanut rahavirran suojauslaskentaa suojatessaan euribor-sidonnaisen luottokannan korkovirtaa koronlaskulta tai pitkään jatkuvalla matalalla korkotasolla. Rahavirran suojauksessa osa euribor-sidonnaisen luottokannan tulevista korkovirroista on vaihdettu koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon

Pankkiliiketoiminnassa valuuttariskillä tarkoitetaan valuuttakurssimuutosten pankille aiheuttamaa tulosriskiä tai markkina-arvon muutosriskiä. Avoin valuuttapositio syntyy, kun samassa valuutassa olevien saamisten ja velkojen määrät poikkeavat toisistaan. OP Ryhmässä valuuttariski keskitetään OP Yrityspankkiin, ja yksittäisen osuuspankin valuuttapositio rajoittuu käytännössä matkavaluuttakassaan.

Osakeriskillä tarkoitetaan osakkeiden ja muiden vastaavien instrumenttien markkinakurssimuutosten aiheuttamaa tulosriskiä ja markkina-arvojen muutosriskiä. Osakesijoitukset ovat pääosin OP Ryhmän sisäisiä sijoituksia. Muu osakesijoitustoiminta on vähäistä.

Kiinteistöriskillä tarkoitetaan osuuspankin ja sen konserniyhtiöiden omistuksessa oleviin kiinteistöihin tai kiinteistöyhteisöjen osakkeisiin ja osuuksiin kohdistuvaa arvonalenemis-, tuotto- ja vahingoittumisriskiä. Kiinteistöt on vakuutettu käyvästä arvostaan. Lisäksi kaikki merkittävimmät kohteet on vakuutettu vuokratulokeskeytysvakuutuksella. Pankin hallitus käsittelee kiinteistöomistukset ja niihin liittyvät riskit sekä investointi-, korjaus- ja muut toimenpiteet säännöllisesti. Seurannassa kiinnitetään huomiota muun muassa kiinteistöihin sitoutuneen pääoman määrään suhteessa pankin taseeseen ja sijoituskiinteistöjen sitoutuneelle pääomalle saatavaan nettotuottoon sekä käypiin arvoihin.

Vuoden 2016 lopussa kiinteistösijoituksiin (ml. omistukset kiinteistösijoitusyhtiöissä) sitoutuneen pääoman määrä oli 2,7 prosenttia taseen loppusummasta. Vuokrattavissa olevista tiloista oli 93 prosenttia vuokrattuna. Sijoituskiinteistöihin sitoutuneen pääoman tuotto oli 7,2 prosenttia eli edellisvuotista korkeampi.

Operatiiviset riskit

Operatiivisella riskillä tarkoitetaan riskiä siitä, että riittämättömistä tai epäonnistuneista prosesseista tai virheellisistä menettelytavoista, järjestelmistä tai ulkoisista tekijöistä aiheutuu taloudellista tappiota tai muita haitallisia seuraamuksia. Compliance-riski on osa operatiivista riskiä. Compliance-riskillä tarkoitetaan ulkoisen sääntelyn, sisäisten menettelytapojen ja asiakassuhteessa asianmukaisten menettelytapojen ja eettisten periaatteiden noudattamatta jättämisestä aiheutuvaa riskiä. Sekä operatiivinen että compliance –riski voi ilmetä myös maineen tai luottamuksen heikkenemisenä tai menettämisenä.

Operatiivisten riskien hallinnan tavoitteena on tunnistaa ja arvioida mahdollisia ja toteutuneita operatiivisia riskejä sekä kehittää riskejä ennaltaehkäiseviä toimintatapoja ja yrityskulttuuria. Operatiiviset riskit arvioidaan ja riskitilanne raportoidaan säännöllisesti hallitukselle. Compliance-riskiä hallitaan mm. seuraamalla lainsäädännön muutoksia sekä ohjeistamalla ja kouluttamalla organisaatiota. Vuonna 2016 operatiivisista riskeistä osuuspankille aiheutuneet tappiot olivat vähäisiä.

Strategiset riskit

Strateginen riski syntyy väärän strategian valinnasta tai siitä, että valitulla strategialla ei saavuteta asetettuja tavoitteita. Strategista riskiä vähennetään jatkuvalla suunnittelulla, joka perustuu analyyseihin ja ennusteisiin asiakkaiden tulevista tarpeista, eri toimialojen ja markkina-alueiden kehityksestä sekä kilpailutilanteesta.

Palveluverkko

Turun Seudun Osuuspankin palveluverkosto koostuu monikanavaisesti verkko- ja mobiilipalveluista, puhelinpalveluista sekä Turun seudun kattavimmasta konttoriverkostosta. Vuoden lopussa Turun Seudun Osuuspankilla oli 11 konttoria: Turussa 5 konttoria (Maariankatu, Hämeenkatu, Kauppatori, Vähä-Heikkilä ja CM-Länsikeskus) sekä konttorit Kaarinassa, Ruskolla, Raisiossa, Naantalissa, Paraisilla ja Vehmaalla. OP Vakuutuksen palvelut olivat saatavilla kaikilla toimialueen paikkakunnilla.

Palveluaikojä laajennettiin vuoden 2016 kuluessa. Toimipisteissä ajanvarauksella klo 8-20 saatavilla oleville neuvonta- ja neuvottelupalveluille oli runsaasti kysyntää. Myös Puhelinpalvelun sekä chat-palvelun uusi palveluaika klo 8-22 hyödytti asiakkaita monin tavoin.

Uusia verkkopalvelusopimuksia tehtiin vuoden aikana 2 693 kappaletta. Asiakkaita opastettiin tutustumaan uusiutuvaan op.fi:hin, joka avautui kokeiluversiona myös asiakaskäyttöön. Mobiilipalvelut kasvattivat suosiotaan sisältöjen edelleen monipuolistuessa mm. Pivo Juniorin käyttönotolla. Verkkoneuvottelujen määrä jatkoi kasvua.

Turku Tänään -yrityskuvatutkimuksen (Taloustutkimus Oy, syksy 2016) mukaan osuuspankin verkkopankki ja mobiilipankki ovat helppokäyttöisiä ja selkeitä. Samoin asiointin helppous henkilökohtaisesti tai puhelimitse sekä asiakaspalvelun tavoitettavuus arvioitiin Turun seudulla toimialan parhaaksi.

Turun Seudun OP-Kiinteistökeskus Oy:n palveluverkko muodostuu Turussa Brahenkadun, Hämeenkadun, Länsikeskuksen ja Vähä-Heikkilän toimipaikoista sekä Raision, Kaarinan ja Naantalin toimipaikoista.

Turun talousalueella Turun Seudun OP-Kiinteistökeskus toimii lisäksi aputoiminimellä Rannikkoseudun OP-Kiinteistökeskus Mynämäen-Nousiaisten osuuspankin yhteydessä sekä aputoiminimellä Turunmaan OP-Kiinteistökeskus pankin Paraisten konttorin yhteydessä.

Turun talousalueen ulkopuolella Kiinteistökeskus toimii aputoiminimillä OPKK Vaasa, OPKK Hanko, OPKK Karjaa, OPKK Tammisaari. Toimipisteet on myös Kemiönsaarella ja Nauvossa.

OPKK:n fyysisiä toimipisteitä täydentävät internetissä olevat opkk.fi –sivut sekä Etuovi.com-palvelu ja Oikotie.fi-palvelu. Mobiili- ja verkkopalvelut ovat kasvattaneet suosiotaan välitystoiminnassa. OP Ryhmä on panostanut merkittävästi mobiili- ja verkkopalveluiden kehittämiseen ja OP-Kiinteistökeskukset ovat ottaneet käyttöönsä uusia asiakaspalvelua parantavia sovelluksia mobiililaitteisiin.

Jäsenistö

Pankin jäsenmäärä kasvoi vuoden aikana 4 732 jäsenellä ja oli vuoden lopussa 83 479. Jäsenmäärän merkittävään kasvuun vaikutti aktiivinen jäsenhankinta sekä asiakkaiden kiinnostus keskittämisetuihin ja mahdollisuuteen hyötyä osuustoiminnallisen pankin omistaja-asiakaseduista.

Henkilöstön palkitsemisjärjestelmät

OP Ryhmän muuttuva palkitseminen jakautuu yrityskohtaiseen lyhyen aikavälin palkitsemiseen sekä ryhmätasoiseen pitkän aikavälin palkitsemiseen. Osuuspankin palkka- ja palkkiopolitiikasta sekä palkkioiden maksamisesta päättää hallitus.

OP Ryhmän ryhmätasoinen pitkän aikavälin palkitsemisjärjestelmä muodostuu johdolle tarkoitettuun kannustinjärjestelmästä sekä muulle henkilöstölle tarkoitettuun henkilöstörahostosta. Palkitsemisjärjestelmiä on selostettu tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Henkilöstö

Pankin vakituisten henkilöiden määrä vuoden lopussa oli 280, joista osa-aikaisia oli 7. Vakituisten työsuhteiden määrä pieneni 7:llä verrattuna vuoden 2015 lopun tilanteeseen. Vuoden 2016 aikana kahdeksan toimihenkilöä rekrytoitiin vakituiseen työsuhteeseen ja kahden määräaikaisen toimihenkilön työsuhde vakinaistettiin. Vuoden aikana päättyi kaikkiaan 23 työsuhdetta. Henkilöstön kokonaismäärä määräaikaisessa työsuhteessa työskentelevät toimihenkilöt mukaan lukien oli vuoden päättyessä 309 (2015: 311). Tähän lukuun sisältyy 15 määräaikaisessa työsuhteessa olevaa henkilöä, jotka työskentelivät osa-aikaisesti opintojensa ohessa. Keskimäärin vuoden aikana pankin palveluksessa oli 312 henkilöä (2015: 318). Tähän lukuun sisältyvät kesäkuukausien vuosiloma-sijaiset. Turun Seudun OP-Kiinteistökeskus Oy:n henkilömäärä oli vuoden lopussa 63 (63).

Vuoden 2016 oppimishjelma sisälsi paljon myyntivalmennusta toimihenkilöille, esimiesvalmennusta sekä ammatillista koulutusta. Keskimäärin jokainen osallistui koulutukseen 1,23 päivää (2015: 1,16 päivää). Erilaisia verkkokokouksia ja -koulutuksia hyödynnettiin enenevässä määrin, sillä ne mahdollistavat osallistumisen tilaisuuksiin omalta työpisteeltä. OP:n oppimismalli kannustaa oppimiseen, jossa pääpaino on kokemuksellisella oppimisella työn lomassa (mm. tehtäväkierrot, mentor-aktor –toiminta, projektitehtävät). Palautteeseen perustuvat menetelmät ja suoranaiset valmennukset ja koulutukset täydentävät työssä oppimista.

Uusien aloittavien henkilöiden, oppilaitosten työharjoittelijoiden ja pitkiltä vapailta palaavien henkilöiden perehdytysprosessin osa-alueet koostuvat mm. perehdyttäjien tuesta, perehdytyksen verkkokurssista ja lähiopetuspäivistä. Jokaiselle aloittavalle laaditaan henkilökohtainen, tulevan työtehtävän ja aikaisemman työkokemuksen huomioon ottava perehdytysuunnitelma. Alkuperehdytyksestä vastaa pankkitasoinen perehdyttäjä, joka varmistaa onnistuneen oppimisen alun. Perehdytystyö jatkuu omassa yksikössä tai tiimissä ensisijaisesti lähiesimiehen vastuulla.

Työhyvinvoinnin kehittämistä jatkettiin vuoden 2016 aikana OP Ryhmän mallin mukaisesti. OP:ssa työhyvinvoinnin johtamisella tähdätään tuloksellisuuden kehittämiseen panostamalla henkilöstön hyvinvointiin. Työkyvyn ja terveyden ylläpitoon liittyvät käytännöt mm. varhaisen tuen malli on toiminut erinomaisesti ja yhteistyö työterveyshuollon kanssa oli säännöllistä ja toimivaa. Työergonomiaa parannetaan edelleen mm. työasematyöskentelyä, valaistusta ja ilmanlaatua kohentaen. Tärkeässä roolissa on myös henkilön oma vastuu oman työergonomiansa ylläpitämisessä. Erityisinä painopisteinä ovat olleet hyvin toimiva työyhteisö, itsensä johtaminen ja terveys ja työkyky. Keväällä toteutettiin henkilöstön hyvinvointikartoituskysely, jonka tarkoitus oli antaa henkilölle arvio tämän työkyvystä. Kysely antoi välitöntä palautetta henkilön elintavoista, liikuntatottumuksista ja terveydellisistä asioista. Vastajaat saivat mahdollisuuden tulostensa luovuttamiseen myös työterveyshuollolle, joka kontaktoi kaikki kohonneen tai korkean työkyvyttömyysriskiarvion saaneet. Liikuntatottumuksiin annettiin uusia virikkeitä kuntosaliohjauksella, hyvinvointi- ja ravintoluennoilla sekä juoksukoulussa. Myös taukojumppaohjelma on ollut käytössä työasemilla edelleen, muistuttamassa istumatyöläistä liikkumaan työpäivän aikana. Henkilöstötutkimus toteutettiin keväällä 2016 lyhyempänä kyselynä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että itsenäinen ja monipuolinen työ tuo monelle mielekkyyttä. Lisäksi asiakastyö sekä hyvä työyhteisö olivat monille voimavara työssä. Lähiesimiehet ovat tutkimuksen mukaan onnistuneet hyvin ja vahvuutena nousee esille hyvä yhteistyö kollegoiden kanssa ja yhdessä onnistuminen.

Yhteistoimintalain mukaiseen neuvottelukuntaan ja työsuojelutoimikuntaan kuului jäsenenä vuoden 2016 päättyessä toimihenkilöiden edustajina Tuula Eckerman, Ritva Kankaansyrjä, Katja Kemell, Anne Suominen ja Niina Varjo sekä varajäsenenä Tiina Rasimus. Esimiesten ja asiantuntijoiden edustajana oli Pirjo Airinen, varalla Aira Sundqvist. Työnantajaa edustivat Olli-Pekka Saario ja Merja Jalava. Kokouksissa toimi sihteerinä Merja Pekkanen ja 1.3.2016 alkaen liris Heikkinen. Pääluottamusmies Katja Kemell osallistui johtoryhmätyöskentelyyn henkilöstön edustajana. Hallintoneuvostossa henkilöstöä edustivat Katja Kemell ja Pirjo Airinen.

Osuuspankin hallinnointijärjestelmä

Edustajisto

Turun Seudun Osuuspankin omistajajäsenten päätösvaltaa käyttää jäsenten keskuudesta valittu edustajisto, johon kuuluu vähintään 60 ja enintään 100 edustajaa sen mukaan kuin hallintoneuvosto päättää. Nykyisen edustajiston jäsenmäärä on 60.

Edustajat valitaan osuuspankin vaalijärjestyksessä määrättyllä tavalla suhteellista vaalitapaa noudattaen jäsenalueittain joka neljäs vuosi hallintoneuvoston päättämänä ajankohtana. Vaalikelpoinen edustajistoon on henkilö, joka on hyväksytty jäseneksi viimeistään 4 kalenterikuukautta ennen äänestyksen alkamista ja joka vaalin alkaessa on täysivaltainen ja joka ei ole osuuspankin tai sen konserniin kuuluvan yhteisön palveluksessa oleva eikä osuuspankin tai sen konserniin kuuluvan yhteisön toimitusjohtaja taikka niiden hallintoneuvoston tai hallituksen jäsen tehtävässä oloaikanaan ja tehtävän päättymisestä lukien seuraavan viiden vuoden aikana.

Vuosittain ennen toukokuun loppua pidettävä varsinainen edustajiston kevätkokous käsittelee muun muassa seuraavat asiat:

- osuuspankin tuloslaskelman ja taseen vahvistaminen
- vastuuvapauden myöntäminen hallintoneuvoston ja hallituksen jäsenille sekä toimitusjohtajalle,
- ylijäämän käytöstä päättäminen,
- tilintarkastajien valinnasta ja palkkioista päättäminen.

Varsinainen edustajiston syyskokous pidetään vuosittain ennen marraskuun loppua ja se käsittelee muun muassa seuraavat asiat:

- hallintoneuvoston jäsenten lukumäärästä, valinnasta ja palkkioista päättäminen.

Lisäksi edustajiston kokous päättää tarvittaessa kaikista osuuspankin sääntöjen muutoksista. Varsinaisten edustajiston kokousten lisäksi voidaan pitää asioiden niin vaatiessa ylimääräisiä kokouksia. Edustajiston kokouksen koollekutsumisesta päättää pankin hallitus.

Jokaisella jäsenellä on edustajiston vaalissa yksi ääni ja jokaisella edustajiston jäsenellä on edustajiston kokouksessa yksi ääni.

Edustajiston kokoontui vuonna 2016 kaksi kertaa: 27.4. ja 29.11.2016.

Hallintoneuvosto

Osuuspankillla on hallintoneuvosto, jonka tehtävänä on valvoa hallituksen ja toimitusjohtajan hoitamaa pankin hallintoa. Hallintoneuvosto valitsee hallituksen jäsenet ja toimitusjohtajan ja toimitusjohtajan sijaisen. Lisäksi se vahvistaa osuuspankin ohjesäännön ja pankin riskienhallintaa koskevat periaatteet.

Hallintoneuvosto antaa varsinaiselle edustajiston kevätkokoukselle lausunnon edellisen vuoden tilinpäätöksestä. Se voi myös antaa hallitukselle ohjeita asioissa, jotka ovat laajakantoisia tai periaatteellisesti tärkeitä.

Vaalivuonna hallintoneuvosto määrää edustajiston lukumäärän osuuspankin säännöissä mainituissa rajoissa ja vahvistaa kultakin jäsenalueelta valittavien edustajien lukumäärän sekä nimeää keskusvaalilautakunnan.

Hallintoneuvostoon kuuluu pankin sääntöjen mukaan vähintään 30 ja enintään 45 jäsentä. Jäsenmäärän vahvistaa edustajisto ja se on tällä hetkellä 32. Jäsenet valitaan osuuspankin jäsenistä ja heidän tulee edustaa monipuolisesti jäsenkuntaa. Kunkin jäsenen toimikausi kestää

kolme vuotta. Vuosittain jäsenistä on erovuorossa kolmannes. Hallintoneuvoston jäsenen eroamisikä on 68 vuotta, kuitenkin siten että tämän iän täyttänyt henkilö saa toimia tehtävässään seuraavan valintakokouksen päättymiseen saakka.

Hallintoneuvosto kokoontui vuonna 2016 yhteensä kaksi kertaa: 16.2. ja 15.11.2016.

Hallintoneuvoston tarkastusvaliokunta

Hallintoneuvostoa avustaa sen valvontatehtävässä hallintoneuvoston keskuudestaan valitsema 3 - jäseninen tarkastusvaliokunta. Tarkastusvaliokunnan on kiinnitettävä huomiota erityisesti siihen, että osuuspankkia ja sen konsernia johdetaan ammattitaitoisesti terveitä ja varovaisia liikeperiaatteita noudattaen lain, sääntöjen, viranomaismääräysten ja annettujen ohjeiden sekä hallintoneuvoston vahvistamien vakavaraisuuden hallinnan periaatteiden mukaisesti.

Tarkastusvaliokunnalle on toimitettava viranomaisten, keskusyhteisön ja tilintarkastajan laatimat pankkia koskevat tarkastuskertomukset. Tarkastusvaliokunnan on esitettävä havaintonsa tarkastuskertomuksista ja muusta pankin hallinnosta ainakin kerran vuodessa hallintoneuvostolle.

Hallinnon jäsenten nimityksiä valmisteleva toimikunta

Osuuspankilla on hallinnon jäsenten nimityksien valmistelua varten edustajiston valmisteleva toimikunta, johon kuuluu 12 jäsentä sekä hallintoneuvoston valmisteleva toimikunta, johon kuuluu 5 jäsentä.

Toimikuntien tarkoituksena on avustaa osuuspankin eri toimielimiä henkilövalintojen tekemisessä ja varmistaa valintaprosessin tehokas valmistelu. Toimikunnat tekevät edustajistolle sekä hallintoneuvostolle esitykset niiden päätösvaltaan kuuluvista asioista. Valmistelevat toimikunnat voivat myös tehdä esitykset niistä kokouksissa esille tulevista asioista, joita hallintoneuvosto tai hallitus on esittänyt niiden valmisteltaviksi. Lisäksi toimikunnat valmistelevat esitykset eri hallintoelinten jäsenten vuosi-, kuukausi- ja kokouspalkkioista sekä kulukorvausten perusteista.

Hallitus

Hallitus johtaa osuuspankin toimintaa. Pankin sääntöjen mukaan hallituksen on edistettävä osuuspankin etua huolellisesti ja hoidettava sen asioita lakien ja pankin sääntöjen sekä hallintoneuvoston vahvistaman ohjesäännön mukaan. Hallituksella on yleinen toimivalta päättää kaikista pankin hallintoon ja muihin asioihin liittyvistä kysymyksistä, jotka lain tai sääntöjen mukaan eivät kuulu edustajistolle, hallintoneuvostolle tai toimitusjohtajalle. Hallitus vastaa pankin strategisesta johtamisesta sekä ohjaa ja valvoo pankin toimivaa johtoa. Hallituksen lakimääräisenä tehtävänä on huolehtia siitä, että osuuspankin kirjanpidon ja varainhoidon valvonta on asianmukaisesti järjestetty.

Osuuspankin sääntöjen mukaan hallituksen muodostavat toimitusjohtaja toimiaikanaan sekä hallintoneuvoston valitsevat 3 – 6 muuta jäsentä, joiden tulee olla osuuspankin jäseniä. Hallituksen jäsenmäärä on tällä hetkellä 5 sekä toimitusjohtaja. Hallituksen jäsenen toimikausi on yksi vuosi. Hallituksen jäsenen yläikäraja on 68 vuotta, kuitenkin siten, että tämän iän täyttänyt jäsen saa toimia tehtävässään uuden jäsenen valinnasta päättävän hallintoneuvoston kokouksen loppuun.

Vuosittain ensimmäisessä jäsentensä valintaa seuraavassa kokouksessaan hallitus valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan. Hallituksen puheenjohtajaksi tai varapuheenjohtajaksi ei saa valita osuuspankin toimitusjohtajaa tai toimihenkilöä.

Hallitus on päätösvaltainen, kun paikalla on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja saapuvilla on enemmän kuin puolet sen jäsenistä. Kertomusvuonna hallituksen kokouksia oli 17. Hallituksen jäsenten osallistumisprosentti kokouksiin oli 98 %.

Toimitusjohtaja

Pankin toimitusjohtajan on edistettävä osuuspankin etua huolellisesti ja hoidettava pankin päivittäistä hallintoa lakien ja hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Toimiin, jotka pankin toiminnan laajuus ja laatu huomioon ottaen ovat epätavallisia tai laajakantoisia, toimitusjohtaja saa ryhtyä vain, jos hallitus on hänet siihen valtuuttanut tai hallituksen päätöstä ei voida odottaa aiheuttamatta pankin toiminnalle olennaista haittaa.

Toimitusjohtajan lakisääteisenä tehtävänä on huolehtia, että pankin kirjanpito on lain mukainen ja että pankin varainhoito on järjestetty luotettavalla tavalla.

Hallinnointielinten jäsenet

Edustajisto

Osuuspankin edustajisto valittiin vuonna 2013 järjestetyillä vaaleilla äänestysprosentin ollessa 21,0. Edustajiston jäsenten toimikausi päättyy vuonna 2017 järjestettävään uuden edustajiston valintaan.

Edustajiston jäsenet 29.11.2013 - 2017	Ammatti/tehtävä	Toimipaikka/Kotipaikka
<u>Jäsenalue 1, Kaarina</u>		
Alhonen Tuukka	everstiluutnantti	Kaarina
Nyman Terhi	luokanopettaja	Kaarina
Puikkonen Leena	lääkäri	Kaarina
Sirkkiä Hanna	opettaja, erityisopettaja	Kaarina
Tapiola Marketta	asiakasneuvoja, eläkkeellä	Kaarina
<u>Jäsenalue 2, Naantali</u>		
Koski Hannu	isännöitsijä, eläkkeellä	Naantali
Salokangas Elina	luokanopettaja, KM	Naantali
Welling Marjo	työterveyshoitaja	Naantali
<u>Jäsenalue 3, Raisio</u>		
Haavisto Emmi	kauppatieteiden yo	Raisio
Kivijärvi Anneli	LKT, erikoislääkäri	Raisio
Lehto-Laurila Hannele	asianajaja, varatuomari	Raisio
Ruusuranta Anita	päivähoitaja	Raisio
Sorsavirta Seija	KM, erityisopettaja	Raisio
<u>Jäsenalue 4, Rusko</u>		
Ahtinen Risto	maanviljelijä	Rusko
Forsberg Elise	lastenohjaaja	Rusko
Vahtera Veikko	yritysjuridiikan prof., OTT	Rusko
<u>Jäsenalue 5, Parainen</u>		
Abrahamsson Karoliina	asiakasassistentti	Parainen
Enroth Ingmar	pol.mag., valt.maist.	Pargas
Korpela Jari	logistiikkapäällikkö	Parainen
<u>Jäsenalue 6, Vehmaa</u>		
Heilä Jyrki	toimitusjohtaja, yrittäjä	Vehmaa
Santanen Timo	maanviljelijä	Vehmaa
Simola Hanna	maatalousyrittäjä	Vehmaa
<u>Jäsenalue 7, Turku</u>		
Ahola Pasi, eronnut 29.11.2016	VTM, erityisasiantuntija	Turku
Alanen Satu	toiminnanjohtaja	Turku

Artesola Rauno	toimittaja	Turku
Artukka Pekka	yrittäjä	Turku
Bergman Ulla	varanotaari	Turku
Ekroth Hans	tekninen isännöitsijä	Turku
Elo Piia	VTM, palvelupäällikkö	Turku
Haapala Heidi	sairaanhoitaja	Turku
Hasan Ruth	KTL	Turku
Heinonen Jari	toimitusjohtaja	Turku
Hintikka Jaana	KM, erityisluokanopettaja	Turku
Huhtanen Raimo	rakennusmies	Turku
Jaakola Jaana	aluepäällikkö	Turku
Koponen Antti	pääsihteeri, rovasti	Turku
Korpi Anna-Erika	opiskelija	Turku
Kosonen Pentti	professori emeritus	Turku
Kunnas Eero	toimitusjohtaja	Turku
Kärkkäinen Jukka	lääketieteen tohtori	Turku
Laihin Marja-Leena	kauppateknikko, eläkkeellä	Turku
Löppönen Minna	geriatri, lääkäri	Turku
Manni Olli A.	toiminnanjohtaja	Turku
Mansikka-aho Hanna	ammattili kuntoutuksen ohj.	Turku
Massinen Aimo	päätoimittaja, eläkkeellä	Turku
Mäkelä Sarianne	lakimies, veroasiantuntija	Lieto
Nurmio Timo	sähkömies, isännöitsijä	Turku
Okko Seppo	opetusneuvos	Turku
Palonheimo Maija	toimitusjohtaja	Turku
Puljujärvi-Seila Vuokko	työkykykoordinaattori, yhteisöpedagogi (AMK)	Turku
Rantalaaho Anneli	rovasti	Turku
Rantanen Ari	myyjä, muusikko	Turku
Ranti Pirjo	terveydenhuollonmaist, lehtori	Turku
Raunio Eevi	maalarimestari	Turku
Rosenlöf Jarmo	toimitsija	Turku
Savioja Simo	ylikonstaapeli	Turku
Sedig Mikko	oikeustiet.kand.	Turku
Sirén Saara-Sofia	KTM	Turku
Tavio Ville	lakimies, yrittäjä	Turku
Vyyryläinen Marja	elintarviketeknikko, pääluottamusmies	Turku

Hallintoneuvosto

	Toimikausi	Ammatti/tehtävä	Toimipaikka/kotipaikka
Puheenjohtaja Huovinen Pentti	(16.2.2016 alkaen) (30.11.2016-2019)	professori	Turku
Varapuheenjohtaja Korhonen Ari	(8.2.2011 alkaen) (30.11.2016-2019)	kaupunginjohtaja	Raisio
Muut jäsenet			
Airinen Pirjo**	(30.11.2016-2019)	järjestelmäasiantunt.	Turku
Backman Lena	(18.11.2015-2018)	VTM	Turku/Naantali
Blom Anders	(26.11.2014-2017)	toimitusjohtaja	Turku
Eklund Toni*	(26.11.2014-2017)	toimitusjohtaja	Turku
Haapakoski Juha	(30.11.2016-2019)	toimitusjohtaja	Raisio/Naantali
Hakanen Veli-Matti	(18.11.2015-2018)	rehtori	Turku
Heikkilä Hannu	(18.11.2015-2018)	metsänhoitopäällikkö	Turku
Heino Elina	(18.11.2015-2018)	emäntä	Vehmaa
Kallio Hannu	(26.11.2014-2017)	hallintojohtaja	Turku
Kankaanpää Pasi	(26.11.2014-2017)	tarkastaja	Rusko

Karlsson Susanne	(30.11.2016-2017)	yksikönpäällikkö	Parainen
Kemell Katja**	(30.11.2016-2019)	OP-yhteyshenkilö pääluottamusmies	Turku
Koivisto Tarja	(18.11.2015-2018)	sairaanhoitaja	Turku
Kolehmainen Petri	(26.11.2014-2017)	toimitusjohtaja	Turku/Naantali
Kyynäräinen Niko	(26.11.2014-2017)	kehityspäällikkö	Turku
Laiho Jouni*	(30.11.2016-2019)	tietohallintopäällikkö	Parainen
Lehtiö-Vaino Annina*	(30.11.2016-2019)	nuorisopalvelujohtaja	Turku
Lehtonen Turja	(18.11.2015-2018)	liittosihteeri	Turku
Leinonen Kalle	(18.11.2015-2018)	logistiikkakoordin.	Turku
Lähteenmäki Sauli	(30.11.2016-2019)	maanviljelijä	Rusko
Mahkonen Harri	(18.11.2015-2018)	maanviljelijä	Rusko/Vahto
Monnonen Markku	(26.11.2014-2017)	kotiseutuneuvos	Turku
Rannikko Outi	(26.11.2014-2017)	aluejohtaja	Rusko
Rautiainen Jyrki	(30.11.2016-2019)	kirkkoherra	Naantali
Riihihuhta Vesa	(18.11.2015-2018)	maanviljelijä	Kaarina
Savo Juho	(30.11.2016-2019)	maakuntaneuvos	Turku
Seivästö Anne	(30.11.2016-2019)	lääkäri	Kaarina
Silver Anne	(18.11.2015-2018)	verhoilijaentisöijä	Vehmaa
Toivari Henry	(30.11.2016-2019)	toiminnanjohtaja	Turku
Vanto Liisi	(26.11.2014-2017)	varatuomari	Turku

* Hallintoneuvoston tarkastusvaliokunnan jäsen

** Henkilöstön edustaja

Hallitus

Puheenjohtaja

Jarna Heinonen

s. 1965

Kotipaikka Kaarina

KTT

Professori, Turun yliopiston kauppakorkeakoulu

Turun Seudun Osuuspankin hallituksen puheenjohtaja 2010-

Turun Seudun Osuuspankin hallituksen jäsen 2006-

Keskeinen työkokemus: TSE Entren johtaja Turun kauppakorkeakoulu/Turun yliopisto 1999-,

tutkimus- ja koulutuspäällikkö/tutkimusvastaava Turun kauppakorkeakoulu 1992-1999,

kehityspäällikkö/toimistopäällikkö Tavoite-Auto Oy 1988-1992,

Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät: OP Osuuskunnan hallintoneuvoston jäsen 2012-, OP

Osuuskunnan tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja 2015 -, Turun työtieteiden keskus johtokunnan

jäsen 2012-, TOP-Säätiö hallituksen varapuheenjohtaja 2011-, Turun kauppakamarin

elinkeinopolitiikan valiokunnan jäsen 2015-, Member of the Working Group for Policy Relevant

research on entrepreneurship and SMES, European Commission 2010-

Varapuheenjohtaja

Juha Salonen

s. 1973

Kotipaikka Kaarina

Yo-merkonomi

Toimitusjohtaja

Turun Seudun Osuuspankin hallituksen varapuheenjohtaja 26.11.2013-

Turun Seudun Osuuspankin hallituksen jäsen 2010-

Keskeinen työkokemus: Toimitusjohtaja Leipomo Salonen Oy 2003-, markkinointipäällikkö

Leipomo Salonen Oy 1999-2003

Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät: ETL (Elintarviketeollisuusliitto ry) Leipomoyhdistys

puheenjohtaja, Suomen Leipuriliitto ry. valtuuskunnan varapuheenjohtaja 2012-, Raisio Oyj

hallintoneuvoston jäsen 2010-, Leipomo Primula Oy hallituksen puheenjohtaja 2015-

Muut jäsenet

Erkki Haavisto
s. 1968

Kotipaikka Raisio

MMM, agronomi, maanviljelijä

Turun Seudun Osuuspankin hallituksen jäsen 2009-

Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät: Turun yliopiston neuvottelukunnan jäsen 10/2014-, Raisio Oyj hallituksen jäsen 2004-, Metsänhoitoyhdistys Lounametsä hallituksen varapuheenjohtaja 2013-, MTK metsäjohtokunnan jäsen 2011-, Raision kaupunginvaltuuston jäsen 1997-

Kristiina Hellstén
s. 1953

Kotipaikka Turku

FT

Hankejohtaja

Turun Seudun Osuuspankin hallituksen jäsen 2008-

Keskeinen työkokemus: Hankejohtaja Turun kaupungin hyvinvointitoimiala 2015-, Ympäri vuorokautisen hoidon johtaja Turun sosiaali- ja terveystoimi 2008-2014, ylihoitaja Turun kaupunki 2005-2008, erikoissuunnittelija Stakes 2002-2005, suunnittelija Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus 1995-2002, hoitoalan opetus- ja koulutustehtäviä 1984-1995
Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät: Turun Diakoniasäätiö valtuuskunnan varapuheenjohtaja 2010-, Eero Rantasen Säätiö hallituksen jäsen 2007-

Olli Manner

s. 1956

Kotipaikka Naantali, Rymättylä

DI

Hallituksen puheenjohtaja

Turun Seudun Osuuspankin hallituksen jäsen 2012-

Keskeinen työkokemus: Toimitusjohtaja Elomatic Oy 1996-2015, hallituksen puheenjohtaja Elomatic Oy 2015-

Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät: Varsinais-Suomen Teknologiateollisuus ry hallituksen jäsen 2011- ja varapuheenjohtaja 2014-, Turun Messukeskus Oy hallintoneuvoston jäsen 2010-, Varma keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö työnantajien neuvottelukunta 2008-, Varsinais-Suomen TE-keskus elinkeinojaoksen jäsen 2006-, Turun kauppakamari ulkomaankauppavaliokunnan jäsen 2003- ja varapuheenjohtaja 2016-, Pemamek Oy hallituksen jäsen 2016 -

Toimitusjohtaja

Olli-Pekka Saario

s. 1957

Kotipaikka Turku

OTK, eMBA, kauppaneuvos

Toimitusjohtaja

Turun Seudun Osuuspankin palveluksessa vuodesta 2001 alkaen, johtoryhmän jäsen 2001-, hallituksen jäsen 2001-2008 ja 2012-

Keskeinen työkokemus: Toimitusjohtaja Turun Seudun Op 1.4.2012-, varatoimitusjohtaja Turun Seudun Op 2001-2012, kokemusta pankkialan johtotehtävistä OP Ryhmässä (Salon Seudun Op ja OKO Oyj) 1984 alkaen

Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät: Turun yliopiston neuvottelukunnan jäsen 10/2014-, Turun Kauppakorkeakoulun tukisäätiön hallituksen jäsen 2013-, Varsinais-Suomen OP-liitto hallituksen varapuheenjohtaja 2012-, Turun kauppakamari hallituksen jäsen 2012-, TOP-Säätiö hallituksen jäsen 1.4.2012-, Turun Seudun OP-Kiinteistökeskus Oy hallituksen jäsen 2002 ja hallituksen puheenjohtaja 1.4.2012-, Turun Palloseuran Säätiön hallituksen puheenjohtaja 2014-

Johtoryhmän kokoonpano

Olli-Pekka Saario
Toimitusjohtaja
(ks. kohta Toimitusjohtaja)

Petteri Rinne
Liiketoimintajohtaja, toimitusjohtajan sijainen
s. 1967
KTM, eMBA
Kotipaikka Turku
Turun Seudun Osuuspankin palveluksessa vuodesta 2005 alkaen
Johtoryhmän jäsen 2006 alkaen
Vastuualue: asiakasliiketoiminta
Keskeinen muu työkokemus:

- yhteensä 23 vuotta pankkialalla OP Ryhmässä, Merita Pankissa ja Suomen Yhdyspankissa

 Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät:

- Turun Kauppakorkeakouluseura Ry:n hallituksen jäsen 2015-
- Turun TeknologiaKiinteistöt Oy:n hallituksen jäsen 4/2014-

Irma Hyvärinen
Muutos- ja tulevaisuusjohtaja
s. 1963
VTM, eMBA
Kotipaikka Turku
Turun Seudun Osuuspankin palveluksessa 1984 alkaen
Johtoryhmän jäsen 2001 alkaen
Vastuualue: asiakkuudet, uudet liiketoiminnot, digitaalisen liiketoiminnan suunnittelu ja toimintamallit, OPKK, yhteiskuntavastuu
Keskeinen muu työkokemus:

- yhteensä 28 vuotta pankki- ja vakuutusalaalla lähinnä OP-Pohjola-ryhmässä

 Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät:

- Pyhän Henrikin Ekumeenisen Taidekappelin hallituksen jäsen
- Lounais-Suomen Syöpäyhdistys ry:n hallituksen jäsen
- Turun Messukeskus Oy:n hallintoneuvoston jäsen
- Turun konservatorion kannatusyhdistyksen hallituksen jäsen

Kari Friman
Riskienhallintajohtaja
s. 1966
VTL, eMBA
Kotipaikka Kaarina
Turun Seudun Osuuspankin palveluksessa vuodesta 2007 alkaen
Johtoryhmän jäsen 2013 alkaen
Vastuualue: riskienhallinta ja compliance
Keskeinen muu työkokemus:

- yhteensä 16 vuotta pankkialalla OP Ryhmässä
- yli 5 vuotta suunnittelijana ja tutkijana Turun yliopistossa (1995-2000)

 Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät:

- V-S sairaanhoitopiirin hallituksen jäsen 2013- V-S sairaanhoitopiirin hallintojooksen jäsen 2013-
- V-S sairaanhoitopiirin (Ensihoidon ja päivystyksen liikelaitos) hallituksen edustaja 2013-
- TPS Turku ry:n hallituksen jäsen 2013-

Merja Jalava
 Palvelukehitysjohtaja
 s. 1961

KM

Kotipaikka Turku

Turun Seudun Osuuspankin palveluksessa vuodesta 2012 alkaen

Johtoryhmän jäsen 2012 alkaen

Vastuualue: Liiketoiminnan palvelut

Keskeinen muu työkokemus:

- Yhteensä pankki- ja vakuutusallalla 16 vuotta
- Yhteensä 19 vuotta henkilöstön kehittämis- ja johtotehtävissä (Sampo-ryhmä/ If Vahinkovakuutusyhtiö Oyj 1995-2008 ja Teleste Oyj 2008-2012)
- Yli 9 vuotta suunnittelu- ja kehittämistehtävissä (Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus nyk. Brahea 1986-1995)

Keskeiset samanaikaiset luottamustehtävät

- Turun aikuiskoulutussäätiön hallitus, jäsen 2012-2015 (Turun kauppakamarin nimeämä)
- Turun kauppakamarin koulutus- ja työvoimavaliokunta, jäsen 2009-2014 ja puheenjohtaja 2015-

Tilintarkastajat

KPMG Oy

Niukkanen Kari

Salonen Fredrik

KHT-yhteisö

KHT

KHT

varsinainen tilintarkastaja

päävastuullinen tilintarkastaja

tarkastusvastuullinen tilintarkastaja

Muu tarkastustoiminta

Pankki on ulkoistanut sisäisen tarkastuksen OP Ryhmän Sisäiselle tarkastukselle. OP Osuuskunnan sisäinen tarkastus suoritti vakavaraisuuden hallinnan tarkastuksen 27.10. - 28.10.2016 ja eri valvontakohteiden tarkastustoimintaa vuosisuunnitelman mukaisesti.

Tulevaisuuden näkymät

Luottamus talouden näkymiin on vahvistunut niin Suomessa kuin vientimarkkinoilla. Suomen talouden kasvu jatkuu tulevina vuosina maltillisena aiempaa laajemmalla pohjalla. EKP on ilmoittanut jatkavansa elvyttävää politiikkaa tulevina vuosina. Linjauksen mukaan ohjauskorot säilyvät matalina koko vuoden.

Varsinais-Suomen Maakuntaennusteen mukaan talouden myönteinen vire jatkuu ja varsinaissuomalaisten yrittäjien talousodotukset ovat kohentuneet viime vuodesta kaikilla Maakuntaennusteessa käytetyillä mittareilla mitattuna ja yrittäjät arvioivat liikevaihdon, henkilökunnan määrän, kannattavuuden ja investointien määrän lisääntyvän tänä vuonna viime vuoteen verrattuna.

Myös positiivisen rakennemuutoksen työryhmän perustaminen kertoo siitä, että näkymät ovat poikkeuksellisen vahvat ja tarve lisätyövoimasta merkittävä Turun telakan ja Uudenkaupungin autotehtaan osalta. Kasvunäkymät Varsinais-Suomessa ovat keskimääräistä paremmat muihin maakuntiin verrattuna.

Talouden myönteisestä vireestä huolimatta on nähtävissä, että nimenomaan finanssitoimiala on keskellä voimakasta uusista toimialan ulkopuolelta tulevasta kilpailijoista sekä digitalisaatiosta

johtuvaa murrosta, jossa perinteiset ansaintamallit ja toimintalogiikat kyseenalaistetaan. Tämä asettaa haasteita pankin kannattavuuskehitykselle.

Hallituksen ehdotus ylijäämän käyttämisestä

Konsernin jakokelpoinen ylijäämä 31.12.2016 oli 123 750 280,16 euroa. Osuuspankin jakokelpoinen ylijäämä oli 125 238 444,73 euroa, josta tilikauden ylijäämä oli 22 724 844,27 euroa.

Taseen osoittama ylijäämä ehdotetaan käytettäväksi siten, että lisäosuusmaksulle maksetaan korkoa 1,5 prosenttia ja Tuotto-osuudelle 3,25 prosenttia, eli yhteensä 4 827 441,67 euroa. Tilikauden ylijäämästä jää 17 897 402,60 euroa edellisten tilikausien voittovarojen tilille.

Osuuspankin taloudellisessa asemassa ei tilikauden päättymisen jälkeen ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Pankin maksukyky on hyvä, eikä ehdotettu voitonjako vaaranna hallituksen näkemyksen mukaan pankin maksukykyä.

Tuloslaskelma ja tase

Turun Seudun Op konserni (571004KONS)

12 / 2016

12 / 2015

KONSERNITILINPÄÄTÖS
TULOSLASKELMA

KORKOTUOTOT	35 891 930,26	39 592 990,54
KORKOKULUT	-6 810 440,41	-9 379 048,32
KORKOKATE	29 081 489,85	30 213 942,22
TUOTOT OMAN PÄÄOMAN EHTOISISTA SIIJOITUKSISTA	15 381 979,62	23 213 145,13
PALKKIOTUOTOT	25 257 704,79	25 561 789,61
PALKKIOKULUT	-3 221 665,66	-2 757 853,11
ARVOPAPERIKAUPAN JA VALUUTTATOIMINNAN NETTOTUOTOT	248 966,81	430 173,89
Arvopaperikaupan nettotuotot	243 074,68	418 354,55
Valuuttatoiminnan nettotuotot	5 892,13	11 819,34
MYYTÄVISSÄ OLEVIEN RAHOITUSVAROJEN NETTOTUOTOT	49 587,21	13 516 293,73
SIIJOITUSKIINTEISTÖJEN NETTOTUOTOT	635 734,48	137 483,33
LIIKETOIMINNAN MUUT TUOTOT	7 138 219,95	6 185 068,32
HALLINTOKULUT	-33 911 925,43	-31 960 512,47
Henkilöstökulut	-20 205 728,33	-20 277 755,71
Palkat ja palkkiot	-16 555 440,71	-16 543 293,86
Henkilösivukulut	-3 650 287,62	-3 734 461,85
Eläkekulut	-2 700 329,53	-2 725 291,48
Muut henkilösivukulut	-949 958,09	-1 009 170,37
Muut hallintokulut	-13 706 197,10	-11 682 756,76
POISTOT JA ARVONALENTUMISET KONSERNILIIKEARVOSTA	0,00	0,00
POISTOT JA ARVONALENTUMISET AINEELLISISTA JA AINEETOMISTA HYÖDYKKEISTÄ	-2 136 301,24	-1 689 724,86
LIIKETOIMINNAN MUUT KULUT	-6 734 439,18	-6 594 029,66
ARVONALENTUMISTAPPIOT LUOTOISTA JA MUISTA SITOUMuKSISTA	-1 031 943,15	-2 800 092,57
OSUUS OSAKKUUSYRITYSTEN TULOKSESTA	-426 141,06	-300 236,03
LIIKEVOITTO (-TAPPIO)	30 331 266,99	53 155 447,53
TULOVEROT	-3 134 117,85	-6 167 637,97
Tilikauden verot	-2 104 091,54	-3 580 888,72
Aikaisempien tilikausien verot	110,00	2 875,67
Laskennallinen vero	-1 030 136,31	-2 589 624,92
VARSINAISEN TOIMINNAN VOITTO (-TAPPIO) VEROJEN JÄLKEEN	27 197 149,14	46 987 809,56
VÄHEMMISTÖN OSUUS TILIKAUDEN VOITOSTA TAI TAPPIOSTA	-64 446,82	-9 392,96
VARSINAISEN TOIMINNAN VOITTO (-TAPPIO) VÄHEMMISTÖN OSUUDEN JÄLKEEN	27 132 702,32	46 978 416,60
TILIKAUDEN VOITTO (TAPPIO)	27 132 702,32	46 978 416,60

Turun Seudun Op konserni (571004KONS)

12 / 2016

12 / 2015

TASE		
VASTAAVAA		
KÄTEISET VARAT	2 792 125,08	3 323 298,37
SAAMISET LUOTTOLAITOKSILTA	108 417 771,39	104 892 520,35
Vaadittaessa maksettavat	6 965 008,39	5 846 557,98
Muut	101 452 763,00	99 045 962,37
SAAMISET YLEISÖLTÄ JA JULKISYHTEISÖILTÄ	2 467 787 145,34	2 335 787 248,20
Muut	2 467 787 145,34	2 335 787 248,20
SAAMISTODISTUKSET	1 561 322,15	3 328 288,71
Julkisyhteisöiltä	0,00	0,00
Muilta	1 561 322,15	3 328 288,71
OSAKKEET JA OSUUDET	327 712 196,17	328 452 350,07
OSAKKEET JA OSUUDET OMISTUSYHTEISYRITYKSISSÄ	0,00	0,00
OSAKKEET JA OSUUDET SAMAN KONSERNIIN KUULUVISSA YRITYKSISSÄ	871 249,72	866 272,54
JOHDANNAISSOPIMUKSET	10 247 495,50	10 054 754,08
AINEETTOMAT HYÖDYKKEET	86 850,00	107 872,17
Muut pitkävaikutteiset menot	86 850,00	107 872,17
AINEELLISET HYÖDYKKEET	54 578 680,95	55 548 090,61
Sijoituskiinteistöt ja sijoituskiinteistöosakkeet ja -osuudet	12 756 372,20	13 624 818,78
Muut kiinteistöt ja kiinteistöyhteisöjen osakkeet	39 402 665,18	39 502 307,37
Muut aineelliset hyödykkeet	2 419 643,57	2 420 964,46
OSAKE-, SIJOITUSOSUUSANTI- JA KANTARAHASTOANTISAAMISET	0,00	0,00
MUUT VARAT	2 434 266,16	1 967 654,56
SIIRTOAAMISET JA MAKSETUT ENNAKOT	5 934 942,16	5 098 923,19
LASKENNALLISET VEROSAAMISET	491 723,31	224 697,42
VASTAAVAA YHTEENSÄ	2 982 915 767,93	2 849 651 970,27

Turun Seudun Op konserni (571004KONS)

12 / 2016

12 / 2015

VASTATTAVAA

VIERAS PÄÄOMA	2 668 147 271,87	2 553 374 823,65
VELAT LUOTTOLAITOKSILLE	438 259 789,26	594 286 631,03
Luottolaitoksille	438 259 789,26	594 286 631,03
Vaadittaessa maksettavat	48 259 789,26	54 286 631,03
Muut	390 000 000,00	540 000 000,00
VELAT YLEISÖLLE JA JULKISYHTEISÖILLE	2 187 434 075,33	1 922 371 803,42
Talletukset	2 185 705 660,94	1 920 155 539,40
Vaadittaessa maksettavat	2 137 145 615,93	1 862 614 952,27
Muut	48 560 045,01	57 540 587,13
Muut velat	1 728 414,39	2 216 264,02
Vaadittaessa maksettavat	23,65	23,76
Muut	1 728 390,74	2 216 240,26
JOHDANNAISSOPIMUKSET JA MUUT KAUPANKÄYNTITARKOITUKSESSA PIDETTÄVÄT VELAT	5 796 754,85	4 999 314,18
MUUT VELAT	11 066 973,94	6 129 644,97
Muut velat	10 571 479,94	5 583 932,97
Pakolliset varaukset	495 494,00	545 712,00
SIIRTOVELAT JA SAADUT ENNAKOT	18 111 191,49	19 281 397,05
Muut	0,00	0,00
LASKENNALLISET VEROVELAT	7 478 487,00	6 306 033,00
OMA PÄÄOMA JA VÄHEMMISTÖN OSUUS	314 768 496,06	296 277 146,62
Osake- ja osuuspääoma	157 794 346,36	161 872 894,54
Osakepääoma	0,00	0,00
Jäsenosuudet	8 634 146,36	8 165 204,54
Lisäosuudet	0,00	8 328 290,00
Tuotto-osuudet	149 160 200,00	145 379 400,00
Ylikurssirahasto	0,00	0,00
Arvonkorotusrahasto	0,00	0,00
Muut sidotut rahastot	3 355 415,34	3 854 248,18
Vararahasto	100 000,17	100 000,17
Käyvän arvon rahasto	3 255 415,17	3 754 248,01
Käypään arvoon arvostamisesta, saamistodistukset	0,00	-15 007,76
Käypään arvoon arvostamisesta muista	-153,90	0,00
Rahavirran suojausrahasto	4 069 422,88	4 707 817,78
Laskennalliset verot /rahavirran suojaus	-813 884,59	-941 563,56
Laskennalliset verot käyvän arvon rahaston saamistodistuksista	0,00	3 001,55
Laskennalliset verot käyvän arvon rahaston muista	30,78	0,00
Yhtiöjärjestyksen / sääntöjen mukaiset rahastot	0,00	0,00
Muut rahastot	0,00	0,00
Vapaat rahastot	132 724,94	132 724,94
Muut rahastot	0,00	0,00
Edellisten tilikausien voitto (tappio)	126 436 150,27	83 586 152,35
Tilikauden voitto tai tappio	27 132 702,32	46 978 416,60
Vähemmistön osuus pääomasta	-82 843,18	-147 289,99
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	2 982 915 767,93	2 849 651 970,27
TASEEN ULKOPUOLISET SITOUKUKSET		
ASIAKKAAN PUOLESTA KOLMANNEN HYVÄKSI ANNETUT SITOUKUKSET	46 827 716,99	36 861 975,73
Takaukset ja pantit	46 827 716,99	36 861 975,73
ASIAKKAAN HYVÄKSI ANNETUT PERUUTTAMATTOMAT SITOUKUKSET	254 741 047,15	172 586 875,49
Muut	254 741 047,15	172 586 875,49
TASEEN ULKOPUOLISET SITOUKUKSET YHTEENSÄ	301 568 764,14	209 448 851,22

TURUN SEUDUN OSUUSPANKKI

OSUUSPANKIN TULOSLASKELMA	1.1. - 31.12.2016	1.1. - 31.12.2015
Korkotuotot	35 891 930,26	39 592 958,59
Korkokulut	6 809 295,47	9 378 324,12
KORKOKATE	29 082 634,79	30 214 634,47
Tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista	15 381 979,62	23 213 145,13
Samaan konserniin kuuluvista yrityksistä	530 000,00	
Muista yrityksistä	14 851 979,62	23 213 145,13
Palkkiotuotot	25 257 704,79	25 460 624,30
Palkkiokulut	3 221 665,66	2 757 853,11
Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot	248 966,81	430 173,89
Arvopaperikaupan nettotuotot	243 074,68	418 354,55
Valuuttatoiminnan nettotuotot	5 892,13	11 819,34
Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot	49 587,21	13 516 293,73
Sijoituskiinteistöjen nettotuotot	635 734,48	137 483,33
Liiketoiminnan muut tuotot	1 474 103,91	1 211 575,01
Hallintokulut	30 313 738,48	28 681 531,22
Henkilöstökulut	16 607 541,38	16 998 774,46
Palkat ja palkkiot	13 554 793,88	13 900 969,18
Henkilösivukulut	3 052 747,50	3 097 805,28
Eläkekulut	2 241 613,50	2 268 973,82
Muut henkilösivukulut	811 134,00	828 831,46
Muut hallintokulut	13 706 197,10	11 682 756,76
Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä	2 118 849,18	1 662 151,37
Liiketoiminnan muut kulut	4 903 478,02	4 858 134,30
Arvonalentumistappiot luotoista ja muista sitoumuksista	1 031 943,15	2 800 092,57
LIIKEVOITTO (-TAPPIO)	30 541 037,12	53 424 167,29
Tilinpäätössiirrot	5 854 529,00	12 506 192,00
Tuloverot	1 961 663,85	3 666 193,18
Tilikauden verot	2 104 091,54	3 580 682,33
Aikaisempien tilikausien verot	-110,00	-2 875,67
Laskennallinen vero	-142 317,69	88 386,52
VARSINAISEN TOIMINNAN VOITTO (TAPPIO) VEROJEN JÄLKEEN	22 724 844,27	37 251 782,11
TILIKAUDEN VOITTO (TAPPIO)	22 724 844,27	37 251 782,11

TURUN SEUDUN OSUUSPANKKI

OSUUSPANKIN TASE	31.12.2016	31.12.2015
VASTAAVAA		
Käteiset varat	2 792 125,08	3 323 177,28
Saamiset luottolaitoksilta	108 417 771,39	104 892 520,35
Vaadittaessa maksettavat	6 965 008,39	5 846 557,98
Muut	101 452 763,00	99 045 962,37
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	2 468 545 529,12	2 336 366 741,41
Muut	2 468 545 529,12	2 336 366 741,41
Saamistodistukset	1 561 322,15	3 328 288,71
Muilta	1 561 322,15	3 328 288,71
Osakkeet ja osuudet	327 695 189,23	328 435 343,13
Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyrittäjissä	29 182,00	29 182,00
Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä	1 540 049,05	1 535 071,87
Johdannaissopimukset	10 247 495,50	10 054 754,08
Aineettomat hyödykkeet	74 510,00	95 911,00
Aineelliset hyödykkeet	55 140 907,96	55 992 437,30
Sijoituskiinteistöt ja sijoituskiinteistöosakkeet ja -osuudet	13 392 060,21	14 157 319,36
Muut kiinteistöt ja kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet	39 402 665,18	39 502 307,37
Muut aineelliset hyödykkeet	2 346 182,57	2 332 810,57
Muut varat	2 434 266,16	1 967 654,56
Siirtosaamiset ja maksetut ennakot	5 766 445,44	4 857 841,45
Laskennalliset verosaamiset	491 723,31	224 697,42
VASTAAVAA YHTEENSÄ	2 984 736 516,39	2 851 103 620,56
VASTATTAVAA		
VIERAS PÄÄOMA		
Velat luottolaitoksille	438 259 789,26	594 286 631,03
Luottolaitoksille	438 259 789,26	594 286 631,03
Vaadittaessa maksettavat	48 259 789,26	54 286 631,03
Muut	390 000 000,00	540 000 000,00
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	2 188 581 527,99	1 923 265 903,30
Talletukset	2 186 853 113,60	1 921 049 639,28
Vaadittaessa maksettavat	2 138 293 068,59	1 863 509 052,15
Muut	48 560 045,01	57 540 587,13
Muut velat	1 728 414,39	2 216 264,02
Vaadittaessa maksettavat	23,65	23,76
Muut	1 728 390,74	2 216 240,26
Johdannaissopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat	5 796 754,85	4 999 314,18
Muut velat	11 066 973,94	6 129 644,97
Muut velat	10 571 479,94	5 583 932,97
Pakolliset varaukset	495 494,00	545 712,00
Siirtovelat ja saadut ennakot	17 219 362,72	18 339 529,96
Laskennalliset verovelat	0,00	0,00
VIERAS PÄÄOMA YHTEENSÄ	2 660 924 408,76	2 547 021 023,44
TILINPÄÄTÖSSIIRTOJEN KERTYMÄ	37 384 693,99	31 530 164,99
Poistoero	2 284 693,99	2 280 164,99
Vapaaehtoiset varaukset	35 100 000,00	29 250 000,00
OMA PÄÄOMA		
Osuuspääoma	157 794 346,36	161 872 894,54
Jäsenosuudet	8 634 146,36	8 165 204,54
Lisäosuudet	0,00	8 328 290,00
Tuotto-osuudet	149 160 200,00	145 379 400,00
Muut sidotut rahastot	3 355 415,34	3 854 248,18
Vararahasto	100 000,17	100 000,17
Käyvän arvon rahasto	3 255 415,17	3 754 248,01
Edellisten tilikausien voitto (tappio)	102 552 807,67	69 573 507,30
Tilikauden voitto (tappio)	22 724 844,27	37 251 782,11
OMA PÄÄOMA YHTEENSÄ	286 427 413,64	272 552 432,13
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	2 984 736 516,39	2 851 103 620,56
TASEEN ULKOPUOLISET SITOUKSET		
Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset	46 827 716,99	36 861 975,73
Takaukset ja pantit	46 827 716,99	36 861 975,73
Asiakkaan hyväksi annetut peruuttamattomat sitoumukset	254 741 047,15	172 586 875,49
Muut	254 741 047,15	172 586 875,49
TASEEN ULKOPUOLISET SITOUKSET YHTEENSÄ	301 568 764,14	209 448 851,22

	2016	2015
ACT - 12 - 2016 - Turun Seudun Op konserni (571004KONS)		
LIIKETOIMINNAN RAHAVIRTA		
Kauden voitto	27 132 702,32	46 978 416,60
Kauden voittoon tehdyt oikaisut	-7 497 485,60	-11 417 733,51
LIIKETOIMINNAN VAROJEN LISÄYS (-) TAI VÄHENNYS (+)	-134 358 996,51	-237 710 151,16
Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset	0,00	0,00
Saamiset luottolaitoksilta	-2 406 800,63	18 045 186,41
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	-133 524 330,06	-183 173 281,89
Leasingkohteet	0,00	0,00
Saamistodistukset	1 740 893,00	7 820 305,93
Osakkeet ja osuudet	740 000,00	-79 699 758,05
Johdannaissopimukset	0,00	0,00
Sijoituskiinteistöt	393 871,75	-1 153 828,06
Muut varat	-1 302 630,57	451 224,50
LIIKETOIMINNAN VELKOJEN LISÄYS (+) TAI VÄHENNYS (-)	112 080 970,14	141 447 024,59
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	-156 026 841,77	-18 972 730,70
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	265 069 919,89	166 091 483,80
Johdannaissopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat	0,00	0,00
Muut velat	3 037 892,02	-5 671 728,51
Maksetut tuloverot	-1 780 572,33	-3 505 014,51
Saadut osingot	15 381 979,62	23 213 145,13
A. LIIKETOIMINNAN RAHAVIRTA YHTEENSÄ	10 958 597,64	-40 994 312,86
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen lisäykset	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen vähennykset	0,00	0,00
Tytär- ja osakkuusyritysten hankinnat	-7 500,00	-38 076,00
Tytär- ja osakkuusyritysten myynnit	2 522,82	0,00
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin hyödykkeisiin	-2 014 315,99	-1 142 360,68
Aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden luovutukset	0,00	32 408,00
B. INVESTOINTIEN RAHAVIRTA YHTEENSÄ	-2 019 293,17	-1 148 028,68
RAHOITUKSEN RAHAVIRRAT		
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, lisäykset	0,00	0,00
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, vähennykset	0,00	0,00
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, lisäykset	0,00	0,00
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, vähennykset	0,00	0,00
Osuus- ja osakepääoma, lisäykset	10 056 925,91	35 372 888,63
Osuus- ja osakepääoma, vähennykset	-14 135 474,09	-2 772 160,00
Maksetut osingot ja osuuspääoman korot	-4 272 481,74	-2 419 872,96
Maksetut bonukset omistajajäsenille	0,00	0,00
Muut oman pääoman erien rahamääräiset lisäykset	0,00	77 147,07
Muut oman pääoman erien rahamääräiset vähennykset	0,00	0,00
C. RAHOITUKSEN RAHAVIRTA YHTEENSÄ	-8 351 029,92	30 258 002,74
D. VALUUTTAKURSSIEN MUUTOSTEN VAIKUTUS RAHAVAROIHIIN	-997,43	52,18
RAHAVAROJEN NETTOMUUTOS (A+B+C+D)	587 277,12	-11 884 286,62
RAHAVARAT TILIKAUDEN ALUSSA	9 169 856,35	21 054 142,97
RAHAVARAT TILIKAUDEN LOPUSSA	9 757 133,47	9 169 856,35
RAHAVAROJEN MUUTOS	587 277,12	-11 884 286,62
Saadut korot	34 882 770,31	40 101 134,99
Maksetut korot	8 398 382,63	9 949 714,15

Kauden voittoon tehdyt oikaisut

Erät joihin ei liity maksutapahtumaa		
Kaupankäynnin käyvän arvon muutos	26 073,56	-62 506,12
Valuuttatoiminnan realisoitumaton nettotulos	997,43	-52,18
Sijoitusomaisuuden käyvän arvon muutos	15 007,76	0,00
Poistot, poistoeron ja vapaaehtoisten varausten muutos	2 507 688,64	2 139 534,86
Saamisten arvonalentumiset	1 304 198,72	3 003 766,74
Muut	-11 351 451,71	-16 513 300,01
	-7 497 485,60	-11 432 556,71
<u>Erät, jotka esitetään muualla kuin liiketoiminnan rahavirrassa</u>		
Myyntivoitot , investointien rahavirtaan kuuluva osuus	0,00	0,00
Myyntitappiot , investointien rahavirtaan kuuluva osuus	0,00	14 823,20
Maksetut bonukset omistajajäsenille	0,00	0,00
	0,00	14 823,20
Oikaisut yhteensä	-7 497 485,60	-11 417 733,51
Rahavarat		
Käteiset varat	2 792 125,08	3 323 298,37
Vaadittaessa maksettavat saamiset luottolaitoksilta	6 965 008,39	5 846 557,98
Rahavarat yhteensä	9 757 133,47	9 169 856,35

	2016	2015
ACT - 12 - 2016 - Turun Seudun Op (7100)		
LIIKETOIMINNAN RAHAVIRTA		
Kauden voitto	22 724 844,27	37 251 782,11
Kauden voittoon tehdyt oikaisut	-3 323 450,54	-1 750 188,78
LIIKETOIMINNAN VAROJEN LISÄYS (-) TAI VÄHENNYS (+)	-134 431 581,52	-237 801 268,58
Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset	0,00	0,00
Saamiset luottolaitoksilta	-2 406 800,63	18 045 186,41
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	-133 524 330,05	-183 388 332,95
Leasingkohteet	0,00	0,00
Saamistodistukset	1 740 893,00	7 820 305,93
Osakkeet ja osuudet	740 000,00	-79 699 758,05
Johdannaissopimukset	0,00	0,00
Sijoituskiinteistöt	393 871,75	-938 777,00
Muut varat	-1 375 215,59	360 107,08
LIIKETOIMINNAN VELKOJEN LISÄYS (+) TAI VÄHENNYS (-)	112 384 361,23	141 645 293,14
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille	-156 026 841,77	-18 972 730,70
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	265 323 272,67	166 361 657,02
Johdannaissopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat	0,00	0,00
Muut velat	3 087 930,33	-5 743 633,18
Maksetut tuloverot	-1 780 572,33	-3 504 808,12
Saadut osingot	15 381 979,62	23 213 145,13
A. LIIKETOIMINNAN RAHAVIRTA YHTEENSÄ	10 955 580,73	-40 946 045,10
INVESTOINTIEN RAHAVIRTA		
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen lisäykset	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen vähennykset	0,00	0,00
Tytär- ja osakkuusyritysten hankinnat	-7 500,00	-38 076,00
Tytär- ja osakkuusyritysten myynnit	2 522,82	0,00
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin hyödykkeisiin	-2 011 177,99	-1 113 228,68
Aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden luovutukset	0,00	32 408,00
B. INVESTOINTIEN RAHAVIRTA YHTEENSÄ	-2 016 155,17	-1 118 896,68
RAHOITUKSEN RAHAVIRRAT		
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, lisäykset	0,00	0,00
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, vähennykset	0,00	0,00
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, lisäykset	0,00	0,00
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, vähennykset	0,00	0,00
Osuus- ja osakepääoma, lisäykset	10 056 925,91	35 372 888,63
Osuus- ja osakepääoma, vähennykset	-14 135 474,09	-2 772 160,00
Maksetut osingot ja osuuspääoman korot	-4 272 481,74	-2 419 872,96
Maksetut bonukset omistajajäsenille	0,00	0,00
Muut oman pääoman erien rahamääräiset lisäykset	0,00	0,00
Muut oman pääoman erien rahamääräiset vähennykset	0,00	0,00
C. RAHOITUKSEN RAHAVIRTA YHTEENSÄ	-8 351 029,92	30 180 855,67
D. VALUUTTAKURSSIEN MUUTOSTEN VAIKUTUS RAHAVAROIHIIN	-997,43	52,18
RAHAVAROJEN NETTOMUUTOS (A+B+C+D)	587 398,21	-11 884 033,93
RAHAVARAT TILIKAUDEN ALUSSA	9 169 735,26	21 053 769,19
RAHAVARAT TILIKAUDEN LOPUSSA	9 757 133,47	9 169 735,26
RAHAVAROJEN MUUTOS	587 398,21	-11 884 033,93
Saadut korot	34 882 770,31	40 101 103,04
Maksetut korot	8 397 237,69	9 948 989,95

Kauden voittoon tehdyt oikaisut

Erät joihin ei liity maksutapahtumaa		
Kaupankäynnin käyvän arvon muutos	26 073,56	-62 506,12
Valuuttatoiminnan realisoitumaton nettotulos	997,43	-52,18
Sijoitusomaisuuden käyvän arvon muutos	15 007,76	0,00
Poistot, poistoeron ja vapaaehtoisten varausten muutos	8 344 765,58	14 618 153,37
Saamisten arvonalentumiset	1 304 198,72	3 003 766,74
Muut	-13 014 493,59	-19 324 373,79
	<hr/>	<hr/>
<u>Erät, jotka esitetään muualla kuin liiketoiminnan rahavirrassa</u>		
Myyntivoitot , investointien rahavirtaan kuuluva osuus	0,00	0,00
Myyntitappiot , investointien rahavirtaan kuuluva osuus	0,00	14 823,20
Maksetut bonukset omistajajäsenille	0,00	0,00
	<hr/>	<hr/>
	0,00	14 823,20
Oikaisut yhteensä	-3 323 450,54	-1 750 188,78
Rahavarat		
Käteiset varat	2 792 125,08	3 323 177,28
Vaadittaessa maksettavat saamiset luottolaitoksilta	6 965 008,39	5 846 557,98
	<hr/>	<hr/>
Rahavarat yhteensä	9 757 133,47	9 169 735,26

OSUUSPANKIN TILINPÄÄTÖKSEN LAATIMISPERIAATTEET

1.1 YLEISTÄ

Osuuspankki on jäsentensä omistama osuuskuntamuotoinen talletuspankki, joka harjoittaa toimialueellaan paikallista vähittäispankkitoimintaa.

Osuuspankki on osuuspankkien yhteenliittymän keskusyhteisö OP Osuuskunnan jäsenluottolaitos. OP Osuuskunta toimii koko OP Ryhmän strategisena omistusyhteisönä ja ryhmäohjauksesta ja valvonnasta vastaavana keskusyhteisönä.

Seuraavassa esitetään tilinpäätöksessä sovelletut keskeiset laatimisperiaatteet. Niitä on noudatettu johdonmukaisesti kaikilla esitettävillä tilikausilla, ellei muuta mainita.

1.2 KESKINÄINEN VASTUU JA OP RYHMÄ

Pankki- ja vakuutustoimintaa harjoittava osuuspankkien yhteenliittymä (jäljempänä OP Ryhmä) on osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista sekä talletuspankkien yhteenliittymästä annetuissa laeissa määritelty taloudellinen kokonaisuus, jossa OP Osuuskunta ja sen jäsenluottolaitokset vastaavat viime kädessä yhteisvastuullisesti toistensa veloista ja sitoumuksista. Osuuspankki yhdistellään OP Ryhmän tilinpäätökseen. Laissa talletuspankkien yhteenliittymästä määrätään, että OP Ryhmän tilinpäätös on laadittava keskusyhteisö OP Osuuskunnan ja sen jäsenluottolaitosten tilinpäätösten tai konsernitilinpäätösten yhdistelmänä. OP Osuuskunnalla ja sen jäsenosuuspankeilla ei ole toisiinsa nähden yleisten konsernilaskentaperiaatteiden tarkoittamaa määräysvaltaa, minkä vuoksi OP Ryhmälle on määritelty tekninen emoyhtiö. Yhdistelty tilinpäätös käsittää myös sellaiset yhteisöt, joissa edellä tarkoitetuilla yhteisöillä yhdessä on kirjanpitolaissa tarkoitettu määräysvalta. OP Ryhmän osuuspääoma muodostuu osuuspankkien jäsenten sellaisista osuismaksuista, joita pankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä lunastamasta.

Jäljennös OP Ryhmän tilinpäätöksestä on saatavissa internet-osoitteesta www.op.fi tai ryhmän toimitiloista käyntiosoitteesta Gebhardinaukio 1, PL 308, 00101 Helsinki.

1.3 LAATIMISPERUSTA

Osuuspankin tilinpäätös laaditaan ja esitetään luottolaitostoiminnasta annetun lain, valtiovarainministeriön luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen tilinpäätöstä, konsernitilinpäätöstä ja toimintakertomusta koskevan asetuksen, kirjanpitolain ja Finanssivalvonnan rahoitussektorin kirjanpitoa, tilinpäätöstä ja toimintakertomusta koskevan määräys- ja ohjekokoelman mukaisesti. Osuuspankkien yhteenliittymän keskusyhteisö OP Osuuskunta antaa lisäksi ohjeita yhtenäisten tilinpäätöspankkiperäisten noudattamiseksi ja tilinpäätöksen laatimiseksi. Jäljempänä kuvatut tilinpäätöksen laatimisperiaatteet ovat yhteneväiset kaikille OP Osuuskunnan jäsenosuuspankeille. Kuitenkaan jäsenosuuspankilla ei välttämättä ole kaikkia laatimisperiaatteissa lueteltuja eriä.

1.4 YHDISTELYPERIAATTEET

1.4.1 Konsernitilinpäätöksen laajuus

Osuuspankin konsernin muodostaa emo-osuuspankki ja sen tytäryritykset. Tytäryritykset ovat yrityksiä, joissa konsernilla on määräysvalta. Määräysvalta syntyy, kun konserni omistaa yli puolet äänivallasta tai sillä on muutoin määräysvalta. Tytäryritysten tilinpäätökset yhdistellään hankintamenetelmällä. Osakkuusyrittäjät, joissa konsernilla on huomattava vaikutusvalta, yhdistellään pääomaosuusmenetelmällä. Huomattava vaikutusvalta toteutuu, kun konserni omistaa 20 – 50 prosenttia yrityksen äänivallasta, tai kun konsernilla on muutoin huomattava vaikutusvalta, muttei määräysvaltaa.

Merkitykseltään vähäiset tytär- ja osakkuusyrittäjät jätetään yhdistelemättä konsernitilinpäätökseen. Tällaisia ovat tytär- ja osakkuusyrittäjät, joiden taseen loppusumma on vähemmän kuin yksi prosentti emoyrityksen taseen loppusummasta ja vähemmän kuin 10 miljoonaa euroa. Jos konsernin tällaisen tytär- tai

osakkuusyrityksen taseen loppusumma laskettuna yhteen muiden sellaisten konserniin kuuluvien tytär- ja osakkuusyritysten taseiden loppusummien kanssa on vähintään viisi prosenttia konsernitaseen loppusummasta, yhdistellään se konsernitilinpäätökseen.

Tilikauden aikana hankitut tytär- ja osakkuusyritykset yhdistellään konsernitilinpäätökseen hankintahetkestä lähtien. Tilikauden aikana myydyt tytär- ja osakkuusyritykset yhdistellään myyntihetkeen asti.

1.4.2 Konsolidointi

Tytäryritysten hankintamenot eliminoidaan hankintahetken taseen mukaisia omia pääomia vastaan. Hankintahetken oman pääoman määrän ylittävä tai allittava osuus hankintamenosta esitetään taseessa konserniliikearvona tai konsernireservinä siltä osin kuin niitä ei ole kohdistettu omaisuus- tai velkaerien lisäykseksi tai vähennykseksi. Konserniliikearvo poistetaan pääsääntöisesti viiden vuoden kuluessa suunnitelman mukaan.

Konsernitilinpäätöstä laadittaessa eliminoidaan konsernin sisäiset liiketapahtumat, sisäiset katteet, sisäinen voitonjako sekä keskinäiset saamiset ja velat. Vähemmistön osuus erotetaan tuloksesta ja omasta pääomasta ja esitetään omana eränään tuloslaskelmassa ja taseessa omassa pääomassa. Vähemmistön osuus tytäryhtiön kiinteistöistä esitetään muissa kiinteistöissä.

Osakkuusyrityksistä konsernituloslaskelmaan sisällytetään konsernin omistusosuutta vastaava osuus näiden yritysten tilikauden voitosta tai tappiosta ja esitetään tuloslaskelmassa omana eränään rivillä Osuus osakkuusyritysten tuloksesta. Tuloksessa huomioidaan myös osakkuusyritysten poistoeron ja vapaaehtoisten varausten muutos laskennallisella verovelalla vähennettynä. Konsernitaseessa osakkuusyritysten hankintamenoon ja konsernin edellisen tilikauden tulokseen ja tilikauden tulokseen lisätään tai vähennetään konsernin osuus hankinnan jälkeisistä muutoksista nettovarallisuudesta.

Konserniin kuuluva kiinteistöyhtiö voi jättää erillistilinpäätöksessään tekemättä suunnitelman mukaiset poistot. Konsernitilinpäätöksessä poistot oikaistaan suunnitelman mukaisiksi.

1.5 RAHOITUSINSTRUMENTIT

1.5.1 Käyvän arvon määräytyminen

Käypä arvo on se hinta, joka saataisiin omaisuuserän myynnistä tai maksettaisiin velan siirtämisestä markkinaosapuolten välillä arvostuspäivänä toteutuvassa tavanmukaisessa liiketoimessa.

Rahoitusinstrumentin käypä arvo määritellään joko toimivilta markkinoilta saatavien hintanoteerauksien avulla tai jos toimivia markkinoita ei ole, omia arvostusmenetelmiä käyttäen. Markkinoiden katsotaan olevan toimivat, jos hintanoteerauksia on helposti ja säännönmukaisesti saatavissa ja ne kuvastavat todellisia ja säännönmukaisesti toistuvia, toisistaan riippumattomien osapuolten välisiä markkinatransaktioita. Rahoitusvarojen noteerattuna markkinahintana käytetään senhetkistä ostokurssia.

Mikäli markkinoilla on vakiintunut arvostuskäytäntö rahoitusinstrumentille, jolle ei saada suoraan markkinahintaa, niin käypä arvo perustuu markkinoilla yleisesti käytettyyn markkinahinnan laskentamalliin ja mallin käyttämien syöttötietojen markkinanoteerauksiin.

Mikäli arvostuskäytäntö ei ole markkinoilla vakiintunut, käytetään markkina-arvon määrittämisessä asianomaiselle tuotteelle laadittua omaa arvostusmallia. Arvostusmallit pohjautuvat yleisesti käytettyihin laskentamenetelmiin ja ne kattavat kaikki ne osatekijät, jotka markkinaosapuolet ottaisivat huomioon hintaa asettaessaan sekä ovat yhdenmukaisia rahoitusinstrumenttien hinnoittelussa käytettävien hyväksytyjen taloudellisten menetelmien kanssa.

Arvostusmenetelminä käytetään viimeaikaisten toteutuneiden markkinatransaktioiden hintoja, diskontattujen rahavirtojen menetelmää, sekä toisen olennaisilta osin samanlaisen instrumentin tilinpäätöshetken käypää arvoa. Arvostusmenetelmissä otetaan huomioon arvio luottoriskistä, käytettävistä diskonttauskoroista, ennenaikaisen takaisinmaksun mahdollisuudesta ja muista sellaisista tekijöistä, jotka vaikuttavat rahoitusinstrumentin käyvän arvon määrittämiseen luotettavasti.

Rahoitusinstrumenttien käyvät arvot jaetaan kolmeen eri hierarkiatasoon sen mukaan, miten käypä arvo on määritelty:

- täysin samanlaisille varoille tai veloille toimivilla markkinoilla noteeratut käyvät arvot (taso 1)
- käyvät arvot, jotka on määritetty käyttäen syöttötietoina muita kuin tason 1 noteerattuja hintoja, jotka ovat todennettavissa varoille tai veloille, joko suoraan (esim. hintoina) tai välillisesti (esim. johdettuina hinnoista) (taso 2)
- käyvät arvot on määritetty käyttäen varoille tai veloille syöttötietoja, jotka eivät perustu todennettavissa oleviin markkinahintoihin (taso 3).

Se käypien arvojen hierarkian taso, jolle tietty käypään arvoon arvostettu erä on kokonaisuudessaan luokiteltu, on määritetty koko kyseisen käypään arvoon arvostetun erän kannalta merkittävän alimmalla tasolla olevan syöttötiedon perusteella. Syöttötiedon merkittävyys on arvioitu kyseisen käypään arvoon arvostetun erän suhteen kokonaisuudessaan.

1.5.2 Luokittelu ja arvostaminen

Rahoitusinstrumentit luokitellaan neljään ryhmään: käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja –velat, eräpäivään asti pidettävät sijoitukset, lainat ja muut saamiset sekä myytävissä olevat rahoitusvarat. Luokittelu riippuu siitä, mihin tarkoitukseen kyseiset rahoitusvarat ja -velat on hankittu. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja –velat voivat jakaantua kahteen alaryhmään, jotka ovat kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja -velat sekä alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitellut rahoitusvarat ja –velat.

Rahoitusvarojen kirjaamisperusteena käytetään kaupantekopäivää. Rahoitusvaroihin kuuluva erä kirjataan pois taseesta, kun sopimusperusteinen oikeus rahoitusvaroihin kuuluvan erän rahavirtoihin on lakannut.

Saamisen hankintamenoksi kirjataan käypä arvo, joka pääsääntöisesti on se määrä, joka siitä on hankintahetkellä maksettu. Hankintameno sisällytetään transaktiomenot, jotka kohdistuvat lainoihin ja muihin saamisiin, eräpäivään asti pidettäviin sijoituksiin ja myytävissä oleviin rahoitusvaroihin. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvarojen transaktiomenot kirjataan kuluksi hankintahetkellä.

1.5.2.1 Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät rahoitusvarat ja –velat

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviin varoihin luokitellaan saamistodistukset sekä osakkeet ja osuudet, jotka on hankittu tarkoituksena hyötyä lyhyen aikavälin markkinahintojen muutoksista. Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävänä käsitellään myös kaikki johdannaissopimukset, paitsi tehokkaaseen suojaussuhteeseen määritetyt johdannaiset ja takaussopimusjohdannaiset.

1.5.2.2 Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitellut rahoitusvarat ja -velat

Tilinpäätökseen voidaan tietyin edellytyksin merkitä käypään arvoon myös muita tietyt ehdot täyttäviä rahoitusvaroja ja –velkoja, jos päätös näiden erien pysyvistä käypään arvoon merkitsemisestä tehdään tällaista erää ensimmäistä kertaa kirjanpitoon merkittäessä. Osuuspankissa tähän erään voidaan merkitä vain sellainen rahoitusvaroihin kuuluva instrumentti, johon liittyy yksi tai useampi sellainen kytketty johdannainen, joka kirjanpidossa muutoin pitäisi esittää erillään tästä instrumentista ja arvostaa käypään arvoon.

Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitellut rahoitusvarat ja –velat arvostetaan käypään arvoon ja käyvän arvon muutokset sekä myyntitulokset kirjataan tuloslaskelman erään Arvopaperikaupan nettotuotot.

1.5.2.3 Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset

Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset ovat rahoitusvaroja, joihin liittyvät maksusuoritukset ovat kiinteitä tai määritettävissä, jotka erääntyvät määrättynä päivänä ja jotka on hankittu aikomuksella ja kyvyllä pitää eräpäivään

saakka. Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset kirjataan alun perin käypään arvoon, johon lisätään transaktiomenot. Myöhemmin ne arvostetaan kirjanpidossa jaksotettuun hankintamenuon efektiivisen koron menetelmällä. Joukkovelkakirjalainojen nimellisarvon ja hankintahinnan välinen erotus jaksotetaan korkotuotoksi sopimuksen jäljellä olevalle juoksuajalle. Vastaerä kirjataan arvopaperin kirjanpitoarvon lisäykseksi tai vähennykseksi.

Eräpäivään asti pidettävien sijoitusten arvonalentumista tarkastellaan samojen periaatteiden mukaisesti kuin lainojen ja saamisten arvonalentumista. Saamistodistuksen arvonalentumisena kirjataan sen kirjanpitoarvon ja sitä alhaisemman vastaisten rahavirtojen nykyarvon erotus. Arvonalentumistappio kirjataan tulosvaikutteisesti tuloslaskelman erään Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot.

Mikäli on olemassa objektiivista näyttöä siitä, että eräpäivään pidettäviin rahoitusvaroihin kuuluvan joukkovelkakirjan arvo on alentunut, kirjataan arvonalentumistappio tulosvaikutteisesti tuloslaskelman erään Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot.

1.5.2.4 Lainat ja muut saamiset

Lainoiksi ja muiksi saamisiksi luokitellaan rahoitusvarat, jotka ovat osuuspankin myöntämiä luottoja ja niihin rinnastettavia rahoitussopimuksia sekä noteeraamattomia saamistodistuksia.

Lainat ja muut saamiset arvostetaan jaksotettuun hankintamenuon efektiivisen koron menetelmällä. Jos lainan tai saamisen arvo on tilinpäätöspäivänä arvonalentumisen johdosta alhaisempi kuin jaksotettu hankintamenuo, arvostetaan se arvonalentumistappiolla vähennettyyn jaksotettuun hankintamenuon.

Lainoista ja muista saamisista kirjataan saamiskohtaisia ja saamisryhmäkohtaisia arvonalentumisia. Arvonalentuminen kirjataan silloin, kun on saatu objektiivista näyttöä siitä, että saamista ei saada perityksi täysimääräisesti.

Saamisen arvo on alentunut, jos sen arvioitujen vastaisten rahavirtojen nykyarvo – vakuus huomioon otettuna – ovat pienemmät kuin luoton pääoman ja maksamattomien korkojen yhteenlaskettu kirjanpitoarvo. Tulevat rahavirrat diskontataan lainan alkuperäisellä efektiivisellä korolla. Jos laina on vaihtuvakorkoinen, diskonttauskorkona käytetään tarkasteluhetken sopimuksen mukaista korkoa. Tulosvaikutteisesti kirjattavan arvonalentumistappion suuruus on lainan kirjanpitoarvon ja sitä alhaisemman vastaisten rahavirtojen nykyarvon erotus.

Arvonalentumisen arviointiprosessi on kaksivaiheinen. Arvonalentumista arvioidaan saamiskohtaisesti yksittäin merkittävistä lainoista ja saamisista. Jos lainoja ja muita saamisista ei tarkastella saamiskohtaisesti, ne tulevat saamisryhmäkohtaisen arvonalennuslaskennan piiriin. Ryhmäkohtaisena arvonalentumisena kirjataan syntyneet mutta ei vielä raportoidut tappiot, joita ei vielä voida kohdistaa tietyille asiakaslainalle. Ryhmäkohtainen arvonalentuminen perustuu taloudellisen pääomavaateen laskennassa käytettävään tilastolliseen malliin. Mallissa saamiset ryhmitellään luottoriskiominaisuuksiltaan samankaltaisiin ryhmiin. Ryhmäkohtaisen arvonalentumisen lasketaan odotetun tappion perusteella, jonka lisäksi laskennassa huomioidaan vakuuksien diskonttatut nykyarvot. Lisäksi mallissa arvioidaan tappion synnyttävän tapahtuman ajankohtaa ns. havainnointiviiveen avulla.

Jos luoton maksusuunnitelmaa muutetaan, muutoksen syy ja vakavuusaste luokitellaan sisäisellä asteikolla. Osa maksusuunnitelmien muutoksista tehdään asiakassuhteiden hoidon perusteella eivätkä ne johdu asiakkaan maksukyvyyn heikkenemisestä. Nämä muutokset eivät vaikuta arvonalentumisen kirjaamiseen. Joissakin tapauksissa asiakkaan heikentyneestä maksukyvyistä johtuen annetaan myönnytys lainaehtoihin esim. lyhennysvapaa rajoitetuksi ajaksi tai muu luoton uudelleenjärjestely, jolla pyritään turvaamaan asiakkaan maksukyky ja rajoittamaan vastuiden luottoriskiä. Maksusuunnitelman muutokset, jotka johtuvat asiakkaan heikentyneestä maksukyvyistä vaikuttavat yhdessä muiden kriteerien kanssa asiakkaan luottoluokitusta heikentävästi ja siten lisäävät ryhmäkohtaisen arvonalennuksen määrää. Korkeimman vakavuusasteen maksusuunnitelman muutoksella on vaikutus myös luoton ohjautumiseen saamiskohtaisen arvonalentumistappioiden piiriin. Maksusuunnitelmien muutosten kehitystä raportoidaan säännöllisesti johdolle asiakkaiden maksukykyä ennakoivana mittarina.

Arvonalentumiset kirjataan luottojen tase-erän vähennykseksi ja tuloslaskelmassa erään Arvonalentumistappiot luotoista ja muista sitoumuksista. Arvonalentumisen kirjaamisen jälkeen koron tulouttamista jatketaan arvonalennettulle määrälle.

Laina poistetaan taseesta, kun kaikki perintätoimet on suoritettu loppuun, tai taseesta poiskirjaamisesta on tehty muutoin erillinen päätös. Taseesta poiskirjaamisen jälkeen saadut suoritukset kirjataan tuloslaskelmaan saamisten arvonalentumisten oikaisuuksi.

Mikäli on saatu objektiivista näyttöä saamiskohtaisen arvonalentumisen testauksessa aiemmin mukana olleen asiakkaan maksukyvyyn palautumisesta, arvonalentumisen määrä arvioidaan uudelleen ja maksukyvyyn parantumisesta aiheutuneet muutokset kirjataan tuloslaskelmaan.

1.5.2.5 Myytävissä olevat rahoitusvarat

Myytävissä olevat rahoitusvarat ovat rahoitusvaroja, joita ei sisällytetä edellä mainittuihin rahoitusvarojen ryhmiin. Myytävissä olevat rahoitusvarat muodostuvat pääasiassa saamistodistuksista, pitkäaikaisista osakesijoituksista ja muista toiminnalle välttämättömistä osakkeista ja osuuksista. Myytävissä olevat rahoitusvarat kirjataan ostohetkellä taseeseen hankintamenoon, joka on niistä maksetun vastikkeen käypä arvo lisättynä hankintaan suoraan kohdistettavilla transaktiomenoilla. Myytävissä olevat rahoitusvarat arvostetaan taseessa käypään arvoon. Silloin kun käypää arvoa ei voida luotettavasti määrittää, toiminnalle välttämättömät osakkeet ja osuudet sekä muut noteeraamattomat osakkeet ja osuudet arvostetaan hankintamenoon. Käyvän arvon muutokset kirjataan oman pääoman Käyvän arvon rahastoon, josta ne kirjataan tuloslaskelman erään Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot, kun omaisuuserä myydään, saamistodistus eräännty tai sen arvon on todettu alentuneen. Samaan tuloslaskelman erään kirjataan myös näiden rahoitusvarojen myyntitulokset.

Myytävissä olevien rahoitusvarojen kohdalla objektiiviseksi näytöksi katsotaan saamistodistusten osalta esimerkiksi liikkeeseenlaskijan luottoriskiluokituksen huomattava negatiivinen muutos tai oman pääoman ehtoisen instrumentin osalta sen käyvän arvon merkittävä tai pitkäaikainen aleneminen alle sen hankintameno. Arvonalentumistappio kirjataan tulosvaikutteisesti tuloslaskelman erään Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot.

Jos myytävissä oleviin rahoitusvaroihin luokiteltujen rahoitusvarojen käypä arvo myöhemmin nousee ja nousun voidaan objektiivisesti todeta liittyvän arvonalentumistappiokirjauksen jälkeiseen tapahtumaan, arvonalentumistappio peruutetaan ja kirjataan tuloslaskelmaan.

1.5.2.6 Muut rahoitusvelat

Muut rahoitusvelat luokkaan sisällytetään muut kuin käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitellut rahoitusvelat. Velka merkitään taseeseen arvoon, joka siitä on hankintahetkellä saatu. Velan nimellisarvon ja hankintahinnan välinen erotus jaksotetaan korkokuluksi efektiivisen koron menetelmällä sopimuksen jäljellä olevalle juoksuajalle. Vastaerä kirjataan velan kirjanpitoarvon lisäykseksi tai vähennykseksi.

Osuuspankki voi osallistua OP-Asuntoluottopankki Oyj:n väliluottomalliin, jossa osuuspankki saa rahoitusvelkoihin merkittävän väliluoton OP-Asuntoluottopankki Oyj:ltä, kun osuuspankin taseessa olevia asuntovakuudellisia luottoja merkitään OP-Asuntoluottopankki Oyj:n joukkovelkakirjalainojen vakuudeksi.

1.5.3 Pitkäaikaissäätämissopimukset

Osuuspankit, jotka tarjoavat PS-palveluja, vastaanottavat asiakkaan suorittamat maksut tarkoitusta varten avatulle talletussuojan piiriin kuuluvalla säästämistilille. Jos säästövarat jätetään säästämistilille tai sijoitetaan osuuspankin tarjoamalle muulle talletustilille, merkitään säästövarat pankin taseessa talletusvelkoihin. Jos säästövarat sijoitetaan sopimuksen mukaisesti muihin sijoituskohteisiin, kirjataan sijoitetut varat pois säästämistililtä ja pankki kirjaa ne taseen ulkopuoliseen säästämissopimuskohtaiseen reskontraan.

Säästövarojen sijoittamisesta saadut korot, osingot ja muut tuotot sekä sijoituskohteiden ja niihin liittyvien oikeuksien luovutuksesta ja pääoman takaisinmaksusta kertyvät varat kirjataan taseessa olevalle säästämistilille, jollei varoja välittömästi sijoiteta uudelleen. Säästämissopimuksen mukaiset kulut ja palkkiot kirjataan tulosvaikutteisesti säästämistiliä veloittaen.

1.5.4 Arvopapereiden osto- ja myyntisopimukset

Molempia osapuolia velvoittavin takaisinmyyntiehdoin ostettujen arvopapereiden ostohinta merkitään taseeseen saamiseksi vastapuolen mukaan määräytyvään tase-erään. Ostohinnan ja takaisinmyyntihinnan erotus jaksotetaan korkotuotoksi sopimuksen voimassaoloajalle.

Molempia osapuolia velvoittavin takaisinostoehdoin myytyjen arvopapereiden myyntihinta kirjataan rahoitusvelaksi vastapuolen mukaan määräytyvään tase-erään. Myyntihinnan ja takaisinostohinnan erotus jaksotetaan korkokuluksi sopimuksen voimassaoloajalle. Takaisinostovelvollisuuksin myydyt arvopaperit sisällytetään alkuperäiseen tase-erään luovutuksesta huolimatta.

1.5.5 Johdannaissopimukset

Osuuspankki tekee johdannaissopimuksia suojaustarkoituksessa joko taloudellisina suojoina tai kirjanpidollisen suojauslaskennan säännöin. Sopimusvastapuolena on aina OP Yrityspankki Oyj. Suojauksessa käytetään korkojohdannaisia.

Johdannaiset kirjataan alun perin käypään arvoon ja sen jälkeen ne arvostetaan käypään arvoon. Tästä syntyvän voiton tai tappion kirjaaminen riippuu siitä, onko johdannainen määritelty suojaustarkoitukseen ja minkä luonteista erää se suojaa.

Johdannaissopimuksista taseeseen merkityt positiiviset arvomuutokset kirjataan taseen vastaavaa -puolen erään Johdannaissopimukset ja negatiiviset taseen vastattavaa -puolen erään Johdannaissopimukset. Koronvaihtosopimusten vaihdettavat korot jaksotetaan ajan kulumisen perusteella taseen siirtosaamisiin ja siirtovelkoihin sekä vastaerät nettona tuloslaskelman korkoihin.

1.5.5.1 Taloudelliset suojat

Taloudellisessa suojaamisessa suojataan tiettyä tase-erää, positiota tai kassavirtaa tulevaisuuden arvomuutoksia vastaan sovellettavan riskienhallintastrategian mukaisesti. Koska suojauksen tehokkuutta ei ole tarkoituksenmukaista todentaa suojauslaskennan säännöillä, suojaustapaa kutsutaan muutoin suojaavaksi. Taloudellisessa suojauksessa johdannaissopimuksen käyvän arvon muutokset kirjataan tuloslaskelmaan arvopaperikaupan nettotuottoihin.

Enimmäis- ja vähimmäiskorkoehdoisten yritysluottojen korkoriski suojataan luottokohtaisesti ostamalla sovitulle korkoputkiehdolle vastakkaismerkkinen johdannaispari. Kytkeytyt johdannaiset ja niitä kattavat korkokatto- ja lattiajohdannaiset arvostetaan käypään arvoon. Arvostustulokset kirjataan korkoihin.

1.5.5.2 Suojauslaskenta

Suojauslaskenta tarkoittaa tehokkaaksi todennetun suojaussuhteen kirjanpidollista laskentakäytäntöä, jossa suojaavan instrumentin käyvän arvon muutokset kumoavat suojatun kohteen käyvän arvon tai rahavirtojen muutokset kokonaan tai osittain.

Suojauslaskenta käsittää korkoriskin suojauksen soveltamalla käyvän arvon tai rahavirran suojausta.

Osuuspankeilla voi olla suojauslaskennan piirissä sekä rahoitusvaroja että rahoitusvelkoja, kuten lainat ja saamiset –ryhmään sisältyvä yksittäinen luotto tai luottokanta, myytävissä olevien arvostusryhmään kuuluva saamistodistus sekä muiden rahoitusvelkojen yksilöity määräaikaistalletuserä tai liikkeeseen laskettu emissio. Osuuspankit käyttävät korkosuojaukseen sekä perinteisiä koronvaihtosopimuksia että OTC swap-johdannaisia. Vastapuolena on aina OP Yrityspankki Oyj.

Suojaukseen käytettyjen johdannaisten ja suojauksen kohteet yksilöidään suojausta aloitettaessa. Samoin dokumentoidaan suojaussuunnitelma ja suojauksen tavoitteet. Lisäksi jokaisena tilinpäätöspäivänä osoitetaan suojauksen tehokkuus.

1.5.5.3 Käyvän arvon suojauslaskenta

Käyvän arvon suojausta sovelletaan kiinteäkorkoisten lainojen korkoriskiltä suojautumiseen. Suojaavan johdannaisinstrumentin ja suojattavan kohteen korkoriskistä johtuvat käyvän arvon muutokset kirjataan suojauslaskennan nettotuottoihin.

1.5.5.4 Rahavirran suojauslaskenta

Euribor –sidonnaisen luottokannan tulevien korkovirtojen korkomuutosta suojaavat koronvaihtosopimukset, jotka on dokumentoitu rahavirtaa suojaaviksi ja jotka ovat suojauksessa tehokkaita, kuuluvat rahavirran suojauslaskennan piiriin.

Rahavirran suojauksessa euribor-sidonnaisen luottokannan tulevaa korkovirtaa vaihdetaan koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon.

Koronvaihtosopimuksista jaksotettavat siirtyvät korot kirjataan suoriteperusteisesti. Korkokertymät esitetään taseen siirtosaamisissa tai siirtoveloissa. Molempien vastaerä kirjataan nettona korkokatteen Korkotuotot johdannaissopimuksista –erään. Nettokorko on joko korkotuotto tai korkotuoton oikaisu.

Rahoitusjohdannaisena käytettävät koronvaihtosopimukset arvostetaan käypään arvoon sopimuskohtaisesti. Käyvän arvon muutosten tehokas osuus kirjataan suoraan omaan pääomaan käyvän arvon rahastoon laskennallisella verovelalla vähennettynä. Tehoton osuus kirjataan tuloslaskelmaan.

1.6 TILINPÄÄTÖSERIEN NETOTTAMINEN

Tuloslaskelmassa ilmoitetaan tuotto- ja kuluerät erikseen niitä toisistaan vähentämättä, jollei tuoton ja kulun yhdistäminen yhdeksi eräksi ole perusteltua oikean ja riittävän kuvan antamiseksi.

Milloin osuuspankillä on saaminen siltä, jolle pankki itse on velkaa, esitetään saaminen ja velka taseessa erikseen, jollei pankilla ole lakisääteistä oikeutta kuittaamiseen ja jollei pankki aio käyttää oikeuttaan kuittaukseen.

1.7 ULKOMAAN RAHAN MÄÄRÄISET ERÄT

Ulkomaan rahan määräinen omaisuus, velat ja muut sitoumukset muutetaan Suomen rahaksi käyttäen tilinpäätöspäivän kurssveja. Ulkomaan rahan määräisten erien muuttamisesta Suomen rahaksi syntyvät kurssierot kirjataan tuloslaskelman erään Valuuttatoiminnan nettotuotot.

1.8 OSAKKEET JA OSUDET OMISTUSYHTEYSYRITYKSISSÄ JA SAMAN KONSERNIIN KUULUVISSA YRITYKSISSÄ

Osakkeet ja osuudet sekä muut oman pääoman ehtoiset sijoitukset omistusyhteisyhtiöihin sekä samaan konserniin kuuluviin yrityksiin merkitään hankintamenoon, tai jos erän arvon todetaan tilinpäätöspäivänä arvonalentumisen johdosta olevan alempi kuin hankintameno, arvonalentumistappiolla vähennettyyn hankintamenoon. Arvonalentumiset kirjataan tuloslaskelman erään Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot.

1.9 AINEETTOMAT HYÖDYKKEET

Kirjanpitolain 5 luvun 5 a §:n mukaiset aineettomaan omaisuuteen kuuluvien vastikkeellisesti hankittujen oikeuksien ja varojen hankintameno aktivoidaan ja poistetaan suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan. Myös mahdollisesti aktivoidut muut pitkävaikutteiset menot poistetaan suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan.

Aineettomat hyödykkeet arvostetaan alun perin hankintamenoon. Jos aineettoman hyödykkeen tulevaisuudessa kerryttämä tulo on pysyvästi alhaisempi kuin sen poistamaton hankintameno, kirjataan erotus arvonalennuksena kuluksi.

Kirjanpitolain 5 luvun 8 §:n mukaiset kehittämismenot aktivoidaan, jos niiden odotetaan tuottavan tuloa useampana tilikautena. Aktivoidut kehittämismenot poistetaan suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan. Mikäli vaikutusaikaa ei voida arvioida luotettavalla tavalla, kehittämismenot poistetaan enintään kymmenessä vuodessa.

Aineettomien hyödykkeiden suunnitelman mukaiset poistot ja arvonalentumiset kirjataan tuloslaskelman erään Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä.

1.10 AINEELLISET HYÖDYKKEET

1.10.1 Sijoituskiinteistöt

Sijoituskiinteistöjä omistetaan vuokratuottojen, omaisuuden arvonnousujen tai molempien hankkimiseksi. Sijoituskiinteistöiksi luetaan myös sellaiset kiinteistöyhteisöjen osakkeet, jotka oikeuttavat vuokrattavien tilojen hallintaan sekä maksamatta jääneen saamisen sijaan tulevat kiinteistöt. Jos suorassa omistuksessa olevasta kiinteistöstä osa vuokrataan ja oman käytön osuus on vähäinen (alle viisi prosenttia pinta-alasta), luokitellaan se sijoituskiinteistöksi. Jos osa tavallisen kiinteistöyhtiön omistamista tiloista on sijoituskäytössä ja oman käytön osuus on vähäinen (alle viisi prosenttia kiinteistöyhtiön omistamien tilojen pinta-alasta), luokitellaan osakkeet sijoituskiinteistöiksi.

Rakennukset merkitään taseeseen suunnitelman mukaisilla poistoilla vähennettyyn hankintamenoon. Kiinteistöyhteisöjen osakkeet sekä maa-, vesi- ja metsäalueet merkitään hankintamenoon. Kiinteistöihin voi kohdistua arvonorotuksia, joiden vastaerä on kirjattu arvonorotusrahoon. Arvonorotuksista ei tehdä poistoja. Kiinteistöjen peruseränmenot aktivoidaan ja kirjataan suunnitelman mukaisin poistoin kuluksi.

Mikäli sijoituskiinteistön todennäköinen luovutushinta on pysyvästi alempi kuin kirjanpitoarvo, kirjanpitoarvon ja todennäköisen luovutushinnan erotus poistetaan sinä tilikautena, jolloin arvonalennus todetaan.

Sijoituskiinteistöiksi luokiteltujen liike-, toimisto- ja teollisuustilojen käypä arvo määritellään pääasiassa suoraan pääomituksen perustuvalla tuottoarvomenetelmällä. Maa-, vesi- ja metsäalueiden sekä asuntojen käypä arvo arvioidaan pääasiassa kauppahintamenetelmällä. Arvonalennusten kirjaaminen perustuu niiden pysyvyyteen ja olennaisuuteen.

Sijoituskiinteistöjen tuotot, kulut, myyntivoitot ja –tappiot, suunnitelman mukaiset poistot ja arvonalentumiset kirjataan tuloslaskelman erään Sijoituskiinteistöjen nettotuotot.

Sijoituskiinteistöksi rakennettavat uudet kiinteistöt (tai kiinteistöyhteisöosakkeet) kirjataan ennen valmistumista IAS 40-standardin mukaisesti keskeneräiseksi käyttöomaisuushyödykkeeksi sijoituskiinteistöjen ryhmään ja otetaan huomioon sijoituskiinteistöjen käyvän arvon määrittelyssä jo ennen valmistumista.

1.10.2 Muut kiinteistöt

Muilla kiinteistöillä tarkoitetaan omassa käytössä olevia kiinteistöjä, jotka ovat pankin omassa käytössä konttori-, varasto- tai muina sellaisina tiloina taikka henkilökunnan asumis-, virkistys- tai muussa sellaisessa käytössä, sekä kiinteistöyhteisöjen osakkeet, jotka oikeuttavat tällaisten tilojen hallintaan. Omassa käytössä oleviksi kiinteistöiksi luetaan myös sellaiset suorassa omistuksessa olevat kiinteistöt, joista osa on vuokrattu, mutta vuokrattujen tilojen osuutta ei voida myydä erikseen, ja oman käytön osuus tällaisissa tiloissa on yli viisi prosenttia pinta-alasta. Tavallisen kiinteistöyhtiön osakkeet luetaan omassa käytössä oleviksi, jos yhtiön omistamista tiloista yli viisi prosenttia on omassa käytössä.

Omassa käytössä olevien kiinteistöjen tasearvoa määrittäessä otetaan lähtökohdaksi hyödykkeen arvo varsinaisen liiketoiminnan tulonodotuksiin. Rakennukset merkitään taseeseen suunnitelman mukaisilla poistoilla vähennettyyn hankintamenoon. Kiinteistöyhteisöjen osakkeet sekä maa-, vesi- ja metsäalueet merkitään hankintamenoon.

Omassa käytössä olevien kiinteistöjen osalta arvioidaan jokaisen tilinpäätöksen yhteydessä, onko mitään viitteitä siitä, että jonkin kiinteistön arvo on alentunut. Viitteitä arvon alentumisesta ovat merkittävä markkina-arvon

alentumien, todisteet epäkuranttiudesta tai fyysisestä vahingoittumisesta. Jos omassa käytössä olevan kiinteistön todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämän tulon arvioidaan olevan pysyvästi vielä poistamatonta hankintamenoa pienempi, erotus kirjataan arvonalennuksena kuluksi.

Kiinteistöihin voi kohdistua arvonkorotuksia, joiden vastaerä on kirjattu arvonkorotusrahastoon. Arvonkorotuksista ei tehdä poistoja. Kiinteistöjen perusparannusmenot aktivoidaan ja kirjataan suunnitelman mukaisin poistoin kuluksi.

Omassa käytössä olevien kiinteistöjen tuotot ja myyntivoitot kirjataan tuloslaskelman erään Liiketoiminnan muut tuotot sekä kulut ja myyntitappiot tuloslaskelman erään Liiketoiminnan muut kulut. Suunnitelman mukaiset poistot ja arvonalentumiset kirjataan tuloslaskelman erään Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä.

Konsernitilinpäätöksessä vähemmistön osuus tytäryhtiön kiinteistöistä esitetään muissa kiinteistöissä ja niihin kohdistuvat tuotot esitetään tuloslaskelman erässä Liiketoiminnan muut tuotot ja kulut erässä Liiketoiminnan muut kulut.

1.10.2.1 Arvonkorotusten periaatteet ja niiden kohteiden arvonnäytysmenetelmät

Arvonkorotuksia voidaan tehdä maa-alueisiin ja kiinteistöyhteisöjen osakkeisiin ja osuuksiin, joiden todennäköinen luovutushinta tilinpäätöspäivänä on pysyvästi alkuperäistä hankintamenoa olennaisesti suurempi. Arvonkorotusten kohteena olevien maa-alueiden ja kiinteistöyhteisöjen osakkeiden arvot perustuvat arviokirjoihin.

1.10.2.2 Taseesta pois kirjaaminen

Sijoituskiinteistö tai omassa käytössä oleva kiinteistö kirjataan pois taseesta, kun se luovutetaan tai kun kiinteistö poistetaan pysyvästi käytöstä eikä sen luovuttamisesta ole odotettavissa vastaista taloudellista hyötyä.

1.10.2.3 Muut aineelliset hyödykkeet

Muut aineelliset hyödykkeet merkitään taseeseen hankintamenoon ja kirjataan vaikutusaikaan suunnitelman mukaan poistoina kuluksi.

Jos hyödykkeen tulevaisuudessa kerryttämä tulo on pysyvästi alhaisempi kuin sen poistamaton hankintameno, kirjataan erotus arvonalennuksena kuluksi.

Hyödykkeiden suunnitelman mukaiset poistot ja arvonalentumiset kirjataan tuloslaskelman erään Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä.

1.10.3 Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet ja niiden muutokset

Rakennusten ja muiden kuluvien aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden hankintameno poistetaan vaikutusaikanaan hyödykkeen taloudellisen pitoajan perusteella ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaan tasapoistoin. Maa-alueista ja kiinteistöyhteisöjen osakkeista ei tehdä poistoja. Poistojen tekeminen aloitetaan sen jälkeen kun kohde on hankittu tai kun se on valmistunut ja otettu käyttöön.

Taloudelliset vaikutusajat ovat pääsääntöisesti seuraavat:

Rakennukset	30 – 40 vuotta
Koneet ja kalusto	3 – 6 vuotta
Muut aineelliset hyödykkeet ja aineettomat hyödykkeet	3 – 10 vuotta

1.11 VUOKRASOPIMUKSET

Vuokrasopimukset luokitellaan rahoitusleasingsopimuksiksi tai muiksi vuokrasopimuksiksi liiketoimen tosiasiallisen sisällön mukaan. Vuokrasopimus on rahoitusleasingsopimus, mikäli se siirtää vuokralle ottajalle olennaisilta osin omistamiselle ominaiset riskit ja edut. Muutoin se on muu vuokrasopimus. Vuokrasopimukset luokitellaan sopimuksen syntymisajankohtana.

Rahoitusleasingsopimuksin tai muulla vuokrasopimuksella vuokralle annetut hyödykkeet esitetään aineellisissa hyödykkeissä, ja vuokratuotot kirjataan tuloslaskelman erään Liiketoiminnan muut tuotot. Sijoituskiinteistöjen vuokratuotot kirjataan tuloslaskelman erään Sijoituskiinteistöjen nettotuotot.

Rahoitusleasingsopimuksin vuokralle otettuja hyödykkeitä ei merkitä taseeseen. Vuokrat merkitään kuluksi tuloslaskelman erään Liiketoiminnan muut kulut.

1.12 PAKOLLISET VARAUKSET

Tuotoista vähennetään velvoitteista vastaisuudessa aiheutuvat menot ja menetykset, kun ne kohdistuvat päätyneeseen tai aikaisempaan tilikauteen, niiden toteutumista pidetään tilinpäätöstä laadittaessa varmana tai todennäköisenä, niitä vastaava tulo ei ole varma eikä todennäköinen ja perustuvat lakiin ja sitoumukseen sivullista kohtaan. Kun menon tai menetyksen täsmällistä määrää tai toteutumisajankohtaa ei tiedetä, merkitään se taseen pakollisiin varauksiin enintään sen todennäköiseen määrään. Jos määrä ja toteutumisajankohta on tiedossa, merkitään se siirtovelaksi.

1.13 OMA PÄÄOMA

Osuuspankin omaan pääoman sisältyvät osuuspankkien jäsenten jäsenosuusmaksut sekä jäsenten tekemät sijoitukset Tuotto-osuuksiin. Osuuspankilla on ehdoton oikeus erillisellä päätöksellä kieltäytyä sekä jäsenosuuden että Tuotto-osuuden palauttamisesta. Normaalitylanteessa osuus pääomia voidaan kuitenkin vuosittain palauttaa viranomaisen antamissa rajoissa. Osuuspankin tilinpäätöksessä omaan pääomaan luetaan lisäksi lisäosuuspääoma, josta osuuspankilla ei ole ehdotonta oikeutta kieltäytyä palauttamasta jäsenille. Irtisanottu lisäosuuspääoma luokitellaan tilinpäätöksessä velaksi.

Jäsenosuusmaksu ja siitä seuraava asiakasomistajuus antaa mahdollisuuden osallistua osuuspankin päätöksentekoon. Osuuspankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä jäsenosuuden palauttamisesta. Jäsenosuudelle ei makseta korkoa.

Tuotto-osuudella ei ole äänivaltaa. Osuuspankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä Tuotto-osuuden pääoman ja koron maksusta. Tuotto-osuuksille mahdollisesti maksettava korko on kaikille Tuotto-osuuksille saman suuruinen. Korko kirjataan velaksi ja vähennetään omasta pääomasta, kun päätös maksusta on tehty.

1.14 TILINPÄÄTÖSSIIRROT

Konserniyritysten erillistilinpäätöksissä taseen tilinpäätössiirtojen kertymän poistoero sisältää tehtyjen ja suunnitelman mukaisten poistojen kertyneen erotuksen. Veroperusteiset varaukset sisältää tehdyt vapaaehtoiset tilinpäätössiirrot, jotka ovat verolain sallimia tilinpäätössiirtoja. Tällainen on mm. elinkeinoverolain talletuspankeille sallima luottotappiovaraus. Lain mukaan talletuspankki saa vähentää verovuonna tehdyn luottotappiovarauksen, jonka määrä on enintään 0,6 prosenttia verovuoden päättyessä olevien saamisten yhteismäärästä. Verovuonna ja aikaisemmin tehtyjen purkamattomien luottotappiovarausten yhteismäärä saa olla enintään 5 prosenttia verovuoden päättyessä olevien saamisten yhteismäärästä.

Tehtyjen ja suunnitelman mukaisten poistojen sekä veroperusteisten varausten lisäykset ja vähennykset merkitään tuloslaskelman tilinpäätössiirtoihin. Tuloslaskelmassa ja taseessa tilinpäätössiirrot sisältävät myös laskennallisen verovelan. Veroperusteisten varausten määrä ja niiden muutos eivät kuvaa osuuspankin ennakoituja riskejä.

Konsernitaseessa veroperusteiset varaukset jaetaan omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Konsernituloslaskelmassa niiden muutos merkitään jaettuna laskennallisen verovelan muutokseen ja tilikauden tulokseen.

1.15 TYÖSUHDE-ETUUDET

1.15.1 Eläke-etuudet

Työntekijöiden lakisääteinen eläketurva hoidetaan OP- Eläkekassassa ja lisäeläketurva OP- Eläkesäätiössä. Eläkesäätiö on suljettu uusilta työntekijöiltä 1.7.1991 lukien. Eläkevastuut on kokonaisuudessaan katettu.

1.15.2 Henkilöstörahasto

Osuuspankki voi kuulua OP Ryhmän yhteiseen OP-Henkilöstörahastoon. Rahastolle maksetaan voittopalkkiota ennalta sovittujen periaatteiden mukaan riippuen OP Ryhmän tavoitteiden saavuttamisesta. Rahastoon maksettavat voittopalkkioerät kirjataan tuloslaskelman erään Palkat ja palkkiot, vastaerä kirjataan siirtovelaksi, kunnes se maksetaan.

1.15.3 Palkitsemisjärjestelmät

OP Ryhmän palkitseminen jakautuu yrityskohtaiseen lyhyen aikavälin palkitsemiseen sekä ryhmätasoiseen pitkän aikavälin palkitsemiseen. Palkkioiden enimmäismäärät on kaikissa järjestelmissä rajattu.

Osuuspankin lyhyen aikavälin palkitsemisohjelmassa ansaintajakso on 6-12 kuukautta ja palkkio maksetaan lähtökohtaisesti rahana. Lyhyen aikavälin palkitsemisjärjestelmä kattaa koko osuuspankin henkilöstön.

Pitkän aikavälin johdon palkkiojärjestelmän piiriin kuuluvat osuuspankeissa toimivat johtajat ja erikseen määritellyt avaintehtävissä toimivat henkilöt, jotka yhtiön hallitus on nimennyt. OP Osuuskunnan hallintoneuvosto päättää järjestelmän OP Ryhmän yhteiset ansaintamittarit ja niille asetettavat tavoitteet kullekin ansaintajaksolle erikseen.

Pitkän aikavälin järjestelmä koostuu peräkkäisistä kolmen vuoden pituisista ansaintajaksoista. Palkkion määrä riippuu tavoitteiden saavuttamisesta ansaintajakson päätyttyä. Ensimmäisen ansaintajakson 2011 – 2013 palkkio maksetaan lykkäysajan jälkeen kolmessa yhtä suuressa erässä kesäkuun loppuun mennessä vuosina 2015 – 2017.

Palkitsemisjärjestelmän ansaintajakson 2014 – 2016 perusteella mahdollisesti maksettava palkkio maksetaan OP Yrityspankin liikkeeseen laskemina debenttuureina. Ansaittu euromääräinen palkkio muunnetaan debenttuurien kappalemääräksi järjestelmän toteuman selvittyä. Palkkiosta vähennetään rahana maksettava osuus, jolla katetaan palkkiosta aiheutuvia veroja ja veroluonteisia maksuja. Palkkio maksetaan kolmessa yhtä suuressa erässä vuosina 2018 – 2020.

Palkkion arvoa jaksotetaan ansainta- ja sitouttamisjakson kuluessa. Palkkio kirjataan tuloslaskelman erään Palkat ja palkkiot ja vastaerä siirtovelaksi, kunnes se maksetaan.

1.16 TULOVEROT

Tuloslaskelman tuloverot muodostuvat verotettavaan tuloon perustuvasta verosta, aikaisempien tilikausien veroista ja laskennallisten verovelkojen ja -saamisten muutoksesta.

Laskennallinen verovelka lasketaan ja merkitään taseeseen kaikista kirjanpidon ja verotuksen välisistä veronalaisista jaksotuseroista ja muista väliaikaisista eroista.

Laskennallinen verosaaminen lasketaan ja merkitään taseeseen kaikista kirjanpidon ja verotuksen välisistä vähennyskelpoisista jaksotuseroista ja muista väliaikaisista eroista ja verotuksessa vahvistetuista tappioista, jos on todennäköistä, että vähennyskelpoiset väliaikaiset erot ja verotukselliset tappiot voidaan verotettavan tulon kertymisen ansioista hyödyntää.

Laskennalliset verovelat ja -saamiset lasketaan sen säädetyin verokannan mukaan, jonka ennakoidaan olevan voimassa väliaikaisen eron purkautuessa. Mikäli laskennallinen vero aiheutuu tase-eristä, joiden muutokset eivät

vaikuta tuloslaskelmaan, kirjataan erään liittyvän laskennallisen verovelan tai -saamisen muutos omaan pääomaan.

Konsernin tuloslaskelmaan merkittävä laskennallisen veron muutos muodostuu tilinpäätössiirtoihin, yhdistelytoimenpiteisiin ja konserniyritysten omiin tuloslaskelmiin perustuvista eristä.

1.17 TULOUTUSPERIAATTEET

Palkkiotuotot ja -kulut palveluista kirjataan palvelun suorittamisen yhteydessä. Sellaisista kertamaksullisista palkkioista, jotka koskevat useita vuosia ja joita mahdollisesti joudutaan palauttamaan myöhemmin, tuloutetaan vain tilikaudelle kuuluva osuus. Osingot tuloutetaan pääsääntöisesti silloin kun osinkoa jakavan yhtiön yhtiökokous on tehnyt päätöksen osingon jaosta.

Korollisten omaisuus- ja velkaerien korkotuotot ja -kulut kirjataan suoriteperusteisesti. Luottojen viivästyskorot tuloutetaan maksuperusteisesti. Saamisen hankintamenon ja sen nimellisarvon välinen ero jaksotetaan korkotuottoihin ja velasta saadun määrän ja sen nimellisarvon erotus korkokuluihin.

1.18 TASEEN ULKOPUOLISET SITOUKSET

Taseen ulkopuolisina sitoumuksina käsitellään asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annettuja sitoumuksia, joita ovat mm. takaukset ja erilaiset takuusitoumukset, sekä asiakkaan hyväksi annettuja peruuttamattomia sitoumuksia, joita ovat mm. sitovat lisäluottojärjestelyt, luottolupaukset, käyttämättömät luottolimiitit ja arvopapereiden merkintäsitoumukset.

Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset merkitään taseen ulkopuolisiksi sitoumuksiksi sen määräisinä, mitä takaus kulloinkin enintään vastaa. Asiakkaan hyväksi annetut peruuttamattomat sitoumukset merkitään sen määräisinä, mitä niiden perusteella enintään voidaan joutua maksamaan.

1.19 VIRANOMAISMAKSUT

Talletussuojasta vastaa Rahoitusvakausvirasto. Rahoitusvakausviraston tehtävänä on hallinnoida rahoitusvakausrahaa, joka koostuu vakausmaksuin kartutettavasta kriisinratkaisurahastosta ja talletussuojamaksuin kartutettavasta talletussuojarahastosta (uusi talletussuojarahasto). Pankkivalvonnasta vastaa Euroopan keskuspankki. Menettelytapa- ja makrovalvonnasta vastaa Finanssivalvonta. Viranomaismaksut kirjataan liiketoiminnan muihin kuluihin.

1.19.1 Vakausmaksu

Vakausmaksuja kerätään euroalueen kriisinratkaisurahastoon vuoteen 2024 asti siten, että rahaston tavoitetaso 1 prosenttia korvattavien talletusten määrästä saavutetaan. Luottolaitoksilta kerättävät vakausmaksut siirretään edelleen EU:n yhteiseen kriisinratkaisurahastoon, jota hallinnoi EU:n kriisinratkaisuneuvosto (Single Resolution Board, SRB). SRB päättää myös vakausmaksujen määrästä. Vuonna 2016 kutakin pankkia hyvitetään vakausmaksuissa samassa suhteessa kuin se on aiemmin maksanut pankkiveroa (laki väliaikaisesta pankkiverosta oli voimassa 2013-2014). Vakausmaksusta ei ole tullut osuuspankille kuluvaikutusta vuonna 2016.

1.19.2 Talletussuojamaksu

Vanhaan talletussuojarahastoon kerätyt varat ylittävät tällä hetkellä talletussuojan tasoa koskevat EU vaatimukset. Sääntöjensä nojalla vanha talletussuojarahasto huolehtii jäsenpankilleen määrättävistä talletussuojamaksuista uuteen talletussuojarahastoon siinä suhteessa kun kukin jäsenpankki on vuosien kuluessa kartuttanut vanhaa talletussuojarahastoa. Rahoitusvakausraha määrää maksun jokaiselle jäsenpankille mutta laskuttaa sen suoraan vanhalta talletussuojarahastolta. Talletussuojamaksusta ei ole tullut osuuspankille kuluvaikutusta vuonna 2016.

1.19.3 Rahoitusvakaustaviraston hallintomaksu

Rahoitusvakaustaviraston hallintomaksu perustuu samaan laskentamenetelmään kuin Finanssivalvonnan valvontamaksu.

1.19.4 Finanssivalvonnan valvontamaksu

Finanssivalvonnan valvontamaksu koostuu suhteellisesta valvontamaksusta, joka perustuu taseen loppusummaan, sekä kiinteästä perusmaksusta.

1.19.5 Euroopan keskuspankin valvontamaksu

Osana OP Ryhmää osuuspankki on Euroopan keskuspankin (EKP) valvonnassa. EKP:n valvontamaksu määräytyy pankin merkittävyyden ja riskiprofiilin perusteella, EKP määrää valvontamaksun OP Ryhmän keskusyhteisölle, joka jakaa sen Ryhmän jäsenpankeille.

LUETTELO TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOISTA

Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

- 1 Korkotuotot
- 2 Korkokulut
- 3 Leasingtoiminnan nettotuotot
- 4 Tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista
- 5 Palkkiotuotot ja -kulut
- 6 Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot
- 7 Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot
- 8 Suojauslaskennan nettotulos
- 9 Sijoituskiinteistöjen nettotuotot
- 10 Liiketoiminnan muut tuotot
- 11 Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä
- 12 Liiketoiminnan muut kulut
- 13 Arvonalentumistappiot luotoista ja muista sitoumuksista sekä muista rahoitusvaroista

Tasetta koskevat liitetiedot

- 14 Saamiset luottolaitoksilta
- 15 Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä
- 16 Leasingkohteet
- 17 Saamistodistukset
- 18 Osakkeet ja osuudet
- 19 Johdannaissopimukset
- 20 Aineettomat hyödykkeet
- 21 Kiinteistöt
- 22 Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden muutokset tilikauden aikana
- 23 Muut varat
- 24 Siirtosaamiset ja maksetut ennakot
- 25 Laskennalliset verosaamiset ja -velat
- 26 Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat
- 27 Muut velat
- 28 Pakolliset varaukset
- 29 Siirtovelat ja saadut ennakot
- 30 Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla
- 31 Oma pääoma
- 32 Sidottu ja vapaa oma pääoma sekä jakokelvottomat vapaan oman pääoman erät
- 33 Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteettijakauma 31.12.2016
- 34a Koti- ja ulkomaanrahan määräiset omaisuus- ja velkaerät 31.12.2016
- 34b Rahoitusvarojen ja -velkojen käyvät arvot ja kirjanpitoarvot sekä käypien arvojen hierarkia 31.12.2016

Muut liitetiedot

- 35 Vakuudeksi annettu omaisuus 31.12.2016
- 36 Eläkevastuut
- 37 Rahoitusleasing- ja muut vuokravastuut
- 38 Taseen ulkopuoliset sitoumukset
- 39 Muut vastuusitoumukset ja vastuut tilikauden päättyessä
- 40 Henkilöstö ja toimielinten jäsenet sekä lähipiiri
- 41 Omistukset muissa yrityksissä 31.12.2016
- 42 Konsernitilinpäätökseen yhdistellyt tytäryritykset, joiden tilikausi päättynyt ennen tai jälkeen emoyrityksen tilikautta
- 43 Notariaattitoiminta
- 44 Osuuspankin jäsenten lukumäärä sekä maksamatta olevat ja irtisanotut osuusmaksut 31.12.2016
- 45 Pitkäaikaissäätämispalvelu

1. Korkotuotot

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Saamisista luottolaitoksilta	759 834,51	1 612 412,45	759 834,51	1 612 412,45
Saamisista yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	34 425 033,52	37 762 620,59	34 425 033,52	37 763 069,93
Saamistodistuksista	139 788,11	171 500,35	139 788,11	171 500,35
Johdannaissopimuksista	558 451,78	44 499,39	558 451,78	44 499,39
josta rahavirran suojaus	2 128 366,34	1 530 525,42	2 128 366,34	1 530 525,42
Muut korkotuotot	8 822,34	1 957,76	8 822,34	1 476,47
Yhteensä	35 891 930,26	39 592 990,54	35 891 930,26	39 592 958,59
josta arvonalentuneista saamisista kirjatut korkotuotot	179 447,35	175 920,79	179 447,35	175 920,79

2. Korkokulut

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Veloista luottolaitoksille	1 890 408,35	2 746 765,06	1 890 408,35	2 746 765,06
Veloista yleisölle ja julkisyhteisöille	4 918 757,21	6 631 162,46	4 918 757,21	6 631 162,46
Yleiseen liikkeeseen lasketuista velkakirjoista	0,00	0,00	0,00	0,00
Johdannaissopimuksista ja muista kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä veloista	0,00	0,00	0,00	0,00
Veloista, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut korkokulut	1 274,85	1 120,80	129,91	396,60
Yhteensä	6 810 440,41	9 379 048,32	6 809 295,47	9 378 324,12

Konserniyrityksiltä ja osakkuusyrityksiltä saadut korkotuotot ja niille suoritettavat korkokulut

	2016		2015	
	Tytäryrityksiltä	Osakkuus-yrityksiltä	Tytäryrityksiltä	Osakkuus-yrityksiltä
Korkotuotot	10,00	631 503,38	449,34	579 446,06
Korkokulut	0,00	0,89	0,00	2,99

3. Leasingtoiminnan nettotuotot

	Pankki	
	2016	2015
Vuokratuotot	0,00	0,00
Suunnitelman mukaiset poistot	0,00	0,00
Arvonalentumiset	0,00	0,00
Leasingomaisuuden luovutusvoitot ja -tappiot (netto)	0,00	0,00
Palkkiotuotot	0,00	0,00
Muut välittömät tuotot	0,00	0,00
Muut välittömät kulut	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	0,00

4. Tuotot oman pääoman ehtoista sijoituksista

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	0,00	0,00	0,00	0,00
Myytavissä olevista	14 851 979,62	23 213 145,13	14 851 979,62	23 213 145,13
Samaan konserniin kuuluvilta yrityksiltä	530 000,00	0,00	530 000,00	0,00
Omistusyhteisy yrityksiltä	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	15 381 979,62	23 213 145,13	15 381 979,62	23 213 145,13

5. Palkkiotuotot ja -kulut

Palkkiotuotot	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Luotonannosta	7 165 758,55	7 451 266,55	7 165 758,55	7 451 266,55
Talletuksista	248 749,99	308 253,33	248 749,99	308 253,33
Maksuliikenteestä	8 998 736,29	8 898 639,38	8 998 736,29	8 898 639,38
Rahastoista	1 515 338,36	2 165 282,81	1 515 338,36	2 165 282,81
OmaisuuDENhoidosta	3 108 586,77	3 278 420,12	3 108 586,77	3 278 420,12
Lainopillisista tehtävistä	888 133,17	840 659,71	888 133,17	840 659,71
Arvopaperinvälityksestä	380 104,94	489 242,13	380 104,94	489 242,13
Arvopapereiden liikkeeseen laskusta	482,00	99 593,38	482,00	99 593,38
Vakuutusten välityksestä	5 414 075,67	5 703 532,53	5 414 075,67	5 703 532,53
Takauksista	470 248,24	380 534,57	470 248,24	380 534,57
Muut	-2 932 509,19	-4 053 634,90	-2 932 509,19	-4 154 800,21
Yhteensä	25 257 704,79	25 561 789,61	25 257 704,79	25 460 624,30

Palkkiokulut	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Maksetut toimitusmaksut	2 302 969,15	2 478 397,17	2 302 969,15	2 477 709,07
Muut	918 696,51	279 455,94	918 696,51	280 144,04
Yhteensä	3 221 665,66	2 757 853,11	3 221 665,66	2 757 853,11

6. Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Arvopaperikaupan myyntivoitot ja -tappiot				
Saamistodistuksista *	225 486,76	292 459,97	225 486,76	292 459,97
Osakkeista ja osuuksista	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	225 486,76	292 459,97	225 486,76	292 459,97
Arvopaperikaupan käyvän arvon muutoksesta johtuvat				
Saamistodistuksista *	-26 073,56	62 500,12	-26 073,56	62 500,12
Osakkeista ja osuuksista	0,00	6,00	0,00	6,00
Muista	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	-26 073,56	62 506,12	-26 073,56	62 506,12
Arvopaperikaupan nettotuotot yhteensä	199 413,20	354 966,09	199 413,20	354 966,09
Johdannaisten nettotuotot	1 841,45	-2 039,30	1 841,45	-2 039,30
Nettotuotot jaksotettavaan hankintamenoON arvostettavista	41 820,03	65 427,76	41 820,03	65 427,76
Valuuttatoiminnan nettotuotot	5 892,13	11 819,34	5 892,13	11 819,34
Kaikki yhteensä	248 966,81	430 173,89	248 966,81	430 173,89

7. Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Saamistodistuksista				
Myyntivoitot ja -tappiot	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvonalentumistappiot ja niiden peruutukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Käyvän arvon rahastosta tilikaudelle siirretty	-15 007,76	0,00	-15 007,76	0,00
Yhteensä	-15 007,76	0,00	-15 007,76	0,00
Osakkeista ja osuuksista				
Myyntivoitot ja -tappiot	64 594,97	13 516 293,73	64 594,97	13 516 293,73
Arvonalentumistappiot	0,00	0,00	0,00	0,00
Käyvän arvon rahastosta tilikaudelle siirretty	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	64 594,97	13 516 293,73	64 594,97	13 516 293,73
Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot yhteensä	49 587,21	13 516 293,73	49 587,21	13 516 293,73

8. Suojauslaskennan nettotulos

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Suojausinstrumenttien nettotulos	33 695,64	293 431,36	33 695,64	293 431,36
Suojauskohteiden nettotulos	-33 695,64	-293 431,36	-33 695,64	-293 431,36
Yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,00

9. Sijoituskiinteistöjen nettotuotot

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Vuokra- ja osinkotuotot	2 239 723,70	2 226 791,62	2 239 723,70	2 226 791,62
Muut tuotot	435,47	520,18	435,47	520,18
Myyntivoitot	469 880,00	0,00	469 880,00	0,00
Vuokrakulut	0,00	0,00	0,00	0,00
Suunnitelman mukaiset poistot	-94 776,40	-99 810,00	-336 153,57	-226 042,13
Myyntitappiot	-4 855,19	0,00	-4 855,19	0,00
Arvonalentumiset ja niiden peruutukset	-276 611,00	-350 000,00	-276 611,00	-350 000,00
Muut kulut	-1 698 062,10	-1 640 018,47	-1 456 684,93	-1 513 786,34
Yhteensä	635 734,48	137 483,33	635 734,48	137 483,33

10. Liiketoiminnan muut tuotot

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Vuokratuotot omassa käytössä olevista kiinteistöistä	960 375,20	901 695,56	1 102 761,50	1 085 197,16
Myyntivoitot omassa käytössä olevista kiinteistöistä	0,00	0,00	0,00	0,00
Fuusiovoitot	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	6 177 844,75	5 283 372,76	371 342,41	126 377,85
Yhteensä	7 138 219,95	6 185 068,32	1 474 103,91	1 211 575,01

11. Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Suunnitelman mukaiset poistot	1 686 301,24	1 689 724,86	1 668 849,18	1 662 151,37
Arvonalentumiset	450 000,00	0,00	450 000,00	0,00
Yhteensä	2 136 301,24	1 689 724,86	2 118 849,18	1 662 151,37

12. Liiketoiminnan muut kulut

	Konserni		Pankki	
	2016	2015	2016	2015
Vuokratkulut	742 872,96	680 633,94	742 872,96	680 633,94
Kulut omassa käytössä olevista kiinteistöistä	1 768 498,96	1 832 211,41	1 768 498,96	1 832 211,41
Myyntitappiot omassa käytössä olevista kiinteistöistä	0,00	14 823,20	0,00	14 823,20
Fuusiotappiot	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	4 223 067,26	4 066 361,11	2 392 106,10	2 330 465,75
Yhteensä	6 734 439,18	6 594 029,66	4 903 478,02	4 858 134,30

13. Arvon alentumistappiot luotoista ja muista sitoumuksista sekä muista rahoitusvaroista

2016

Konserni

Arvon alentumistappiot luotoista ja muista sitoumuksista

Saamiskohtaiset arvonalentumistappiot brutto	Ryhmäkohtaiset arvonalentumistappiot brutto	Vähennykset	Tuloslaskelmaan kirjattu	
Saamisista luottolaitoksilta	0,00	0,00	0,00	
Saamisista yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	2 165 321,99	865 061,47	-1 976 315,41	1 054 068,05
Asiakkaan puolesta ja hyväksi annetuista sitoumuksista	46 411,52	-794,15	-67 742,27	-22 124,90
Muista	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	2 211 733,51	864 267,32	-2 044 057,68	1 031 943,15

Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot

Eräpäivään asti pidettävistä saamistodistuksista	0,00	0,00	0,00	0,00
Muista	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,00

Arvon alentumistappiot yhteensä

2 211 733,51	864 267,32	-2 044 057,68	1 031 943,15
---------------------	-------------------	----------------------	---------------------

Pankki

Arvon alentumistappiot luotoista ja muista sitoumuksista

Saamiskohtaiset arvonalentumistappiot brutto	Ryhmäkohtaiset arvonalentumistappiot brutto	Vähennykset	Tuloslaskelmaan kirjattu	
Saamisista luottolaitoksilta	0,00	0,00	0,00	
Saamisista yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	2 165 321,99	865 061,47	-1 976 315,41	1 054 068,05
Asiakkaan puolesta ja hyväksi annetuista sitoumuksista	46 411,52	-794,15	-67 742,27	-22 124,90
Muista	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	2 211 733,51	864 267,32	-2 044 057,68	1 031 943,15

Muiden rahoitusvarojen arvonalentumistappiot

Eräpäivään asti pidettävistä saamistodistuksista	0,00	0,00	0,00	0,00
Muista	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,00

Arvon alentumistappiot yhteensä

2 211 733,51	864 267,32	-2 044 057,68	1 031 943,15
---------------------	-------------------	----------------------	---------------------

14. Saamiset luottolaitoksilta

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Vaadittaessa maksettavat				
Talletukset	6 965 008,39	5 846 557,98	6 965 008,39	5 846 557,98
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	6 965 008,39	5 846 557,98	6 965 008,39	5 846 557,98
Muut kuin vaadittaessa maksettavat				
Keskuspankeilta	0,00	0,00	0,00	0,00
Luottolaitoksilta				
Talletukset	101 452 763,00	99 045 962,37	101 452 763,00	99 045 962,37
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	101 452 763,00	99 045 962,37	101 452 763,00	99 045 962,37
Saamiset luottolaitoksilta yhteensä	108 417 771,39	104 892 520,35	108 417 771,39	104 892 520,35
josta huonommalla etuoikeudella olevat saamiset	0,00	0,00	0,00	0,00

15. Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Luotonanto ja takaussaamiset sektoreittain				
Yritykset	973 580 750,14	924 847 331,04	974 339 133,92	925 426 824,25
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	23 984 053,18	47 809 312,76	23 984 053,18	47 809 312,76
Julkisyhteisöt	3 095 192,22	3 334 405,06	3 095 192,22	3 334 405,06
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	34 192 787,49	34 559 773,28	34 192 787,49	34 559 773,28
Kotitaloudet	1 435 555 249,15	1 327 014 274,13	1 435 555 249,15	1 327 014 274,13
Ulkomaat	115 441,24	94 212,69	115 441,24	94 212,69
Ryhmäkohtaiset arvonalentumiset	-2 736 328,08	-1 872 060,76	-2 736 328,08	-1 872 060,76
Yhteensä	2 467 787 145,34	2 335 787 248,20	2 468 545 529,12	2 336 366 741,41
josta huonommalla etuoikeudella olevat saamiset	10 504 332,47	10 802 836,73	10 504 332,47	10 802 836,73

Tase-erään sisältyy luottoja

30 637,30

euroa, joille ei tulouteta korkoa.

Taseeseen sisältyy luottoja

2 586 417 394,96

euroa, joista on kirjattu arvonalentuminen (määrä ennen arvonalentumista)

Luottojen ja takaussaamisten arvonalentumiset

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Arvonalentumiset tilikauden alussa	9 232 184,20	7 871 506,87	9 232 184,20	7 871 506,87
+ Tilikaudella kirjatut saamiskohtaiset arvonalentumiset	1 752 730,77	4 408 340,81	1 752 730,77	4 408 340,81
+/- Tilikaudella kirjatut ryhmäkohtaiset arvonalentumiset	864 267,32	-201 514,63	864 267,32	-201 514,63
- Tilikaudella peruutetut saamiskohtaiset arvonalentumiset	-1 773 825,33	-1 502 989,42	-1 773 825,33	-1 502 989,42
- Tilikaudella kirjatut tot.arvonalentumistappiot, joista on aikaisemmin tehty saamiskohtainen arvonalentuminen	-621 262,51	-1 343 159,43	-621 262,51	-1 343 159,43
Arvonalentumiset tilikauden lopussa	9 454 094,45	9 232 184,20	9 454 094,45	9 232 184,20

16. Leasingkohteet

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Ennakkomaksut	0,00	0,00	0,00	0,00
Koneet ja kalusto	0,00	0,00	0,00	0,00
Kiinteä omaisuus ja rakennukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Muu omaisuus	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,00

17. Saamistodistukset

Keskuspankkirahoituksen oikeuttavat saamistodistukset ja muut saamistodistukset 31.12.2016

Konserni

	Keskuspankki- rahoituksen oikeuttavat	Muut saamis- todistukset	Yhteensä	Josta huonommalla etu oikeudella
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	0,00	1 561 322,15	1 561 322,15	0,00
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	1 561 322,15	1 561 322,15	0,00

Pankki

	Keskuspankki- rahoituksen oikeuttavat	Muut saamis- todistukset	Yhteensä	Josta huonommalla etu oikeudella
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	0,00	1 561 322,15	1 561 322,15	0,00
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	1 561 322,15	1 561 322,15	0,00

Julkisesti noteeratut ja muut saamistodistukset 31.12.2016

Konserni

	Julkisesti noteeratut	Muut	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15

Pankki

	Julkisesti noteeratut	Muut	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15

Saamistodistukset vaadetyypeittäin 31.12.2016

Konserni

	31.12.2016		31.12.2015	
	Julkisesti noteeratut	Muut	Yhteensä	Yhteensä
Julkisyhteisöiltä	0,00	0,00	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion velkasitoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuntatodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden julkisyhteisöjen joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvarat	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion velkasitoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuntatodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden julkisyhteisöjen joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion velkasitoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuntatodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden julkisyhteisöjen joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muilta	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15	3 328 288,71
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Yritystodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden rahoitus- ja vakuutuslaitosten joukkovelat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvarat	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15	1 328 288,71
Pankkien sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Yritystodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien joukkovelkakirjat	95 015,96	0,00	95 015,96	105 013,04
Muiden rahoitus- ja vakuutuslaitosten joukkovelat	156 416,50	0,00	156 416,50	126 124,99
Muut joukkovelkakirjat	1 138 318,21	171 571,48	1 309 889,69	757 683,08
Muut	0,00	0,00	0,00	339 467,60
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00	2 000 000,00
Pankkien sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Yritystodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden rahoitus- ja vakuutuslaitosten joukkovelat	0,00	0,00	0,00	2 000 000,00
Muut joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15	3 328 288,71

Taseeseen sisältyy saamistodistuksia

0,00

euroa, joille ei tulouteta korkoa.

Pankki

	31.12.2016		31.12.2015	
	Julkisesti noteeratut	Muut	Yhteensä	Yhteensä
Julkisyhteisöiltä	0,00	0,00	0,00	0,00
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion velkasitoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuntatodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden julkisyhteisöjen joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvarat	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion velkasitoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuntatodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden julkisyhteisöjen joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion velkasitoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Kuntatodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Valtion joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden julkisyhteisöjen joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muilta	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15	3 328 288,71
Eräpäivään asti pidettävät	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Yritystodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden rahoitus- ja vakuutuslaitosten joukkovelat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvarat	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15	1 328 288,71
Pankkien sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Yritystodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien joukkovelkakirjat	95 015,96	0,00	95 015,96	105 013,04
Muiden rahoitus- ja vakuutuslaitosten joukkovelat	156 416,50	0,00	156 416,50	126 124,99
Muut joukkovelkakirjat	1 138 318,21	171 571,48	1 309 889,69	757 683,08
Muut	0,00	0,00	0,00	339 467,60
Myytavissä olevat	0,00	0,00	0,00	2 000 000,00
Pankkien sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Yritystodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Pankkien joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muiden rahoitus- ja vakuutuslaitosten joukkovelat	0,00	0,00	0,00	2 000 000,00
Muut joukkovelkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	1 389 750,67	171 571,48	1 561 322,15	3 328 288,71

Taseeseen sisältyy saamistodistuksia

0,00

euroa, joille ei tulouteta korkoa.

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				Yhteensä
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	
Korkojohdannaiset	93 998 296,11	150 000 000,00	15 000 000,00	0,00	258 998 296,11
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Asetetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Koronvaihtosopimukset	93 832 296,11	150 000 000,00	15 000 000,00	0,00	258 832 296,11
Muut swap -sopimukset	166 000,00	0,00	0,00	0,00	166 000,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Ei suojaamistarkoituksessa pidettävät johdannaissopimukset 31.12.2016

	Nimellisarvot	Käyvät arvot	
		Positiiviset	Negatiiviset
Korkojohdannaiset	116 052 601,33	24 713,77	5 567 544,78
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	116 052 601,33	24 713,77	5 567 544,78
Ostetut	116 052 601,33	24 713,77	5 567 544,78
Asetetut	0,00	0,00	0,00
Koronvaihtosopimukset			
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset			
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Johdannaiset yhteensä		24 713,77	5 567 544,78

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	Yhteensä
Korkojohdannaiset	3 781 290,90	46 825 746,11	61 864 764,32	3 580 800,00	116 052 601,33
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	3 781 290,90	46 825 746,11	61 864 764,32	3 580 800,00	116 052 601,33
Ostetut	3 781 290,90	46 825 746,11	61 864 764,32	3 580 800,00	116 052 601,33
Asetetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Koronvaihtosopimukset					0,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Kohde-etuuden arvo on korkojohdannaisten sopimusten osalta nimellisarvo, valuuttajohdannaisten sopimusten osalta ostetun valuutan tilinpäätöshetken eurovasta-arvo ja osakejohdannaisten sopimusten osalta osakkeiden todennäköinen arvo tilinpäätöshetkellä. Arvot on ilmaistu bruttomääräisinä.

Kaikissa johdannaissopimuksissa vastapuolena on OP-Yrityspankki Oyj.

Pankki

Suojaamistarkoituksessa tehdyt johdannaissopimukset 31.12.2016

	Nimellisarvot	Käyvät arvot	
		Positiiviset	Negatiiviset
Korkojohdannaiset	258 998 296,11	4 655 236,95	204 496,30
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut	0,00	0,00	0,00
Asetetut			
Koronvaihtosopimukset	258 832 296,11	4 654 909,89	204 496,30
josta rahavirran suojaus	205 000 000,00	4 273 919,19	204 496,30
Muut swap -sopimukset	166 000,00	327,06	0,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset			
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Johdannaiset yhteensä		4 655 236,95	204 496,30

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	Yhteensä
Korkojohdannaiset	93 998 296,11	150 000 000,00	15 000 000,00	0,00	258 998 296,11
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Asetetut					0,00
Koronvaihtosopimukset	93 832 296,11	150 000 000,00	15 000 000,00	0,00	258 832 296,11
Muut swap sopimukset	166 000,00	0,00	0,00	0,00	166 000,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Ei suojaamistarkoituksessa pidettävät johdannaisopimukset 31.12.2016

	Nimellisarvot	Käyvät arvot	
		Positiiviset	Negatiiviset
Korkojohdannaiset	116 052 601,33	24 713,77	5 567 544,78
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	116 052 601,33	24 713,77	5 567 544,78
Ostetut	116 052 601,33	24 713,77	5 567 544,78
Asetetut			
Koronvaihtosopimukset			
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset			
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Johdannaiset yhteensä		24 713,77	5 567 544,78

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	Yhteensä
Korkojohdannaiset	3 781 290,90	46 825 746,11	61 864 764,32	3 580 800,00	116 052 601,33
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	3 781 290,90	46 825 746,11	61 864 764,32	3 580 800,00	116 052 601,33
Ostetut	3 781 290,90	46 825 746,11	61 864 764,32	3 580 800,00	116 052 601,33
Asetetut					0,00
Koronvaihtosopimukset					0,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Kohde-etuuden arvo on korkojohdannaisten sopimusten osalta nimellisarvo, valuuttajohdannaisten sopimusten osalta ostetun valuutan tilinpäätöshetken eurovasta-arvo ja osakejohdannaisten sopimusten osalta osakkeiden todennäköinen arvo tilinpäätöshetkellä.

Arvot on ilmaistu bruttomääräisinä.

Kaikissa johdannaissopimuksissa vastapuolena on OP-Yrityspankki Oyj.

Konserni

Suojaamistarkoituksessa tehdyt johdannaissopimukset 31.12.2015

	Nimellisarvot	Käyvät arvot	
		Positiiviset	Negatiiviset
Korkojohdannaiset	245 671 101,12	5 055 439,90	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut	0,00	0,00	0,00
Asetetut	0,00	0,00	0,00
Koronvaihtosopimukset	245 078 443,47	5 047 464,86	0,00
josta rahavirran suojaus	195 000 000,00	4 707 817,78	0,00
Muut swap -sopimukset	592 657,65	7 975,04	0,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset			
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Johdannaiset yhteensä		5 055 439,90	0,00

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	Yhteensä
Korkojohdannaiset	55 505 101,12	180 166 000,00	10 000 000,00	0,00	245 671 101,12
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Asetetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Koronvaihtosopimukset	55 078 443,47	180 000 000,00	10 000 000,00	0,00	245 078 443,47
Muut swap -sopimukset	426 657,65	166 000,00	0,00	0,00	592 657,65
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Ei suojaamistarkoituksessa pidettävät johdannaissopimukset 31.12.2015

	Nimellisarvot	Käyvät arvot	
		Positiiviset	Negatiiviset
Korkojohdannaiset	94 546 142,02	561,98	4 998 752,20
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	94 546 142,02	561,98	4 998 752,20
Ostetut	94 546 142,02	561,98	4 998 752,20
Asetetut	0,00	0,00	0,00
Koronvaihtosopimukset			
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset			
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Johdannaiset yhteensä		561,98	4 998 752,20

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	Yhteensä
Korkojohdannaiset	1 878 726,63	37 213 890,97	54 848 524,42	605 000,00	94 546 142,02
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	1 878 726,63	37 213 890,97	54 848 524,42	605 000,00	94 546 142,02
Ostetut	1 878 726,63	37 213 890,97	54 848 524,42	605 000,00	94 546 142,02
Asetetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Koronvaihtosopimukset					0,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Kohde-etuuden arvo on korkojohdannaisien sopimusten osalta nimellisarvo, valuuttajohdannaisien sopimusten osalta ostetun valuutan tilinpäätöshetken eurovasta-arvo ja osakejohdannaisien sopimusten osalta osakkeiden todennäköinen arvo tilinpäätöshetkellä.

Arvot on ilmaistu bruttomääräisinä.

Kaikissa johdannaisopimuksissa vastapuolena on OP-Yrityspankki Oyj.

Pankki

Suojaamistarkoituksessa tehdyt johdannaisopimukset 31.12.2015

	Nimellisarvot	Käyvät arvot	
		Positiiviset	Negatiiviset
Korkojohdannaiset	245 671 101,12	5 055 439,90	0,00
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut	0,00	0,00	0,00
Asetetut			
Koronvaihtosopimukset	245 078 443,47	5 047 464,86	0,00
josta rahavirran suojaus	195 000 000,00	4 707 817,78	0,00
Muut swap -sopimukset	592 657,65	7 975,04	0,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset			
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00
Termiinisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Johdannaiset yhteensä		5 055 439,90	0,00

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				Yhteensä
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	
Korkojohdannaiset	55 505 101,12	180 166 000,00	10 000 000,00	0,00	245 671 101,12
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Asetetut					0,00
Koronvaihtosopimukset	55 078 443,47	180 000 000,00	10 000 000,00	0,00	245 078 443,47
Muut swap sopimukset	426 657,65	166 000,00	0,00	0,00	592 657,65
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Ei suojaamistarkoituksessa pidettävät johdannaisopimukset 31.12.2015

	Nimellisarvot	Käyvät arvot	
		Positiiviset	Negatiiviset
Korkojohdannaiset	94 546 142,02	561,98	4 998 752,20
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	94 546 142,02	561,98	4 998 752,20
Ostetut	94 546 142,02	561,98	4 998 752,20
Asetetut			
Koronvaihtosopimukset			
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset			
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset			
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00
Ostetut			
Asetetut			
Johdannaiset yhteensä		561,98	4 998 752,20

	Nimellisarvot, jäljellä oleva juoksu-aika				
	alle 1 vuosi	1 - 5 vuotta	5 - 15 vuotta	yli 15 vuotta	Yhteensä
Korkojohdannaiset	1 878 726,63	37 213 890,97	54 848 524,42	605 000,00	94 546 142,02
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	1 878 726,63	37 213 890,97	54 848 524,42	605 000,00	94 546 142,02
Ostetut	1 878 726,63	37 213 890,97	54 848 524,42	605 000,00	94 546 142,02
Asetetut					0,00
Koronvaihtosopimukset					0,00
Valuuttajohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset					0,00
Osakejohdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00
Muut johdannaiset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Terminisopimukset					0,00
Optiosopimukset	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Ostetut					0,00
Asetetut					0,00

Kohde-etuuden arvo on korkojohdannaisten sopimusten osalta nimellisarvo, valuuttajohdannaisten sopimusten osalta ostetun valuutan tilinpäätöshetken eurovasta-arvo ja osakejohdannaisten sopimusten osalta osakkeiden todennäköinen arvo tilinpäätöshetkellä. Arvot on ilmaistu bruttomääräisinä.

Kaikissa johdannaissopimuksissa vastapuolena on OP-Yrityspankki Oyj.

20. Aineettomat hyödykkeet

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
ICT- menot	0,00	15,00	0,00	15,00
Muut kehittämismenot	0,00	0,00	0,00	0,00
Liikearvo	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut aineettomat hyödykkeet	86 850,00	107 857,17	74 510,00	95 896,00
Yhteensä	86 850,00	107 872,17	74 510,00	95 911,00

Osakkuusyryksistä johtuva konserniliikearvo ja konsernireservi 31.12.2016

Osakkuusyryksistä johtuvan konserniliikearvon vielä poistamatta oleva määrä	72 584,09	euroa
Osakkuusyryksistä johtuvan konsernireservin vielä tulottamatta oleva määrä		euroa

Osakkuusyryksistä johtuvaa konserniliikearvoa ja konsernireserviä ei ole kirjattu taseeseen.

21. Kiinteistöt

31.12.2016

Konserni

Kiinteistöomistukset

Maa- ja vesialueet

Rakennukset

Kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet

Yhteensä

Omassa käytössä olevat	Sijoituskiinteistöt	
	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
3 598 252,48	1 010 386,77	1 110 000,00
31 221 298,94	1 560 513,00	2 331 000,00
4 583 113,76	10 185 472,43	16 406 000,00
39 402 665,18	12 756 372,20	19 847 000,00

Pankki

Kiinteistöomistukset

Maa- ja vesialueet

Rakennukset

Kiinteistöyhteisöjen osakkeet ja osuudet

Yhteensä

Omassa käytössä olevat	Sijoituskiinteistöt	
	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
3 598 252,48	1 010 386,77	1 110 000,00
31 221 298,94	1 560 513,00	2 331 000,00
4 583 113,76	10 821 160,44	16 406 000,00
39 402 665,18	13 392 060,21	19 847 000,00

Sijoituskiinteistöjen käypä arvo perustuu niiden markkina-arvoon. Merkittävässä kohteissa käyvän arvon perusteena on käytetty riippumattoman asiantuntijan antamaa arviota. Muiden kohteiden arvot perustuvat joko johdon omiin arvioihin tai tuottoarvomenetelmään, jona käytetään suoran pääomituksen arviointimenetelmää perustuen kohteen nettotuottoon ja markkinatuottovaatimuksiin huomioiden kohteen sijainti, kunto ja käyttötarkoitus. Liike-, toimisto- ja teollisuustilojen käypä arvo on määritetty pääasiassa tuottoarvomenetelmällä. Asuntojen ja maa-alueiden käypä arvo on määritetty pääasiassa kauppahintamenetelmällä.

22. Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden muutokset tilikauden aikana

Konserni

Hankintameno tilikauden alussa

+ lisäykset tilikautena

- vähennykset tilikautena

+/- siirrot erien välillä

- tilikauden suunnitelman mukaiset poistot

-/+ tilikauden arvonalennukset ja niiden peruutukset

+ vähennyksiin ja siirtoihin kohdistuvat kertyneet poistot ja arvonalennukset

- kertyneet poistot tilikauden alussa

- kertyneet arvonalennukset tilikauden alussa

+ kertyneet arvonorotukset tilikauden alussa

+/- tilikauden arvonorotukset ja niiden peruutukset

= Kirjanpitoarvo tilikauden lopussa

Aineettomat hyödykkeet	Sijoituskiinteistöt	Omassa käytössä olevat kiinteistöt	Muut aineelliset hyödykkeet
810 439,21	20 259 203,85	62 076 158,02	7 352 274,55
3 138,00	385 009,57	1 692 561,09	318 616,90
	-862 659,08	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
-24 160,17	-336 153,57	-1 342 203,28	-319 937,79
0,00	-86 611,00	-450 000,00	0,00
0,00	31 967,50	0,00	0,00
-702 567,04	-2 110 939,79	-24 299 345,26	-4 931 310,09
0,00	-4 523 445,28	-11 886,67	0,00
0,00	0,00	1 737 381,28	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
86 850,00	12 756 372,20	39 402 665,18	2 419 643,57

Pankki

Hankintameno tilikauden alussa

+ lisäykset tilikautena

- vähennykset tilikautena

+/- siirrot erien välillä

- tilikauden suunnitelman mukaiset poistot

-/+ tilikauden arvonalennukset ja niiden peruutukset

+ vähennyksiin ja siirtoihin kohdistuvat kertyneet poistot ja arvonalennukset tilikauden alussa

- kertyneet poistot tilikauden alussa

- kertyneet arvonalennukset tilikauden alussa

+ kertyneet arvonorotukset tilikauden alussa

+/- tilikauden arvonorotukset ja niiden peruutukset

= Kirjanpitoarvo tilikauden lopussa

Aineettomat hyödykkeet	Sijoituskiinteistöt	Omassa käytössä olevat kiinteistöt	Muut aineelliset hyödykkeet
765 487,95	20 791 704,43	62 076 158,02	7 186 689,35
0,00	385 009,57	1 692 561,09	318 616,90
0,00	-759 471,65	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
-21 401,00	-336 153,57	-1 342 203,28	-305 244,90
0,00	-86 611,00	-450 000,00	0,00
0,00	31 967,50	0,00	0,00
-669 576,95	-2 110 939,79	-24 299 345,26	-4 853 878,78
0,00	-4 523 445,28	-11 886,67	0,00
0,00	0,00	1 737 381,28	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
74 510,00	13 392 060,21	39 402 665,18	2 346 182,57

23. Muut varat

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Arvopapereiden myyntisaamiset	11 467,62	188 720,00	11 467,62	188 720,00
Maksujenvälityssaamiset	145 978,45	8 270,51	145 978,45	8 270,51
Muut	2 276 820,09	1 770 664,05	2 276 820,09	1 770 664,05
Yhteensä	2 434 266,16	1 967 654,56	2 434 266,16	1 967 654,56

24. Siirtosaamiset ja maksetut ennakot

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Korot				
Korkosaamiset	5 577 166,97	4 550 560,38	5 561 601,28	4 550 560,38
Maksetut korkoennakot	0,00	17 446,64	15 565,69	17 446,64
Yhteensä	5 577 166,97	4 568 007,02	5 577 166,97	4 568 007,02
Muut				
Muut maksetut ennakkomaksut	71 089,37	149 117,96	71 089,37	149 117,96
Muut siirtosaamiset	286 685,82	381 798,21	118 189,10	140 716,47
Yhteensä	357 775,19	530 916,17	189 278,47	289 834,43
Siirtosaamiset ja maksetut ennakot yhteensä	5 934 942,16	5 098 923,19	5 766 445,44	4 857 841,45

25. Laskennalliset verosaamiset ja -velat

31.12.2016

Konserni**Jaksotuseroista**

Tilinpäätössiirtoihin perustuvat	
Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat	
Konserniyritysten omiin taseisiin perustuvat	
Laskennalliset verosaamiset	1 341 575,40
Laskennalliset verovelat	35 998,29
Netto	1 305 577,11

Muista väliaikaisista eroista

Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat	
Konserniyritysten omiin taseisiin perustuvat	
Laskennalliset verosaamiset	30,78
Laskennalliset verovelat	813 884,58
Netto	-813 853,80

Yhteensä

Laskennalliset verosaamiset	Laskennalliset verovelat
	7 478 487,00
1 305 577,11	0,00
-813 853,80	
491 723,31	7 478 487,00

Konsernituloslaskelmaan merkitty laskennallisen verovelan muutos muodostuu seuraavista eristä:

Tilinpäätössiirtoihin perustuvat	1 172 454,00
Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat	
Konserniyritysten omiin tuloslaskelmiin perustuvat	33 751,86
Yhteensä	1 206 205,86

Konsernitaseessa kertynyt poistoero ja verotusperusteiset varaukset on jaettu omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Omaan pääomaan siirretty osuus on 25 224 131,99 euroa.

Laskennallisiin verosaamisiin sisältyy verotuksessa vahvistetuista tappioista kirjattua laskennallista verosaamista yhteensä euroa.

Muista väliaikaisista eroista johtuvat laskennalliset verosaamiset ja -velat perustuvat oman pääoman käyvän arvon rahastoon kirjatuista myytävissä olevien rahoitusvarojen arvostustuloksista kirjatusta laskennallisista verosaamisista ja -veloista.

Arvonkorotukset 31.12.2016

Taseeseen sisältyy kiinteistöistä tehtyjä arvonkorotuksia

Arvonkorotukset eivät ole veronalaisia. Jos arvonkorotuksen kohteet myytäisiin, arvonkorotukset realisoituisivat myyntivoitoksi, josta tuloveron määrä olisi

Pankki

Jaksotuseroista

Muista väliaikaisista eroista

Yhteensä

	Laskennalliset verosaamiset	Laskennalliset verovelat	Netto
Jaksotuseroista	1 341 575,40	35 998,29	1 305 577,11
Muista väliaikaisista eroista	30,78	813 884,58	-813 853,80
Yhteensä	1 341 606,18	849 882,87	491 723,31

Laskennallisiin verosaamisiin sisältyy verotuksessa vahvistetuista tappioista kirjattua laskennallista verosaamista yhteensä euroa.

Muista väliaikaisista eroista johtuvat laskennalliset verosaamiset ja -velat perustuvat oman pääoman käyvän arvon rahastoon kirjatusta myytävissä olevien rahoitusvarojen arvostustuloksista ja rahavirtaa suojaavien johdannaisten arvostustuloksista kirjatusta laskennallisista verosaamisista ja -veloista.

Arvonkorotukset 31.12.2016

Taseeseen sisältyy kiinteistöistä tehtyjä arvonkorotuksia

Arvonkorotukset eivät ole veronalaisia. Jos arvonkorotuksen kohteet myytäisiin, arvonkorotukset realisoituisivat myyntivoitoksi, josta tuloveron määrä olisi

Tilinpäätössiirtojen kertymä

Poistoero

Verotusperusteiset varaukset

Yhteensä

	Tasearvo	Lask. verovelka	Netto
Poistoero	2 284 693,99	456 938,80	1 827 755,19
Verotusperusteiset varaukset	35 100 000,00	7 020 000,00	28 080 000,00
Yhteensä	37 384 693,99	7 476 938,80	29 907 755,19

Poistoero ja verotusperusteiset varaukset on merkitty taseeseen laskennallisella verolla vähentämättömään määrään. Omien varojen laskelmassa poistoero ja veroperusteiset varaukset laskennallisella verolla vähennettynä on rinnastettu ensisijaisiin omiin varoihin.

26. Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat**Konserni**

	Kirjanpitoarvo 31.12.2016	Nimellisarvo 31.12.2016	Kirjanpitoarvo 31.12.2015	Nimellisarvo 31.12.2015
Sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,00

Pankki

	Kirjanpitoarvo 31.12.2016	Nimellisarvo 31.12.2016	Kirjanpitoarvo 31.12.2015	Nimellisarvo 31.12.2015
Sijoitustodistukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Joukkovelkakirjalainat	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,00

27. Muut velat

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Arvopapereiden ostovelat	9 495,62	0,00	9 495,62	0,00
Maksujenvälitysvelat	462 495,59	993 964,13	462 495,59	993 964,13
Muut	10 099 488,73	4 589 968,84	10 099 488,73	4 589 968,84
Yhteensä	10 571 479,94	5 583 932,97	10 571 479,94	5 583 932,97

28. Pakolliset varaukset

31.12.2016

Konserni

	Eläkevaraukset	Verovaraukset	Takausvastuut	Vuokravastuut	Muut	Yhteensä
Varaukset 1.1.					545 712,00	545 712,00
+ varausten lisäys					0,00	0,00
- käytetyt varaukset						0,00
- peruutukset					50 218,00	50 218,00
Varaukset 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00	495 494,00	495 494,00

Pankki

	Eläkevaraukset	Verovaraukset	Takausvastuut	Vuokravastuut	Muut	Yhteensä
Varaukset 1.1.					545 712,00	545 712,00
+ varausten lisäys						0,00
- käytetyt varaukset						0,00
- peruutukset					50 218,00	50 218,00
Varaukset 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00	495 494,00	495 494,00

29. Siirtovelat ja saadut ennakot**Korot**

	Konserni		Pankki	
	31.12.2016	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2015
Korkovelat	4 875 970,99	6 387 332,69	4 875 970,99	6 387 332,69
Saadut korkoennakot	512 378,30	588 958,82	512 378,30	588 958,82
Yhteensä	5 388 349,29	6 976 291,51	5 388 349,29	6 976 291,51

Muut

Muut saadut ennakkomaksut	14 580,01	12 426,80	14 580,01	12 426,80
Muut siirtovelat	12 708 262,19	12 292 678,74	11 816 433,42	11 350 811,65
Yhteensä	12 722 842,20	12 305 105,54	11 831 013,43	11 363 238,45
Siirtovelat ja saadut ennakot yhteensä	18 111 191,49	19 281 397,05	17 219 362,72	18 339 529,96

31. Oma pääoma Konserni

	Oma pääoma tilikauden alussa	Lisäykset	Vähennykset	Siirrot erien välillä	Oma pääoma tilikauden lopussa
Oma pääoma ja vähemmistön osuus yhteensä	296 277 146,61	37 381 754,02	-18 890 404,58	0,00	314 768 496,05
Osuuspääoma	161 872 894,54	10 056 925,91	-14 135 474,09	0,00	157 794 346,36
Jäsenosuudet	8 165 204,54	652 825,91	-183 884,09	0,00	8 634 146,36
Tuotto-osuudet	145 379 400,00	9 404 100,00	-6 219 200,00	595 900,00	149 160 200,00
Lisäosuudet	8 328 290,00	0,00	-7 732 390,00	-595 900,00	0,00
Ylikurssirahasto	0,00	0,00	0,00		0,00
Arvonkorotusrahasto	0,00	0,00	0,00		0,00
Muut sidotut rahastot	3 854 248,18	127 678,97	-626 511,81	0,00	3 355 415,34
Vararahasto	100 000,17	0,00	0,00		100 000,17
Käyvän arvon rahasto	3 754 248,01	127 678,97	-626 511,81		3 255 415,17
Sääntöjen mukaiset rahastot	0,00				0,00
Muut rahastot	0,00				0,00
Vapaat rahastot	132 724,94				132 724,94
Edellisten tilikausien voitto tai tappio	130 564 568,94		-4 128 418,68		126 436 150,27
Tilikauden voitto tai tappio		27 132 702,32	0,00		27 132 702,32
Vähemmistön osuus pääomasta	-147 289,99	64 446,82			-82 843,18

Käyvän arvon rahaston muutokset

	Tilikauden alussa	Lisäykset	Vähennykset	Tuloslaskelmaan siirretty	Tilikauden päättyessä
Saamistodistukset	-12 006,21	0,00	3 001,55	-15 007,76	0,00
Osakkeet ja osuudet	0,00	0,00	123,12	0,00	-123,12
Muut	3 766 254,22	127 678,97	638 394,90	0,00	3 255 538,29
Rahavirran suojaus	4 707 817,78	0,00	638 394,90	0,00	4 069 422,88
laskennalliset verot	-941 563,56	127 678,97	0,00		-813 884,59
Yhteensä	3 754 248,01	127 678,97	641 519,57	-15 007,76	3 255 415,17

Pankki

	Oma pääoma tilikauden alussa	Lisäykset	Vähennykset	Siirrot erien välillä	Oma pääoma tilikauden lopussa
Oma pääoma yhteensä	272 552 432,13	32 909 449,15	-19 034 467,64	0,00	286 427 413,64
Osuuspääoma	161 872 894,54	10 056 925,91	-14 135 474,09	0,00	157 794 346,36
Jäsenosuudet	8 165 204,54	652 825,91	-183 884,09	0,00	8 634 146,36
Tuotto-osuudet	145 379 400,00	9 404 100,00	-6 219 200,00	595 900,00	149 160 200,00
Lisäosuudet	8 328 290,00	0,00	-7 732 390,00	-595 900,00	0,00
Ylikurssirahasto	0,00				0,00
Arvonkorotusrahasto	0,00				0,00
Muut sidotut rahastot	3 854 248,18	127 678,97	-626 511,81	0,00	3 355 415,34
Vararahasto	100 000,17				100 000,17
Käyvän arvon rahasto	3 754 248,01	127 678,97	-626 511,81		3 255 415,17
Sääntöjen mukaiset rahastot	0,00				0,00
Muut rahastot	0,00				0,00
Vapaat rahastot	0,00				0,00
Edellisten tilikausien voitto tai tappio	106 825 289,41		-4 272 481,74		102 552 807,67
Tilikauden voitto tai tappio		22 724 844,27	0,00		22 724 844,27

Käyvän arvon rahaston muutokset

	Tilikauden alussa	Lisäykset	Vähennykset	Tuloslaskelmaan siirretty	Tilikauden päätyessä
Saamistodistukset	-12 006,21	0,00	3 001,55	-15 007,76	0,00
Osakkeet ja osuudet	0,00	0,00	123,12	0,00	-123,12
Muut	3 766 254,22	127 678,97	638 394,90	0,00	3 255 538,29
Rahavirran suojaus	4 707 817,78	0,00	638 394,90	0,00	4 069 422,88
laskennalliset verot	-941 563,56	127 678,97	0,00		-813 884,59
Yhteensä	3 754 248,01	127 678,97	641 519,57	-15 007,76	3 255 415,17

32. Sidottu ja vapaa oma pääoma sekä jakokelvottomat vapaan oman pääoman erät

Oma pääoma 31.12.2016

Sidottu oma pääoma

Vapaa oma pääoma

Oma pääoma yhteensä

Konserni	Pankki
161 149 761,70	161 149 761,70
153 701 577,53	125 277 651,94
314 851 339,23	286 427 413,64

Voitonjakokelpoiset varat 31.12.2016

Vapaa oma pääoma

- aktivoidut kehittämismenot

- muut jakokelvottomat erät

Voitonjakokelpoiset varat

Konserni	Pankki
153 701 577,53	125 277 651,94
29 951 297,36	39 084,09
123 750 280,17	125 238 567,85

33. Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteettijakauma 31.12.2016

Konserni

Jäljellä oleva juoksuaika

Keskuspankkirahoituksen oikeuttavat saamis-
todistukset

Saamiset luottolaitoksilta

Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä

Saamistodistukset

Velat luottolaitoksille

Velat yleisölle ja julkisyhteisöille

Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat

Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla

	alle 3 kk	3 - 12 kk	1 - 5 vuotta	5 - 10 vuotta	yli 10 vuotta
	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	28 417 771,39	30 000 000,00	0,00	50 000 000,00	0,00
	90 028 448,97	220 305 915,17	863 185 913,23	663 440 452,57	630 826 415,40
	33 263,98	70 848,88	909 634,64	542 332,35	5 242,30
	123 259 789,26	155 000 000,00	120 000 000,00	40 000 000,00	0,00
	2 151 988 081,20	12 814 637,78	2 463 180,20	1 854 022,85	18 314 153,31
	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Muut kuin määräaikaiset talletukset sisältyvät maturiteettiluokkaan "alle 3 kk".

Pankki

Jäljellä oleva juoksuaika

Keskuspankkirahoituksen oikeuttavat saamis-
todistukset

Saamiset luottolaitoksilta

Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä

Saamistodistukset

Velat luottolaitoksille

Velat yleisölle ja julkisyhteisöille

Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat

Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla

	alle 3 kk	3 - 12 kk	1 - 5 vuotta	5 - 10 vuotta	yli 10 vuotta
	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	28 417 771,39	30 000 000,00	0,00	50 000 000,00	0,00
	90 028 448,97	220 305 915,17	863 944 297,01	663 440 452,57	630 826 415,40
	33 263,98	70 848,88	909 634,64	542 332,35	5 242,30
	123 259 789,26	155 000 000,00	120 000 000,00	40 000 000,00	0,00
	2 153 135 533,85	12 814 637,78	2 463 180,20	1 854 022,85	18 314 153,31
	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Muut kuin määräaikaiset talletukset sisältyvät maturiteettiluokkaan "alle 3 kk".

34a. Koti- ja ulkomaanrahan määräiset omaisuus- ja velkaerät 31.12.2016**Konserni**

	Kotimaan raha	Ulkomaan raha	Yhteensä	Konsernin saamiset osakkuusyrittäiltä ja velat osakkuusyrittäille
Saamiset luottolaitoksilta	101 452 763,00	6 965 008,39	108 417 771,39	
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	2 467 787 145,34	0,00	2 467 787 145,34	10 799 191,16
Keskuspankkirahoituksen oikeuttavat saamistodistukset ja muut saamistodistukset	1 561 322,15	0,00	1 561 322,15	
Johdannaissopimukset	10 247 495,50	0,00	10 247 495,50	
Muu omaisuus	394 771 967,83	130 065,72	394 902 033,55	
Velat luottolaitoksille	438 259 789,26	0,00	438 259 789,26	
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	2 180 469 729,80	6 964 345,54	2 187 434 075,34	73 262,77
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	0,00	0,00	0,00	
Johdannaissopimukset ja kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat	5 796 754,85	0,00	5 796 754,85	
Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	0,00	0,00	0,00	
Muut velat	36 653 987,26	2 665,17	36 656 652,43	

Pankki

	Kotimaan raha	Ulkomaan raha	Yhteensä	Josta	
				Tytäryrittäiltä	Osakkuusyrittäiltä
Saamiset luottolaitoksilta	101 452 763,00	6 965 008,39	108 417 771,39		
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	2 468 545 529,12	0,00	2 468 545 529,12		10 799 191,16
Keskuspankkirahoituksen oikeuttavat saamistodistukset ja muut saamistodistukset	1 561 322,15	0,00	1 561 322,15		
Johdannaissopimukset	10 247 495,50	0,00	10 247 495,50		
Muu omaisuus	395 834 332,51	130 065,72	395 964 398,23		
Velat luottolaitoksille	438 259 789,26	0,00	438 259 789,26		
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	2 181 617 182,45	6 964 345,54	2 188 581 527,99	1 147 452,66	73 262,77
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	0,00	0,00	0,00		
Johdannaissopimukset ja kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat	5 796 754,85	0,00	5 796 754,85		
Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	0,00	0,00	0,00		
Muut velat	28 283 671,49	2 665,17	28 286 336,66	5 981,37	

34b. Rahoitusvarojen ja -velkojen käyvät arvot ja kirjanpitoarvot sekä käypien arvojen hierarkia 31.12.2016

Rahoitusvarat	Konserni		Pankki	
	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
Käteiset varat	2 792 125,08	2 792 125,08	2 792 125,08	2 792 125,08
Saamiset luottolaitoksilta	108 417 771,39	108 417 771,39	108 417 771,39	108 417 771,39
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä	2 467 787 145,34	2 467 787 145,34	2 468 545 529,12	2 468 545 529,12
Saamistodistukset	1 561 322,15	1 561 322,15	1 561 322,15	1 561 322,15
Osakkeet ja osuudet	327 712 196,17	327 712 196,17	327 695 189,23	327 695 189,23
Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyyksissä	0,00	0,00	29 182,00	29 182,00
Osakkeet ja osuudet samaan konserniin kuuluvissa yrityksissä	871 249,72	871 249,72	1 540 049,05	1 540 049,05
Johdannaissopimukset	10 247 495,50	10 247 495,50	10 247 495,50	10 247 495,50
Yhteensä	2 919 389 305,35	2 919 389 305,35	2 920 828 663,52	2 920 828 663,52
Rahoitusvelat				
Velat luottolaitoksille	438 259 789,26	438 259 789,26	438 259 789,26	438 259 789,26
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille	2 187 434 075,34	2 187 434 075,34	2 188 581 527,99	2 188 581 527,99
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	0,00	0,00	0,00	0,00
Johdannaissopimukset ja muut kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat	5 796 754,85	5 796 754,85	5 796 754,85	5 796 754,85
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	2 631 490 619,45	2 631 490 619,45	2 632 638 072,10	2 632 638 072,10

Taseessa käypään arvoon arvostetut rahoitusinstrumentit**Konserni**

Saamistodistukset
Osakkeet ja osuudet
Johdannaiset (positiiviset käyvät arvot)
Johdannaiset (negatiiviset käyvät arvot)

	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Saamistodistukset	315 105,83	996 214,01	250 002,31	1 561 322,15
Osakkeet ja osuudet	0,00	9 846,10	0,00	9 846,10
Johdannaiset (positiiviset käyvät arvot)	0,00	4 679 950,72	0,00	4 679 950,72
Johdannaiset (negatiiviset käyvät arvot)	0,00	5 772 041,08	0,00	5 772 041,08

Pankki

Saamistodistukset
Osakkeet ja osuudet
Johdannaiset (positiiviset käyvät arvot)
Johdannaiset (negatiiviset käyvät arvot)

	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Saamistodistukset	315 105,83	996 214,01	250 002,31	1 561 322,15
Osakkeet ja osuudet		9 846,10		9 846,10
Johdannaiset (positiiviset käyvät arvot)		4 679 950,72		4 679 950,72
Johdannaiset (negatiiviset käyvät arvot)		5 772 041,08		5 772 041,08

Arvostusmenetelmät, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta (Taso 3)

Avaava tase 1.1.2016
siirrot tasoon 3
siirrot tasosta 3
muu muutos
Päätävä tase 31.12.2016

	0,00
	0,00
	0,00
	250 002,31
	250 002,31

Taso 1: Noteeratut markkinahinnat

Hierarkiatasoon 1 ryhmitellyt erät koostuvat pörssiessä listatuista osakkeista, noteeratuista yritysten, valtioiden ja rahoituslaitosten velkapapereista sekä pörssijohdannaisista. Kyseisten instrumenttien käypä arvo määräytyy toimivilta markkinoilta saatavien noteerausten perusteella

Taso 2: Arvostusmenetelmät havainnoitavissa olevia syöttötietoja käyttäen

Arvostusmenetelmät, jotka perustuvat luotettaviin laskentaparametreihin. Hierarkiatasoon 2 luokiteltujen instrumenttien käyvä arvolla tarkoitetaan arvoa, joka on johdettavissa rahoitusvälineen osien tai vastaavien rahoitusvälineiden markkina-arvosta, tai arvoa, joka on laskettavissa rahoitusmarkkinoilla yleisesti hyväksytyillä arvostusmalleilla ja -menetelmillä, jos markkina-arvo on niiden avulla luotettavasti arvioitavissa. Tähän hierarkiatasoon on luokiteltu suurin osa OP Yrityspankki -konsernin OTC-johdannaisista sekä yritysten, valtioiden ja rahoituslaitosten noteeratut velkapaperit, joita ei ole luokiteltu tasolle 1.

Taso 3: Arvostusmenetelmät ei havainnoitavissa olevia syöttötietoja käyttäen

Arvostusmenetelmät, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta. Hierarkiatasoon 3 luokitellut instrumentit arvostetaan hinnoittelumalleilla, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta. Lisäksi tasoon 3 luokitellaan velkapapereita, joille noteerauksia on markkinoilla arvostupäivänä vain vähän tai ei ollenkaan. Kyseiseen taseryhmään sisällytetään epäliikvidit lainat, strukturoidut lainat ml. arvopaperistettut lainat ja strukturoidut velkakirjat sekä hedge-rahastot. Tason 3 käypä arvo perustuu kolmannelta osapuolelta saatavaan hintatietoon.

35. Vakuudeksi annettu omaisuus 31.12.2016**Konserni****Omien velkojen puolesta annetut vakuudet**

Velat luottolaitoksille
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat
Johdannaissop. ja kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat
Muut velat
Huonommalla etuoikeudella olevat velat
Yhteensä

Pantit	Kiinnitykset	Muut vakuudet	Yhteensä
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	71 411 736,56	71 411 736,56
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	71 411 736,56	71 411 736,56

Muut omasta puolesta annetut vakuudet**Konserniyhtiön puolesta annetut****Muiden puolesta annetut**

joista lähipiiriin kuuluvalla johdolle

Annetut vakuudet yhteensä**Pankki****Omien velkojen puolesta annetut vakuudet**

Velat luottolaitoksille
Velat yleisölle ja julkisyhteisöille
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat
Johdannaissop. ja kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät velat
Muut velat
Huonommalla etuoikeudella olevat velat
Yhteensä

Pantit	Kiinnitykset	Muut vakuudet	Yhteensä
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	71 411 736,56	71 411 736,56
0,00	0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	71 411 736,56	71 411 736,56

Muut omasta puolesta annetut vakuudet**Konserniyhtiön puolesta annetut****Muiden puolesta annetut**

joista lähipiiriin kuuluvalla johdolle

Annetut vakuudet yhteensä**36. Eläkevastuut**

31.12.2016

Eläkesitoumuksista johtuva suora vastuu
Osuus eläkesäätiön eläkevastuun ja muiden velkojen ylikatteesta

Konserni	Pankki
0,00	0,00
0,00	0,00

Pankin henkilökunnan lakisääteinen eläketurva on järjestetty OP-Eläkekassan kautta ja lisäeläketurva OP-Eläkesäätiön ja OP-Henkivakuutuksen kautta. Konserniyhtiöiden eläketurva on järjestetty eläkevakuutuksella.

37. Rahoitusleasing- ja muut vuokravastuut

31.12.2016

Yhden vuoden kuluessa maksettavat
Yli vuoden kuluessa ja enintään 5 vuoden kuluessa maksettavat
Yli 5 vuoden kuluessa maksettavat
Yhteensä

Konserni	Pankki
1 532,44	1 532,44
2 298,66	2 298,66
0,00	
3 831,10	3 831,10

Sopimusten olennaiset irtisanomis- ja lunastusehdot

38. Taseen ulkopuoliset sitoumukset Konserni

	Tytäryritysten puolesta	Osakkuusyri-tysten puolesta	Muiden puolesta	Yhteensä
Taseen ulkopuoliset sitoumukset 31.12.2016	0,00	0,00	301 568 764,14	301 568 764,14
Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset	0,00	0,00	46 827 716,99	46 827 716,99
Takaukset ja pantit	0,00	0,00	46 827 716,99	46 827 716,99
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Asiakkaan hyväksi annetut peruuttamattomat sitoumukset	0,00	0,00	254 741 047,15	254 741 047,15
Arvopapereiden takaisinostositoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	254 741 047,15	254 741 047,15
josta luottolupaukset	0,00	0,00	254 718 424,37	254 718 424,37

Pankki

	Tytäryritysten puolesta	Osakkuusyri-tysten puolesta	Muiden puolesta	Yhteensä
Taseen ulkopuoliset sitoumukset 31.12.2016	0,00	0,00	301 568 764,14	301 568 764,14
Asiakkaan puolesta kolmannen hyväksi annetut sitoumukset	0,00	0,00	46 827 716,99	46 827 716,99
Takaukset ja pantit	0,00	0,00	46 827 716,99	46 827 716,99
Muut	0,00	0,00	0,00	0,00
Asiakkaan hyväksi annetut peruuttamattomat sitoumukset	0,00	0,00	254 741 047,15	254 741 047,15
Arvopapereiden takaisinostositoumukset	0,00	0,00	0,00	0,00
Muut	0,00	0,00	254 741 047,15	254 741 047,15
josta luottolupaukset	0,00	0,00	254 718 424,37	254 718 424,37

39. Muut vastuusitoumukset ja vastuut tilikauden päättyessä

31.12.2016

Pankki on velvollinen tarkistamaan vuonna 2008 ja sen jälkeen valmistuneista kiinteistöinvestoinneista tekemään alv-vähennyksiä, jos kiinteistön verollinen käyttö vähenee 10 vuoden tarkistusjakson aikana. Viimeiset tarkistusvuodet ovat 2017-2025 kiinteistöinvestoinnin valmistumisajankohdasta riippuen.

668 690,77
0,00
0,00
668 690,77

40. Henkilöstö ja toimielinten jäsenet sekä lähipiiri

	Konserni		Pankki	
	Keskimääräinen lkm	Muutos tilikauden aikana	Keskimääräinen lkm	Muutos tilikauden aikana
Henkilöstön lukumäärä keskimäärin v. 2016				
Vakinainen kokoaikainen henkilöstö	338	-17	275	-18
Vakinainen osa-aikainen henkilöstö	8	-2	8	-2
Määräaikainen henkilöstö	27	11	27	12
Yhteensä	373	-8	310	-8

Toimielinten jäsenten palkat ja palkkiot v. 2016

Hallintoneuvoston jäsenet
Hallituksen jäsenet ja varajäsenet sekä toimitusjohtaja ja hänen sijaisensa
josta toimitusjohtaja Olli-Pekka Saariolle maksetut palkat ja palkkiot sekä luontoisedut

	Konserni	Pankki
Palkat ja palkkiot		
	38 045,00	38 045,00
	618 224,00	618 224,00
	353 669,00	353 669,00
	15 180,00	15 180,00

Edustajiston kokouksessa tehdyn päätöksen mukaan hallintoneuvoston puheenjohtajalle maksetaan palkkiota 880 euroa kuukaudessa ja varapuheenjohtajalle 440 euroa kuukaudessa siltä osin kuin sijaistaa puheenjohtajaa, minkä lisäksi hallintoneuvoston jäsenille maksetaan kokouspalkkiota 385 euroa kokoukselta.

Hallituksen puheenjohtajalle maksetaan palkkiota 2200 euroa kuukaudessa, varapuheenjohtajalle 1100 euroa kuukaudessa siltä osin kuin hän sijaistaa puheenjohtajaa ja muille jäsenille 473 euroa kuukaudessa, minkä lisäksi hallituksen jäsenille maksetaan kokouspalkkiota 495 euroa kokoukselta. Pankin toimitusjohtajalle ei makseta hallitustyöskentelystä erillisiä palkkioita tai muita etuisuuksia.

Toimitusjohtajan vanhuuseläkeikä on 64 vuotta. Eläke-etuudet määräytyvät eläkelakien ja OP:n omien eläkejärjestelmien mukaisesti. Toimitusjohtajan noudattama irtisanomisaika on 3 kuukautta siirryttäessä toisiin tehtäviin OP Ryhmän sisällä tai muuten 6 kuukautta ja työnantajan noudattama irtisanomisaika on 6 kuukautta, jolloin hänelle irtisanomissajan palkan lisäksi suoritetaan korvauksena 12 kuukauden rahapalkkaa vastaava korvaus.

Turun Seudun Osuuspankki liittyi OP-Henkilöstörähoon vuonna 2004.

OP-Henkilöstörähoon maksettava voittopalkkioerä vuonna 2016 perustui seuraavien tavoitteiden saavuttamiselle: OP Ryhmän tulos ennen veroja ja OP Ryhmän ydinvakavaraisuus (CET 1), molemmat painoilla 30% sekä keskittäjäasiakkaiden määrän muutos painolla 40%. Henkilöstörähoon tehtävän palkkiosirron määrä vuodelta 2016 on noin 5,7% rahaston jäsenten palkkasummasta. Vuonna 2016 kirjattiin palkkioita yhteensä 714.135,15 euroa.

Palkitsemisjärjestelmät

OP Ryhmän palkitseminen jakautuu yrityskohtaiseen lyhyen aikavälin palkitsemiseen sekä ryhmätasoiseen pitkän aikavälin palkitsemiseen. Palkkioiden enimmäismäärät on kaikissa järjestelmissä rajattu.

Lyhyen aikavälin palkitsemisohjelmassa ansaintajakso on kalenterivuosi ja palkkio maksetaan lähtökohtaisesti rahana. Lyhyen aikavälin palkitsemisjärjestelmä kattaa koko henkilöstön.

Pitkän aikavälin johdon palkkiojärjestelmän piiriin kuuluvat erikseen määritellyt johtajat ja avaintehtävissä toimivat henkilöt, jotka yhtiön hallitus on nimennyt. OP Osuuskunnan hallintoneuvosto päättää järjestelmän OPn ryhmätasoiset ansaintamittarit ja niille asetettavat tavoitteet kullekin ansaintajaksoille erikseen. Tavoitteet liittyvät OP Ryhmän tulokseen ennen veroja, ydinvakavaraisuuteen (CET1) ja keskittäjäasiakkaiden määrän kasvuun.

Pitkän aikavälin järjestelmä koostuu peräkkäisistä kolmen vuoden pituisista ansaintajaksoista. Palkkion määrä riippuu tavoitteiden saavuttamisesta ansaintajakson päätyttyä. Ensimmäisen ansaintajakson 2011 - 2013 palkkio maksetaan lykkäysajan jälkeen kolmessa yhtä suuressa erässä kesäkuun loppuun mennessä vuosina 2015 - 2017.

Palkitsemisjärjestelmän ansaintajakson 2014 - 2016 perusteella mahdollisesti maksettava palkkio maksetaan OPn liikkeeseen laskemina debentureina. Ansaittu euromääräinen palkkio muunnetaan debentuurien kappalemääräksi järjestelmän toteuman selvittyä. Palkkiosta vähennetään rahana maksettava osuus, jolla katetaan palkkiosta aiheutuvia veroja ja veroluonteisia maksuja. Palkkio maksetaan kolmessa yhtä suuressa erässä vuosina 2018 - 2020. Palkkion arvoa jaksotetaan ansainta- ja sitouttamisjakson kuluessa. Palkkio kirjataan tuloslaskelman erään Palkat ja palkkiot ja vastaerä siirtovelaksi, kunnes se maksetaan. Palkkion maksamiseen liittyy OP Ryhmän vakavaraisuutta ja työ- tai toimitushteen voimassaoloa koskevia ehtoja.

Muuttuvan palkkion maksamisen lykkääntyminen

Muuttuvien palkkioiden maksamisesta on säädetty laissa Luottolaitostoiminnasta (610/2014). Jos henkilö on luokiteltu työtehtäviensä perusteella ryhmään, joiden ammatillisesta toiminnasta voi aiheutua yritykselle merkittävää riskiä ("riskiprofiiliin vaikuttava henkilö"), lykätään muuttuvan palkkion maksua tietyissä olosuhteissa kolmelle vuodelle.

Riskiprofiiliin vaikuttavaan henkilöryhmään sovelletaan muuttuvan palkkion maksamisen lykkäämistä mikäli henkilön muuttuva palkkio yhden vuoden ansaintajaksolta ylittää Finanssivalvonnan kannanoton mukaisen rajan 50.000 euroa. Riskiprofiiliin vaikuttavan henkilön palkkioita tarkastellaan kokonaisuutena huomioiden sekä pitkän- että lyhyen aikavälin palkkiot.

Jos maksun viivästämisen euroraja ylittyy, osa palkkiosta maksetaan heti ja loput palkkion maksusta lykätään. Lykkäystilanteessa viivästettävä palkkio maksetaan kolmen seuraavan vuoden aikana. Sanotussa lykkäystilanteessa lyhyen aikavälin ohjelmassa maksetaan aina puolet palkkiosta rahana ja puolet OPn liikkeeseen laskemana debentuurilainana.

	Konserni	Pankki
	Tilintarkastus-palkkiot	Tilintarkastus-palkkiot
Tilintarkastajille maksetut palkkiot toimeksiantoryhmittäin v. 2016		
Tilintarkastuksesta	15 403,51	13 903,51
Tilintarkastajan muut lausunnot	0,00	0,00
Veroneuvonta	0,00	0,00
Muut palvelut	3 131,68	3 131,68
Yhteensä	18 535,19	17 035,19

Toimielinten jäsenten saamat luotot, takaukset ja vakuudet 31.12.2016

	Rahalainat 1.1.	Lisäykset	Vähennykset	Rahalainat 31.12.	Takaukset ja muut taseen ulkopuoliset sitoumukset
Hallintoneuvoston jäsenet	4 733 959,23	360 380,22	844 185,56	4 250 153,89	233 874,58
Hallituksen jäsenet ja varajäsenet sekä toimitusjohtaja ja hänen sijaisensa	1 853 096,46	1 400 950,00	238 291,53	3 015 754,93	22 300,00
Yhteensä	6 587 055,69	1 761 330,22	1 082 477,09	7 265 908,82	256 174,58

Ilmoitetut luvut sisältävät luotot ja takaukset, jotka luottolaitos tai sen konserniin tai konsolidointiryhmään kuuluva yritys on antanut luottolaitoksen hallinto- ja valvontaelinten jäsenille. Toimielinten jäsenten antamat henkilötakaukset sisältyvät myös rahalainat erään.

Rahalainojen pääasialliset korkoehdot ja muut ehdot

Hallinto- ja valvontaelinten jäsenten luottoehdoissa noudatetaan normaaleja pankin luottoehtoja. Lainat on sidottu yleisesti käytössä oleviin viitekorkoihin. Lainoja lyhennetään sovitun lyhennyssuunnitelman mukaisesti ja niillä on normaalit vakuudet.

	Konserni	Pankki
	0,00	0,00
Eläkesitoumukset		
Hallintoneuvoston jäsenet		0,00
Hallituksen jäsenet ja varajäsenet sekä toimitusjohtaja ja hänen sijaisensa		0,00
Aikaisemmin toimielimiin kuuluneiden henkilöiden eläkesitoumukset	0,00	0,00
Hallintoneuvoston jäsenet		0,00
Hallituksen jäsenet ja varajäsenet sekä toimitusjohtaja ja hänen sijaisensa		0,00

Lähipiiri

	Omistus	Hallinto-henkilöt	Osakkuus-yritys	Muut
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöltä 31.12.	0,00	10 247 809,57	10 799 191,16	0,00
Arvon alentumistappiot 1.1.	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappioiden muutos tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappiot 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00
Saamistodistukset 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappiot 1.1.	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappioiden muutos tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappiot 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00
Osakkeet ja osuudet 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappiot 1.1.	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappioiden muutos tilikaudella	0,00	0,00	0,00	0,00
Arvon alentumistappiot 31.12.	0,00	0,00	0,00	0,00
Takaukset ja muut taseen ulkopuoliset sitoumukset 31.12.	0,00	90 021,96	0,00	0,00

Osuuspankin lähipiiriin kuuluvat pankin hallintoneuvoston jäsenet, hallituksen jäsenet ja varajäsenet, toimitusjohtaja ja toimitusjohtajan sijainen, tilintarkastaja ja varatilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisön päävastuullinen tilintarkastaja sekä näiden aviopuolisot tai avioliitonomaisessa suhteessa olevat henkilöt ja alaikäiset lapset. Lähipiiriin kuuluvat myös yhteisöt ja säätiöt, joissa edellä mainituilla henkilöillä on yksin tai yhdessä toisen kanssa kirjanpitolaisissa tarkoitettu määräysvalta.

Lisäksi lähipiiriin kuuluu se, jolla omistuksen nojalla on vähintään 20 prosenttia osuuspankin osuuksista tai omistuksen, optio-oikeuden tai vaihtovelkakirjalainan nojalla on tai voi olla vastaava omistus tai äänivalta pankin konserniin kuuluvassa yhteisössä, jollei omistuksen kohteena olevan yhtiön merkitys koko konsernin kannalta ole vähäinen. Näiden yritysten edellisessä kappaleessa mainitut vastaavat henkilöt kuuluvat samoin lähipiiriin.

Lähipiiriin kuuluu myös osuuspankin konsernitilinpäätökseen yhdistelty osakkuusyritys.

Osuuspankin kanssa yhteisen määräysvallan alaiset yhteisöt kuuluvat myös osuuspankin lähipiiriin (sisaryitykset).

41. Omistukset muissa yrityksissä 31.12.2016

		Omistusosuus, %	Oma pääoma	Tilikauden voitto tai tappio
Tytäryritykset, jotka yhdistellään konsernitilinpäätökseen				
Yrityksen nimi:	Turun Seudun Op-Kiinteistökeskus Oy	70,00 %	519 187,55	208 629,93
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Tytäryritykset, joita ei yhdistellä konsernitilinpäätökseen vähäisen merkityksen johdosta				
Yrityksen nimi:	Kiinteistö Oy Raision Nesteentie	100,00 %		
Kotipaikka:	Raisio			
Yrityksen nimi:	Kiinteistö Oy Pärkänportti	80,50 %		
Kotipaikka:	Vehmaa			
Yrityksen nimi:	Kiinteistö Oy Turun Kupittaankatu 146	100,00 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Top-Pörssi Oy	100,00 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Turun Sijoituspalvelut Oy	100,00 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	TOP Rahastosijoitukset Oy	100,00 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Apeiro Oy	100,00 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Inflo Oy	100,00 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Lithinos Oy	100,00 %		
Kotipaikka:	Turku			

		Omistusosuus, %	Oma pääoma	Tilikauden voitto tai tappio
Osakkuusyrietykset, jotka yhdistellään konsernitilinpäätökseen				
Yrityksen nimi:	Turun Asemanseudun Kiinteistö Oy	49,54 %	15 303 570,37	202,83
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Turun TeknologiaKiinteistöt Oy	28,02 %	-2 929 000,00	-1 039 000,00
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				
Yrityksen nimi:				
Kotipaikka:				

		Omistusosuus, %	Oma pääoma	Tilikauden voitto tai tappio
Osakkuusyrietykset, joita ei yhdistellä konsernitilinpäätökseen vähäisen merkityksen johdosta				
Yrityksen nimi:	Kiinteistö Oy Jäkäräläntop	37,78 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Kiinteistö Oy Naantalin Tullikatu 12	45,17 %		
Kotipaikka:	Naantali			
Yrityksen nimi:	Kiinteistö Oy Katariinantie	38,71 %		
Kotipaikka:	Kaarina			
Yrityksen nimi:	Kiinteistö Oy Puutorin Pysäköinti	26,29 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Asunto Oy Eerikinkatu 2	23,50 %		
Kotipaikka:	Turku			
Yrityksen nimi:	Asunto Oy Raision Arkadi	23,84 %		
Kotipaikka:	Raisio			
Yrityksen nimi:	VSOP-Sijoitus	20,00 %		
Kotipaikka:	Laitila			

Konsernitilinpäätökseen yhdistellyt yhteisyritykset

Yrityksen nimi ja kotipaikka	Selostus yhteisestä vaikutusvallasta ja henkilöstö keskimäärin

Yritykset, joissa luottolaitoksella on rajoittamaton vastuu

	Omistusosuus, %	Oma pääoma	Tilikauden voitto tai tappio
Yrityksen nimi:			
Kotipaikka:			
Yritysmuoto:			
Yrityksen nimi:			
Kotipaikka:			
Yritysmuoto:			
Yrityksen nimi:			
Kotipaikka:			
Yritysmuoto:			
Yrityksen nimi:			
Kotipaikka:			
Yritysmuoto:			

42. Konsernitilinpäätökseen yhdistellyt tytäryritykset, joiden tilikausi päättynyt ennen tai jälkeen emoyrityksen tilikautta**43. Notariaattitoiminta**

Osuuspankki tarjoaa arvopaperivälitystä sekä säilytys- ja hoitopalvelua samoin kuin muita asiakkaan omaisuuden hoitoon liittyviä palveluja, kuten lainhuudatus- ja kiinnitysasiat, yhteisöjen perustamiset ja uudelleenjärjestelyt, saatavien perimistehtävät, asiakkaan omaisuuden säilytys, perunkirjoitus- ja pesänselvitystoimet, asiakkaan oikeudellinen neuvonta omaisuuden hoitoon ja varojen sijoittamiseen liittyvissä asioissa. Lisäksi pankki tarjoaa toimeksiantoon perustuvia omaisuuden hoitoon liittyviä liikeyritysten, kiinteistö- ja asunto-osaakeyhteisöjen osakkeiden ja osuuksien ostoa ja myyntiä, sekä kiinteistöjen ja asuntojen vuokrausta.

Osuuspankin sellaisten omista nimissään asiakkaan lukuun hallittavien varojen kokonaismäärä, joita sijoituspalvelulain 9. luvun mukaan ei merkitä varoiksi osuuspankin taseeseen

420389,75

44. Osuuspankin jäsenten lukumäärä sekä maksamatta olevat ja irtisanotut osuusmaksut 31.12.2016

Jäsenten lukumäärä	83 479
Maksamatta olevat osuusmaksut	2 853,64
Irtisanotut jäsenosuusmaksut	288 500,00
Irtisanotut lisäosuusmaksut	7 742 390,00
Irtisanotut tuotto-osuusmaksut	14 284 300,00

Irtisanotun osuuspääoman takaisinmaksun edellytykset ja ajankohta

Osuuspankkien omaan pääomaan sisältyy osuuspankkien jäsenten jäsenosuusmaksut sekä jäsenten tekemät sijoitukset tuotto-osuuksiin, joiden koron maksusta ja pääoman palauttamisesta pankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä. Jäsenosuusmaksu ja siitä seuraava asiakasomistajuus antaa mahdollisuuden osallistua pankin hallintoon ja päätöksentekoon. Tuotto-osuuksiin ei liity asiakasomistajien oikeuksia eivätkä ne anna äänivaltaa. Vuosille 2016-2017 tavoitellaan tuotto-osuuksille 3,25 %:n korkoa ja maksettava korko vahvistetaan vuosittain jälkikäteen. Tuottotavoite voi muuttua vuosittain.

Mikäli osuuspankki ei ole kieltäytynyt palauttamisesta, jäsenosuusmaksu ja tuotto-osuusmaksu voidaan palauttaa 12 kuukauden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana jäsenyys on päättynyt tai tuotto-osuuden omistaja on irtisanonut osuuden. Ellei palautusta voida jonakin vuonna maksaa täysimääräisesti, maksamatta jäänyt osa maksetaan seuraavien tilinpäätösten perusteella käytettävissä olevista omista pääomista. Edellä määrätty oikeus maksamatta jääneen osan jälkipalautukseen päättyy kuitenkin viidennen seuraavan tilinpäätöksen jälkeen. Maksamatta jääneelle osalle ei makseta korkoa.

Osuuspankkien kansallisessa tilinpäätöksessä omiin pääomiin luetaan lisäksi lisäosuuspääoma, josta osuuspankeilla ei ole ehdotonta oikeutta kieltäytyä palauttamasta jäsenille. Irtisanottu lisäosuuspääoma luokitellaan tilinpäätöksessä velaksi. Lisäosuuspääoma palautetaan kuuden kuukauden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka perusteella palautus ensimmäisen kerran voidaan suorittaa. Jos irtisanottua lisäosuusmaksua ei ole voitu palauttaa kokonaisuudessaan, voi palautus tapahtua jälkipalautuksena, jos se on kolmen seuraavan tilinpäätöksen perusteella mahdollista. Lisäosuudelle maksetaan korkoa siihen asti, kun se on osuuskuntalain mukaan nostettavissa.

45. Pitkäaikaisäästämispalvelu

OP-eläkesäästön eläketili

Määräaikais- tai muulle talletustilille tehdyt sijoitukset

Osuuspankin taseessa olevat sijoitukset yhteensä

Taseen ulkopuoliset sijoitukset, sijoitusrahastot, osakkeet, jvk-lainat (sis. myyntisaamiset/ostovelat)

OP-eläkesäästön eläketililtä veloitettut sopimuksen mukaiset kulut ja palkkiot

Tilikauden aikana säästämistililtä maksetut eläkkeet

31.12.2016
229 465,13
0,00
229 465,13
1 213 088,99
1 018,49
0,00

LUETTELO KIRJANPITOKIRJOISTA JA TOSITELAJEISTA

OP RYHMÄN SAP tositelajit ja tositenumerosarjat

Pankin pääkirjanpito on SAP-järjestelmässä ja osakirjanpitojen tiedot on siirretty pääkirjanpitoon yhdistelmänä tai muuna yhteenvetona.

Merkittävimmät osakirjanpidot:

Ottolainaus
 Antolainaus
 Omistaja-asiakasrekisteri
 Bonusjärjestelmä
 Tuotto-osuudet
 Korva, arvopaperikirjanpito
 Matkavaluutta
 ASLA, asiakaslaskutus
 Calypso, johdannais- ja arvopaperikirjanpito
 JORR, johdannaisreskontra
 Pankkitakaukset
 Haltia, kiinteistökirjanpito
 Havas, vastike- ja vuokrareskontra
 Osuuspankkien tilit OP Yrityspankissa
 POPS, Pankkien väliset online pikasiirrot ja shekit
 SAP HR ja Aditro
 SAP käyttöomaisuus
 SAP osto- ja myyntireskontra, Ariba, Basware IP ja Basware maksuliikenne

Sovellus- tosite *)	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
	TOISTUVA TOSITE	X1	7700001	7799999
	MALLITOSITE	X2	7800001	7899999
	KAUDEN PÄÄTÖS, lopullinen	SA	1000010001	1000019999
	KAUDEN PÄÄTÖSTOS, purettavat	SB	1000020001	1000029999
	ENNAKKOKIRJAUS, lopullinen	SC	1000030001	1000039999
	ENNAKKOKIRJAUS, purettavat	SD	1000040001	1000049999
	PÄIVITTÄISTOSITE	SE	1000050001	1000059999
	ED.KUUKAUDEN KORJAUKSET/AURUM	SF	1000060001	1000069999
	AGIOARVOSTUS MANUAALINEN	SH	1000080001	1000089999
	SALDONSIIRTO, PURETTAVA (taseen väärän merkkisten saldojen siirto)	SS	1000090001	1000099999
	ARVONLISÄVERON KORJAUS	SV	1000100000	1000109999
	LOMAPALKKAVARAUS	SL	1000110001	1000119999
	HENKILÖSIVUKULUT	SM	1000120001	1000129999
	IFRS-OVY JA -OPHV -saldonsiirto	SI	1000130001	1000139999
	GE-PALKKIOVARAUS	GK	1000140001	1000149999
	TULOSPALKK. JAKSOTUS	GM	1000150001	1000159999
	VEROJAKSOTUS, PURETT.	GO	1000160001	1000169999
	TALL.SUOJARAH. JAKS.	GQ	1000170001	1000179999
	RYHMÄKOHT.ARVONALENT	GX	1000180001	1000189999
	VEROJAKSOTUS,LOPULL.	GY	1000190001	1000199999
	PÄIVITT.TOS./OKO PKL	SO	1000200001	1000209999
	ALV-VELOITUS	GZ	1000210001	1000219999
	ALV-SIIRTO	ST	1000220001	1000229999
	SOS.KULUVELAN SIIRTO	SR	1000230001	1000239999
	SIJ.OM. PÄIVITT./VAR	SP	1000240001	1000249999
	SIJ.OM TP PURETT/VAR	SQ	1000250001	1000259999
	LOMAP.VARAUS/KUSTP.S	GF	1000260001	1000269999
	SOS.KULUVELAN SIIRTO lopullinen	SY	1000270001	1000279999
	KIINTEISTÖSIJ. PÄIV.	SZ	1000280001	1000289999
	KIINTEISTÖSIJ. PURET	SX	1000290001	1000299999
	ELIMINOINTI BALTIA purettava	MB	1000300001	1000309999
	ELIMINOINTI BALTIA ei-purettava	RC	1000310001	1000319999
	PUH.KULUJEN ALV-OIK.	HD	1000320001	1000329999
	SALDONSIIRTO, EI-PURETTAVA	SJ	1000330001	1000339999
	SALDONSIIRTO, TEM	SN	1000340001	1000349999
	SALDONSIIRTO, MVAT	HI	1000350001	1000359999
	KIINT YHT AVAAVA TASE	QN	1000360001	1000369999
	KÄYTTÖOMAISUUS	AA	1010000001	1010999999 RABUCH00 **)
	KÄYTTÖOMAISUUS POISTOT	AF	1011000001	1011999999 RAPERB00 **)
	KÄYTTÖOMAISUUS VARASTOSALDOK	AG	1012000001	1012999999
	LASKU e-Flow/SAP eliminoitavat	LF	1021000001	1021999999
	LASKU MANUAALINEN eliminoitavat	LM	1022000001	1022999999
	HYVITYSLASKU MANUAALINEN eliminoitavat	HM	1023000001	1023999999
	LASKUN PERUUTUS AUTOMAATTINEN	LP	1024000001	1024999999
	LASKUN MANUAALINEN MAKSU	KA	1025000001	1025999999
	AUTOMAATTISET MAKSUT	KZ	1026000001	1026999999
	LASKU E-Flow/SAP ei eliminoitavat	LG	1027000001	1027999999
	LASKU MANUAALINEN ei eliminoitavat	LN	1028000001	1028999999

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
	HYVITYSLASKU MANUAALINEN ei eliminoidavat	HN	1029000001	1029999999
	MYNTILASKU MANUAALINEN eliminoidavat	DR	1030000001	1030999999
	HYVITYSLASKU MANUAALINEN eliminoidavat	DG	1031000001	1031999999
	MYNTILASKUN PERUUTUS	DA	1032000001	1032999999
	HYVITYSLAS.MR Ei ELIM.	DH	1033000001	1033999999
	HYVITYSLASKUTUS eliminoidavat	DI	1034000001	1034999999
	LASKUN MAKSU	DZ	1035000001	1035999999
	HYVITYSLASKUTUS ei eliminoidavat	DJ	1036000001	1036999999
	MYNTILASKU MANUAALINEN ei eliminoidavat	DS	1037000001	1037999999
	MYNTILASKUTUS eliminoidavat	DT	1038000001	1038999999
	MYNTILASKUTUS ei eliminoidavat	DU	1039000001	1039999999
	TASAUS	MT	1040000001	1040999999
	MATKALASKU /MATKAMIES	FA	1041000001	1041999999
	KONEKIELISET TILIOTETAPAHTUMAT	FB	1042000001	1042999999
	LUOTTORESKONTRA/KOTIPANKKI	FC	1043000001	1043999999
	JAHA/KOTIPANKKI	FD	1044000001	1044999999
	IFACTOR /OPR	FE	1045000001	1045999999
	IFACTOR /OPR JAKSOTUS	FF, FG	1046000001	1046999999
	SOPRI /OPR	FH	1047000001	1047999999
	SOPRI /OPR JAKSOTUS	FI,FJ	1048000001	1048999999
	LUOTTOTILI /OPR	FK	1049000001	1049999999
	LEASONG OR /OPR	FL	1050000001	1050999999
	VARAINHANKINTA /OPR	FM	1051000001	1051999999
	VARAINHANKINTA /OPR JAKSOTUS	FN, FO	1052000001	1052999999
	DISKONTATUT OSAMAKSUT /OPR	FP	1053000001	1053999999
	DISKONTATUT OSAM. /OPR JAKSOTUS	FQ, FR	1054000001	1054999999
	OIKEUDELLINEN PERINTÄ /OPR	FS	1055000001	1055999999
	OSAMAKSULEASING (VIEW21) /OPR	FT	1056000001	1056999999
	VIEW 21/JAKSOTUKSET	ET	1057000001	1057999999
	VIEW 21/AGIO	EU	1058000001	1058999999
9900095	SRJ-TAPAHTUMAT	FU	1059000001	1059999999
	AIRAS-PALKKIOT/AURUM	FV	1060000001	1060999999
	TYÖNANTAJAN ST-MAKSU	FX	1070000001	1070999999
	DIME/SIJ.RAHASTOT	GR	1071000001	1071999999
	OPUSCAPITA/OKO	GU	1072000001	1072999999
	ANALYSTE	IE	1073000001	1073999999
	MYNTILASKU/KIPINÄ	DB	1074000001	1074999999
	LASKUN MANUMAKS/OPKK	DY	1075000001	1075999999
	TEM MATKALASKUT	MK	1076000001	1076999999
	VIRO MANU PÄIVITT.	JS	1077000001	1077999999
	VIRO MANU TP PYSYVÄ	JV	1078000001	1078999999
	VIRO MANU TP PERUUT.	JX	1079000001	1079999999
	LATVIA MANU PÄIVITT.	JT	1080000001	1080999999
	LATVIA MANU TP PYS.	JY	1081000001	1081999999
	LATVIA MANU TP PER.	JZ	1082000001	1082999999
	LIETTUA MANU PÄIVITT	JU	1083000001	1083999999
	LIETTUA MANU TP PYS.	KB	1084000001	1084999999
	LIETTUA MANU TP PER.	KC	1085000001	1085999999
	LOMAPALKAT, OSTOLASKU	LL	1086000001	1086999999
	LOMAPALKAT, MYNTILASKU	DL	1087000001	1087999999
	JAKSOTUSAJO, SAPin man. jaksotus -toiminto	MA	1088000001	1088999999
	ACQUIRING-PALKKIOT, OR	KY	1089000001	1089999999
	ACQUIRING-PALKKIOT, MR	DE	1090000001	1090999999
	AGIOARVOSTUS	SG	1091000001	1091999999
	ACQUIRING	KQ	1092000001	1092999999
9930004	CAL PÄIVITTÄISET VIENNIT	RF	1093000001	1093999999
9930005	CAL PÄIVITTÄISET VIENNIT	RF	1093000001	1093999999
9930006	CAL PÄIVITTÄISET VIENNIT	RF	1093000001	1093999999
9930007	CAL PÄIVITTÄISET VIENNIT	RF	1093000001	1093999999
9930008	CAL PÄIVITT. TASEEN ULKOP.	RH	1094000001	1094999999
9930106	CAL KK-VAIHTEN VIENNIT	RG	1095000001	1095999999
9930107	CAL KK-VAIHTEN VIENNIT	RG	1095000001	1095999999
9930108	CAL KK-VAIHTEN TASEEN ULKOP.	RI	1096000001	1096999999
9900048	LISÄOSUUSPÄÄOMA	HB	1097000001	1097999999
	BONUSKERTYMÄ/CLEARING, OR	LK	1098000001	1098999999
	BONUSKERTYMÄ/CLEARING, MR	DK	1099000001	1099999999
9900049	PERINNÄN LIITTYMÄ	HC	1100000001	1100999999
9940004	LJR ANTOLAINAUS	MC	1101000001	1101999999
990053	Banksyst päivittäiset	JD	1102000001	1102999999
990064	BLV PÄIVITTÄISET	JM	1103000001	1103999999
990067	BLT PÄIVITTÄISET	JP	1104000001	1104999999
	Bonuskäyttö toinen op, MR	DO	1105000001	1105999999
	Bonuskäyttö toinen op, OR	LO	1106000001	1106999999
	Equens/Debit-kortit	HF	1107000001	1107999999
	Ariba tilaus eliminoidava	LU	1108000001	1108999999
	Ariba ei tilausta eliminoidava	LV	1109000001	1109999999
	Ariba tilaus ei-eliminoidava	LX	1110000001	1110999999

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja	
			alku	loppu
	Ariba ei tilausta ei-eliminoitava	LY	1111000001	1111999999
	Ariba peruutustosite	LZ	1112000001	1112999999
	ACQUIRING/HALTI	HG	1113000001	1113999999
	SAANA/M2	HJ	1114000001	1114999999
	VAM päivittäiset	HK	1115000001	1115999999
	VAM kk-vaihe	HL	1116000001	1116999999
12999	ENTRA	EN	1299900001	1299999999
	TEKNINEN FD EI ELIM.	Z9	2010000001	2010999999
	KASSAKP. LIITT./OPHV	NA	3010000001	3010999999
	HK KORVAUS KKP./OPHV	NB	3011000001	3011999999
	OIVA KON./OPHV	NC	3012000001	3012999999
	TUOTTOTURVA KON/OPHV	ND	3013000001	3013999999
	LAINATURVA KON./OPHV	NE	3014000001	3014999999
	HENKILÖV.KORV K/OPHV	NF	3015000001	3015999999
	RYHMÄVAK. KON./OPHV	NG	3016000001	3016999999
	IF RYHMÄELÄK K./OPHV	NH	3017000001	3017999999
	MOOTTORIAJ. KON/OPHV	NI	3018000001	3018999999
	VAHINKOVAK. KON/OPHV	NJ	3019000001	3019999999
	HENKILÖVAK. KON/OPHV	NK	3020000001	3020999999
	TAPATURMA KON./OPHV	NL	3021000001	3021999999
	KIINT.VUOKRAT K/OPHV	NM	3022000001	3022999999
	VSM KON./OPHV	NN	3023000001	3023999999
	MITTATURVA KON./OPHV	NO	3024000001	3024999999
	LÄHTEVÄ RAHA L./OPHV	NP	3025000001	3025999999
	TULEVA RAHA L./OPHV	NQ	3026000001	3026999999
	TKV KON./OPHV	NR	3027000001	3027999999
	HK KORVAUS KON./OPHV	NS	3028000001	3028999999
	AULI KON./OPHV	NT	3029000001	3029999999
	RATTI KON./OPHV	NU	3030000001	3030999999
	RAKENNUSVIRHE K/OPHV	NV	3031000001	3031999999
	SULKA KON./OPHV	NX	3032000001	3032999999
	MATKAVAKUUTUS K/OPHV	NY	3033000001	3033999999
	KASKO KON./OPHV	OA	3034000001	3034999999
	ESINEVAK.YKS. K/OPHV	OB	3035000001	3035999999
	TAKAUSVAKUUTUS/OPHV	OC	3036000001	3036999999
	SULKAN EPÄV.VAH/OPHV	OD	3037000001	3037999999
	RESK.SAATAVAL.L/OPHV	OE	3038000001	3038999999
	YT KORVAUS KKP./OPHV	OF	3039000001	3039999999
	PERUUTUS/OPHV LIITT.	NZ	3100000001	3109999999

PLA-tositelajit

Kirjanpitosite	AB	3204000000	3204999999
Täsmäytyspääkirja	AC	3205000000	3205999999
Käyttöom.konversio	AK	3206000000	3206999999
Käyttöom.kirj: netto	AN	3207000000	3207999999
Ratti Kkp.	C3	3208000000	3208999999
VSM Kkp.	C4	3209000000	3209999999
HK Korvaus Muis.	DC	3210000000	3210999999
EK Korvaus Muis.	DD	3211000000	3211999999
Manuaalipal. Muis.	DM	3212000000	3212999999
Auli Muis.	E1	3213000000	3213999999
Oiva Muis.	E2	3214000000	3214999999
Ratti Muis.	E3	3215000000	3215999999
Tuottoturva Muis.	E4	3216000000	3216999999
Mittaturva Muis.	E6	3217000000	3217999999
Ryhmävakuutus Muis.	E7	3218000000	3218999999
Rakennusvirhe Muis.	E8	3219000000	3219999999
IF Ryhmäeläke Muis.	E9	3220000000	3220999999
Ulkoinen numero	EX	3221000000	3221999999
Ratti Muis.	F3	3222000000	3222999999
VSM Muis.	F4	3223000000	3223999999
IF Ilm. eläke Muis.	F9	3224000000	3224999999
As.miesp.m.liit.jaks	H1	3226000000	3226999999
Sonet.vak.pal.jaks.l	H2	3227000000	3227999999
Asiamiehet	HA	3228000000	3228999999
Palkansaajat	HE	3229000000	3229999999
Hallinto henkilöt	HH	3230000000	3230999999
Tilapäispalkkionsaaj	HT	3231000000	3231999999
Investointityönumero	IP	3232000000	3232999999
Toimittajat - hyvät.	KG	3233000000	3233999999
Kiint.hall.järj.liit	KH	3234000000	3234999999
Toimittajat - netto	KN	3235000000	3235999999

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
	Kiint.osakejärj	KO	3236000000	3236999999
	Tilien ylläpito	KP	3237000000	3237999999
	Toimittajat - lasku	KR	3238000000	3238999999
	Kiint.sähkönl.liitt	KS	3239000000	3239999999
	Laskut, IP,ulkopuoli	LB	3240000000	3240999999
	Laji/toimintoj.kirj.	LT	3241000000	3241999999
	ML-tilitys	ML	3242000000	3242999999
	Regressilask. Kon.	MQ	3243000000	3243999999
	JV-Simmer Kon.(tulev	MS	3244000000	3244999999
	Ratti Kon.	N3	3245000000	3245999999
	IF ilm. eläk Kon.	N9	3246000000	3246999999
	EU Korvaus Kkp.	OG	3247000000	3247999999
	Henkivak.korvau Kkp.	OH	3248000000	3248999999
	Tapaturma Kkp.	OI	3249000000	3249999999
	MA korvaus Kkp.	OJ	3250000000	3250999999
	Takaus.korvaus Kkp.	OK	3251000000	3251999999
	Sulkan epäv.vah. Kkp	OL	3252000000	3252999999
	TKV Muis.	OM	3253000000	3253999999
	Moottoriajon. Muis.	ON	3254000000	3254999999
	Sulka Muis.	OO	3255000000	3255999999
	Matkavakuutus Muis.	OP	3256000000	3256999999
	Vahinkovakuutus Muis	OQ	3257000000	3257999999
	Henkilövakuutus Muis	OR	3258000000	3258999999
	Tapaturma Muis.	OS	3259000000	3259999999
	Kasko Muis.	OT	3260000000	3260999999
	Ratti maksusop. Muis	OU	3261000000	3261999999
	Esinevak.yks. Muis.	OV	3262000000	3262999999
	Takausvakuutus Muis.	OW	3263000000	3263999999
	Sulkan epäv.vah Muis	OX	3264000000	3264999999
	Regressilask. Muis.	OY	3265000000	3265999999
	Tuleva raha Muis.	OZ	3266000000	3266999999
	Palkk. as.m.liitt.ja	P1	3267000000	3267999999
	MA korvaus Muis.	PB	3268000000	3268999999
	Sulkan epäv.vah Muis	PC	3269000000	3269999999
	Henkivak.korvau Muis	PD	3270000000	3270999999
	Tapaturma Muis.	PF	3271000000	3271999999
	Takaus.korvaus. Muis	PG	3272000000	3272999999
	YT Korvaus Muis.	PH	3273000000	3273999999
	JV-Simmer Muistio	PI	3274000000	3274999999
	MA korvaus Kon.	PJ	3275000000	3275999999
	Tapaturma Kon.	PL	3276000000	3276999999
	Takaus,korvaus Kon.	PM	3277000000	3277999999
	YT Korvaus Kon.	PN	3278000000	3278999999
	JV-Simmer Kon.(lähte	PO	3279000000	3279999999
	ATK-palv.vel.liitt	PP	3280000000	3280999999
	Hinnanmuutos	PR	3281000000	3281999999
	EU Korvaus Kon.	PS	3282000000	3282999999
	EK Korvaus Kon.	PT	3283000000	3283999999
	Päätetapahtum.liitt	PU	3284000000	3284999999
	ATK-palv.vel. levyti	PW	3285000000	3285999999
	Systemipalv.vel.lii	PX	3286000000	3286999999
	Työasemaveloitukset	PY	3287000000	3287999999
	S-laskutus, Elisa	PZ	3288000000	3288999999
	Sulkan epäv.vah. Kon	QA	3289000000	3289999999
	EK Korvaus Kkp.	QB	3290000000	3290999999
	Cross-company korot	QC	3291000000	3291999999
	EU korvaus muis.	QD	3292000000	3292999999
	Hyvitys - nettosuor.	RA	3293000000	3293999999
	Ostolasku	RE	3294000000	3294999999
	Lask.vast.otto netto	RN	3295000000	3295999999
	Laskun siirto	RV	3296000000	3296999999
	SIJ/KTÖ JAKO	SK	3297000000	3297999999
	Jälkikirjaustosite	SU	3298000000	3298999999
	Tiedonsiirto	UE	3299000000	3299999999
	Maksukirjaus	ZP	3305000000	3305999999
	Pankki - täsmäytys	ZR	3306000000	3306999999
	Maksu per shekki	ZS	3307000000	3307999999
	Maksuselvitys	ZV	3308000000	3308999999
	INV.TILAUSTEN PURKU	QE	3309000000	3309999999
	Tuottoturva man. peruut	14	3310000000	3310999999
	Lainaturva man. peruut	15	3311000000	3311999999
	Mittaturva man. peruut	16	3312000000	3312999999
	Auli man. peruut	11	3313000000	3313999999
	ryhmävak man. peruut	17	3314000000	3314999999
	Rak.virhevak. man. peruut	18	3315000000	3315999999
	Oiva man. peruut	12	3316000000	3316999999
	Sulka evl man. peruut	1P	3317000000	3317999999

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
	Sulka man. peruut	1C	3318000000	3318999999
	Matkavak. man. peruut	1D	3319000000	3319999999
	Vahinkovak. man. peruut	1E	3320000000	3320999999
	M.ajoneuvovak. man. peruut	1A	3321000000	3321999999
	Henkilövak. man. peruut	1F	3322000000	3322999999
	Tapaturmavak. man. peruut	1G	3323000000	3323999999
	Kaskovak. man. peruut	1I	3324000000	3324999999
	Ratti man. peruut	13	3325000000	3325999999
	Ratti maksusop. man peruut	1J	3326000000	3326999999
	Esinevak. yks. man. peruut	1M	3327000000	3327999999
	Takausvak. man. peruut	1N	3328000000	3328999999
	EK Korvaus man. peruut	19	3329000000	3329999999
	Ratti 2 man. peruut	1B	3330000000	3330999999
	Takaus korv. man peruut	1H	3331000000	3331999999
	JV-Simmer man peruut	1K	3332000000	3332999999
	JV-Simmer muist m pe	1S	3333000000	3333999999
	Korkki TA	QF	3334000000	3334999999
	Korkki YT	QG	3335000000	3335999999
	Korkki EU	QH	3336000000	3336999999
	Korkki EK	QI	3337000000	3337999999
	Korkki YA	QJ	3338000000	3338999999
	Korkki MK	QK	3339000000	3339999999
	Korkki manuaalitosite	QL	3340000000	3340999999
	KORKKI PV MANUAALITOS.	QM	3341000000	3341999999
	Flex maksutulo, koneellinen	K1	3342000000	3342999999
	Flex maksutulo, manuaalinen kirjaus	K2	3343000000	3343999999
	Flex korvaukset, koneellinen	K3	3344000000	3344999999
	Flex korvaukset, manuaalinen kirjaus	K4	3345000000	3345999999
	Flex manuaalinen peruuntuva	K5	3346000000	3346999999
500	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
501	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
502	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
503	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
504	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
505	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
506	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
507	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
508	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
509	MARKKATOSITEMUUNTO	TF	5000000001	5000999999
040	JÄSENLUOTTOVAKUUTUS	TA	5040000001	5040999999 HVRKR0H
050	ASUNTOSÄÄSTÖPALKKIOT	TB	5050000001	5050999999
060	ELÄKEKASSA	TC	5060000001	5060999999
061	ELÄKEKASSA	TC	5060000001	5060999999
080	OP-LUOTOT	TD	5080000001	5080999999
084	ALV-MAKSUT	TE	5084000001	5084999999
510	TOSITEMUUNTO	TG	5100000001	5100999999
610	ULTRA VALUUTANVAIHTO	TX	6100000001	6100999999
613	ZVS-MAKSUT/OKO	TH	6130000001	6130999999
614	ZVS-MAKSUT/OKO	TH	6130000001	6130999999
615	PSE/PE-MAKSUT/OKO	TZ	6150000001	6150999999
616	PSE/PE-MAKSUT/OKO	TZ	6150000001	6150999999
620	FORSE	TI	6200000001	6200999999
621	SDD SEPA SUORAVELOITUS	RB	6210000001	6210999999
624	AQUARIUS/OKO	GP	6240000001	6240999999
625	VIEW/PÄIVITYKSET	TJ	6250000001	6250999999
628	DPS/OPTO-TAPAHTUMAT	RZ	6280000001	6280999999
631	SEKKILUNASTUKSET (USKI)	TK	6310000001	6310999999
632	SEKKILUNASTUKSET (USKI)	TK	6310000001	6310999999
633	PANKKITAKAUKSET	TL	6330000001	6330999999
634	OKOBANKEN	TM	6340000001	6340999999
635	OKOBANKEN	TM	6340000001	6340999999
636	REMBURSSIT JA PERITTÄVÄT	TN	6360000001	6360999999
637	REMBURSSIT JA PERITTÄVÄT	TN	6360000001	6360999999
638	DPS PÄIVITTÄISET	KU	6380000001	6380999999
639	DPS TASEEN ULKOPUOL.	KV	6390000001	6390999999
640	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
641	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
642	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
643	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
644	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
645	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
646	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
647	TULEVAT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TP	6530000001	6530999999

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
648	TULEVAT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TP	6530000001	6530999999
649	LÄHTEVÄT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TO	6400000001	6400999999
653	TULEVAT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TP	6530000001	6530999999
654	TULEVAT MAKSUMÄÄRÄYKSET	TP	6530000001	6530999999
657	ULKOMAISET SEKKILUNASTUKSET	TU	6570000001	6570999999
658	ULKOMAISET SEKKILUNASTUKSET	TU	6570000001	6570999999
659	ULKOMAISET SEKKILUNASTUKSET	TU	6570000001	6570999999
660	MATKASHEKIT	TQ	6600000001	6600999999
663	Ultra/ Henki Aquarius VIRO	KF	6630000001	6630999999
665	BANKGIRO	TV	6650000001	6650999999
666	RPM (Rahanpesun estämisen keskeytyskirjaukset)	KX	6660000001	6660999999
667	RPM/EUR	RM	6670000001	6670999999
670	VALUUTTAPÄÄKASSA	TR	6710000001	6710999999
671	SETELKAUPAT	TR	6710000001	6710999999
672	VALUUTTAPÄÄKASSA	TR	6710000001	6710999999
673	VALUUTTAPÄÄKASSA	TR	6710000001	6710999999
674	BOND/REPO PÄIVITTÄISET	TS	6740000001	6740999999
675	BOND ARVOSTUKSET	XV	6750000001	6750999999
691	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
692	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
693	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
694	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
695	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
696	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
697	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
698	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
699	TOSITEMUUNTO (TOSMU)	TT	6910000001	6910999999
	TYÖASEMATOSITTEET	TY	9000000001	9099999999
9900016	USKI ULKOM SHEKKIEN LUNASTUS	BQ	9701600001	9701699999
990005	LÄHTEVÄ CLEARING (AAMU)	VB	9900500001	9900599999
990007	Prepaid rsk-tapahtumat	KJ	9900070001	9900079999
9900001	OTTOLAINAUS	BA	9900100001	9900199999 OT003/OTORP002
990001	OTTOLAINAUS	BA	9900100001	9900199999
9900002	ANTOLAINAUS	BD	9900200001	9900299999 AMR972
9900030	OVY:N LUOTTOVAKUUTUKSET	EJ	9900300001	9900309999
9900031	OVY:N KORVAUS&VARAUS	GE	9900310001	9900319999
9900032	ABASEC/OPSTOCK	GL	9900320001	9900329999
9900004	PANKKITAKAUS	BF	9900400001	9900499999 ATTR009
990004	MTL TAPAHTUMAT / MAKSULIIKE	VA	9900400001	9900499999
9900005	LÄHETETYT ATK-VÄLITYKSET	BG	9900500001	9900599999 MGKR2005, MGKR2006
9900006	SAAPUNEET ATK-VÄLITYKSET	BH	9900600001	9900699999 MGKR2001
9900007	SELVITETTÄVÄT ATK-VÄLITYKSET	BI	9900700001	9900799999 MGKR2002
9900008	PÄÄKIRJATAPAHTUMAT	BJ	9900800001	9900899999 MGKR2004
9900009	SAAPUNEET PIKASIIROT	BK	9900900001	9900999999 MGR5150
990009	SAAPUVA CLEARING 31.12.1997 ALKAEN (AAMU)	VE	9900900001	9900999999
990010	POPS BRUTTOCLEARING 16.12.1997 ALKAEN	VF	9901000001	9901099999
9900005	LÄHETETYT ATK-VÄLITYKSET / OKO	EK	9901100001	9901199999
990012	AGIOT /VALUUTTAKASSA	VG	9901200001	9901299999
9900013	ERIKOISLAINAT	CG	9901300001	9901399999
990013	ERIKOISLAINAT	CG	9901300001	9901399999
9900014	VALUUTTAKIRJANPITO	EE	9901400001	9901499999 MV29K
990014	VALUUTTAKASSA 24.2.1997 ALKAEN	EE	9901400001	9901499999 OTALPKT
9900015	ANTOLAINAUS /ALPER	BP	9901500001	9901599999
990015	AUTOMAATTIKIRJAUS / ALPER 18.11.94 ALKAEN	BP	9901500001	9901599999
9900016	USKI ULKOM SHEKKIEN LUNASTUS	BQ	9901600001	9901699999 op:t, 7880: USLR610
990016	CLEARING 30.10.98 (YÖ)	VH	9901600001	9901699999
990017	CLEARING 30.10.98 (YÖ)	VI	9901700001	9901799999
9900018	MATKAVALUUTTA	BL	9901800001	9901899999 MAVRMTIK
	MATKAV. (MAVA) VIERAAT SEKIT JA			
990018	MATKASEKIT	BL	9901800001	9901899999
9900019	MATKAVALUUTTA/AGIO	BM	9901900001	9901999999 MAVRATIK
990019	AGIOT (MAVA)	BM	9901900001	9901999999
990020	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
990022	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
990023	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
990024	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
990025	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
990122	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
990123	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
990124	OPICS (PÄIVITTÄINEN) (OC)	VJ	9902000001	9902099999
9900021	OP:N TILIT OKOSSA	BS	9902100001	9902199999 PR002

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
990021	OPICS (KK-VAIHDE PYSYVÄT KIRJAUKSET)	VK / VL	9902100001	9902199999
9900006	SAAPUNEET ATK-VÄLITYKSET / OKO	EL	9902200001	9902299999
9900008	PÄÄKIRJATAPAHTUMAT / OKO	EM	9902300001	9902399999
9900241	PERINTÄ- JA KORVAUSJÄRJESTELMÄ (PKJ) OVY	EQ	9902410001	9902419999
9900242	PANKKIKOHTAISET VAKUUTUKSET (PKV) OVY	ER	9902420001	9902429999
9900243	PANKKIKOHTAISET VAKUUTUKSET (PKV) OVR	ES	9902430001	9902439999
9900025	RAHAHUOLTO	EG	9902500001	9902599999
9900026	LUNASTETUT OKON SEKIT	BV	9902600001	9902699999 MGKR2003
990026	LUNASTETUT OKON SEKIT WINRESK	BV EO	9902600001 9902700001	9902699999 9902799999
990028	KAPULA PÄIVITT./OKO	GS	9902800001	9902899999
990029	KAPULA ARVOSTUS/OKO	GT	9902900001	9902999999
990030	ASLA/SIIRTYVÄT/OHMO	GD	9903000001	9903099999
990031	ASLA	VM	9903100001	9903199999
990032	ASLA / SIIRTYVÄT	VN / VO	9903200001	9903299999
990033	ASLA/OHMO	GC	9903300001	9903399999
990034	UTU/PALKKIOT	IF	9903400001	9903499999
9900035	POPS/LUNASTAMATTOMAT SEKIT YLI 10V	IG	9903500001	9903599999
9900036	PKJ JÄLKIPER. SUORIT	IH	9903600001	9903699999
990036	ELE PÄIVITTÄISET VIENNIIT	JA	9903700001	9903799999
990037	ELE TAUP VIENNIIT	JB	9903800001	9903899999
990038	ELE PERUUTETTAVAT TILINPÄÄTÖSVIENNIIT	JC	9903900001	9903999999
990041	KIRJAUSYHTEENVETO/RAHAHUOLTO	VP	9904100001	9904199999
9900042	PLATINAJÄRJESTELMÄ	BW	9904200001	9904299999 BJER122
990042	KIRJAUSYHTEENVETO/RAHAHUOLTO (UUSI)	VQ	9904200001	9904299999
9900043	CLARITY, sisäinen ICT työ (ei peruutettava)	RD	9904300001	9904399999
990044	DEVON, 30.6.99	VR	9904400001	9904499999
990045	DEVON, 30.6.99	VS	9904500001	9904599999
990046	DEVON, 30.6.99	VT	9904600001	9904699999
990047	DEVON, 30.6.99	VU	9904700001	9904799999
9900050	PALKAT	BY	9905000001	9905099999 (***)
9900052	LOMAPALKKAVELAT	GV	9905200001	9905299999 (***)
990054	Banksyst kk/tp-päätös	JE	9905900001	9905999999
990055	Banksyst taseen ulkopuoliset (jos tarvitaan)	JI	9905500001	9905599999
990056	TRADING TERMIINIEN ARVOSTUSTULOS (EI PERUUTETTAVA), VX	VI	9905600001	9905699999
990057	RJ PÄIVITTÄISET	JF	9905700001	9905799999
990058	RJ SIIRTYVÄT	JG	9905800001	9905899999
9900060	VALUUTTATILIT	BZ	9906000001	9906099999
990060	VALUUTTAOTTOLAINAUS	BZ	9906000001	9906099999
9900061	VALUUTTATILIT / AGIOT	CA	9906100001	9906199999 DARRAGI/OVARP002
990061	VALUUTTAOTTOLAINAUS / AGIOT	CA	9906100001	9906199999
9900062	VALUUTTATILIT/SIIRTYVÄ KORKO	CB,CC	9906200001	9906299999 DARRASK/OVARP002
990062	VALUUTTAOTTOLAINAUS/SIIRTYVÄT ERÄT	CB / CC	9906200001	9906299999
9900063	LÄHTEVÄT ULKOMAAN MAKSUT	CD	9906300001	9906399999 LUMR124
990065	BLV TILINP. PYSYVÄ	CD	9906500001	9906599999
990066	BLV TP PERUUTETTAVA	JO	9906600001	9906699999
990068	BLT TILINP. PYSYVÄ	JQ	9906800001	9906899999
990069	BLT TP PERUUTETTAVA	JR	9906900001	9906999999
9900070	SÄILYTYSPALKKIOT	CE	9907000001	9907099999
990070	SÄILYTYSPALKKIOLAKUTUS 2.11.94 ALKAEN (KESÄ.- JA JOULUK)	CE	9907000001	9907099999
9900071	ARVOPAPREIDEN MYYNTIPALKKIOT	CF	9907100001	9907199999
990071	JVK.MERKINTÄ/ARVOPAPEREIDEN VÄL.PALKKIOT	CF	9907100001	9907199999
990072	BOND/JVK/EI KÄYTÖSSÄ	VZ	9907200001	9907299999
990073	BOND/S. KOROT. PÄIV./EI KÄYTÖSSÄ	UC	9907300001	9907399999
990074	BOND/ARV. KK. L./EI KÄYTÖSSÄ	UD	9907400001	9907499999
990075	BOND/HINTAERO PÄIV./EI KÄYTÖSSÄ	UF	9907500001	9907599999
990076	Prepaid maksutapahtumat	KK	9907600001	9907699999
990077	REPO NORMAALIKIRJAUKSET/EI KÄYTÖSSÄ	YA	9907700001	9907799999
9900078	MAKSULIIKETILIN KATESIIRTO	EC	9907800001	9907899999 OKO/PR93
990078	KATESIIRTO OTTO/OPTO	YB	9907800001	9907899999
990079	BOND/ARVOPÄIVÄKIRJAUKSET	YC	9907900001	9907999999
9900080	SIJOITUSRESKONTRA/OVC	GJ	9908000001	9908099999
9900081	KORJAUSTOSITELAJI	CH	9908100001	9908199999
9900082	HALTIA VUOKRASAAMISET	EH	9908200001	9908299999
9520005	YIT-VUOKRAT	EH	9908200001	9908299999
677	KORVA/PÄIVITTÄISET	CJ	9908300001	9908399999
678	KORVA/HINTAEROT	CJ	9908300001	9908399999
9900083	KORVA-TAPAHTUMAT	CJ	9908300001	9908399999
9900083	KORVA PÄIVITTÄISET	CJ	9908300001	9908399999
9900042	PLATINAJÄRJESTELMÄ	BW	9908400001	9908499999
9900085	KIINTEISTÖRESKONTRA / UUSI	CI	9908500001	9908599999
9900086	OKO:N LAINAT	CM	9908600001	9908699999
990086	OKO:N LAINAT OP:LLE	CM	9908600001	9908699999
990087	REPO ARVOPÄIVÄKIRJAUKSET/EI KÄYTÖSSÄ	YK	9908700001	9908799999

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
9900088	HALTIA VASTIKERESKONTRA	EF	9908800001	9908899999
9900089	HALTIA VASTEKESUORITUKSET	EI	9908900001	9908999999
9900091	MAKSULIIKE /ASLA	CN	9909100001	9909199999 ALARKP01 JA 13
9900092	ASLA/OHMO	GA	9909200001	9909299999
9900095	VILU/KOTIPANKKI	GG	9909500001	9909599999
990995	OKO:N KIRJAUSYHTEENVETO / OPTO	YN	9909950001	9909959999
9901001	OTTOLAINAUS/SIIR.KOR.PERUUTUS	BC	9910010001	9910019999 OT003/ OTORP003
991001	OTTOLAINAUS / SIIRTYVÄT ERÄT	YO / YP	9910010001	9910019999
9901002	ETUKÄTEEN MAKS.KOROT/TILINP.	BE,ED	9910020001	9910029999 AMR827
991003	LOAN IQ/OKO	GN	9910030001	9910039999
991004	ANTO AGIO KIRJAUKSET JA			
991004	PENNINPYÖRISTYKSET	YQ	9910040001	9910049999
991005	YPA LAINAT	YR	9910050001	9910059999
991006	YPA LAINAT SIIRTYVÄT (eurot)	YS / YT	9910060001	9910069999
991048	YPA LAINAT SIIRTYVÄT (valuutat)	YS / YT	9910060001	9910069999
991007	KESKUSPANKKIPALVELUOSASTON LAINAT (RO)	YU	9910070001	9910079999
991008	RO SIIRTYVÄT	YV / YW	9910080001	9910089999
991009	PERINTÄANTOLAINAUS (PA)	YX	9910090001	9910099999
991010	PA SIIRTYVÄT	YY / YZ	9910100001	9910109999
9901011	OTTOLAINAUS /SIIRTYVÄ KORKO	BB	9910110001	9910119999 OT003
991012	YA-JS S. KORK. PER.	UK	9910120001	9910129999
9901013	ALS:N HOITOPALKKIOT	BN,BO	9910130001	9910139999 AMR830
991013	RO-JS S. KORK. PER.	UG	9910130001	9910139999
991014	PA-JS S. KORK. PER.	UH	9910140001	9910149999
991015	RO/AGIOKIRJAUKSET	UI	9910150001	9910159999
991016	PA/AGIOKIRJAUKSET	UJ	9910160001	9910169999
9910002	ALS-JOLLA CAP PÄIVITTÄISET	JJ	9910200001	9910209999
9901021	OPTO / SIIRTYVÄ KORKO	BT,BU	9910210001	9910219999 PR402
991024	YA VIRO AGIOT	RP	9910240001	9910249999
991025	YA VIRO PÄIVITTÄISET	RJ	9910250001	9910259999
991026	YA VIRO SIIRTYVÄT	RO	9910260001	9910269999
991027	YA VIRO AA-PERUUTUKSET	RU	9910270001	9910279999
9901003	ANTOLAINAUS /Okopankki	EY,EZ	9910300001	9910399999
991034	YA LATVIA AGIOT	RR	9910340001	9910349999
991035	YA LATVIA PÄIVITTÄISET	RK	9910350001	9910359999
991036	YA LATVIA SIIRTYVÄT	RQ	9910360001	9910369999
991037	YA LATVIA AA-PERUUTUKSET	RX	9910370001	9910379999
9901042	PLATINAJÄRJESTELMÄ/SIIRTYVÄ	BX,BR	9910420001	9910429999 BJER221
991044	YA LIETTUA AGIOT	RT	9910440001	9910449999
991045	YA LIETTUA PÄIVITTÄISET	RL	9910450001	9910459999
991046	YA LIETTUA SIIRTYVÄT	RS	9910460001	9910469999
991047	YA LIETTUA AA-PERUUTUKSET	RY	9910470001	9910479999
9901050	ALS/PREEMIOIT JA ARV.	GH	9910500001	9910509999
9901055	ALS/JOHD.AR.V.PER.	GI	9910550001	9910559999
9901083	KORVA-TAPAHTUMAT/SIIRT. KORKO	CK,CL	9910830001	9910839999
9901083	KORVA OSAKKEET /SIIRTYVÄT	CK,CL	9910830001	9910839999
990083	KORVA RM/ARVOSTUKSET	CK	9910830001	9910839999
991083	KORVA RM/ARVOST.PER.	CL	9910830001	9910839999
9901086	OKO:N LAINOJEN SIIRTYVÄT	CV	9910860001	9910869999
991086	OKO:N LAINAT OP:LLE / SIIRTYVÄT	CV / CY	9910860001	9910869999
9901091	MAKSULIIKE /ASLA /SIIRTYVÄ KORKO	CO,CP	9910910001	9910919999 ALARKP06 JA 07
9901092	SSP:N KAUPPAHINNAN JAKSOTUS	CQ,CZ	9910920001	9910929999
9901093	ASLA/OHMO/SIIRTYVÄT	GB	9910930001	9910939999
991111	OKOPANKIN TASESIIRROT / OL	XA	9911110001	9911119999
991112	OKOPANKIN TASESIIRROT /ALS	XB	9911120001	9911129999
991113	OKOPANKIN TASESIIRROT / VALUUTAKASSA	XC	9911130001	9911139999
991114	OKOPANKIN TASESIIRROT / DA	XD	9911140001	9911149999 ACR3B1/ACR3B2
9910201	ATK-LASKUTUS OPK /JP	CS	9912010001	9912019999
990176	PREPAID TILITYKSET	KT	9917600001	9917699999
991995	OPTON KONEKIELISET SIIRT.KOROT	XE / XF	9919950001	9919959999
992001	TERMIINI / H TAI TR	XG	9920010001	9920019999
9920002	ALS-JOLLA CAP TILINPÄÄTÖS	JK	9920020001	9920029999
992005	FRA PÄÄOMAT	XH	9920050001	9920059999
990201	ATK-LASKUTUS / OKO	YL	9920100001	9920199999
990202	SRJ-PALKKIONPALAUTUSJAKSOTUS/OP- RAHASTO	IA	9920200001	9920299999
990203	SRJ- PALKKIONPALAUTUSJAKSOTUS/SAAJAYHTIÖT	IB	9920300001	9920399999
9900205	OMISTAJAJÄSENREKISTERI	CT	9920500001	9920599999 JRER110
990207	TALLETUSSIIRROT	YM	9920700001	9920799999
679	PÄÄOMAKONVERSIOT	Z4	9920830001	9920839999
9902083	PÄÄOMAKONVERSIOT	Z4	9920830001	9920839999
992100	PANKKITAKAUKSET	XI	9921000001	9921009999 PTKR3301
992101	PANKKITAKAUSET / AGIOT	XJ	9921010001	9921019999
992102	HENKIVAKUUTUS	HV	9921020001	9921029999

Sovellus- tosite ')	Nimi	Tosite- laji	Numerosarja alku	loppu
683	ARVOSTUSKONVERSIO/PURKU	Z5	9921830001	9921839999
9902183	ARVOSTUSKONVERSIO/PURKU	Z5	9921830001	9921839999
684	ARVOSTUSKONVERSIO/UUDET	Z6	9922830001	9922839999
9902283	ARVOSTUSKONVERSIO/UUDET	Z6	9922830001	9922839999
992400	CPICS (TASEEN ULKOPUOLISET)	XL	9924000001	9924009999
9903001	SALDONSIIIRTO	Z1	9930010001	9930019999
9903001	SALDONSIIIRROT	Z1	9930010001	9930019999
993002	TERMIINIT PISTE-EROT SIIRT.	XM / XN	9930020001	9930029999
9903003	EURO	Z3	9930030001	9930039999
9903003	EURO	Z3	9930030001	9930039999
9930002	ALS-JOLLA CAP TASEEN ULKOPUOLISET	JL	9930200001	9930209999
993009	TERMIINIT PISTE-EROT	XO / XP	9930090001	9930099999
994005	TERMIINIT / AGIOT	XQ	9940050001	9940059999
994006	TERMIINIT / AGIOT PALAUTUS	XR	9940060001	9940069999
9940007	LJR OPA-SIIRROT	MX	9940700001	9940799999
9940008	LJR ERIKOISLAINAT	MD	9940080001	9940089999
994010	FRA ARVOSTUKSET	XS / XT	9940100001	9940109999
9940104	LJR EFEKT.KORON HINTAERO	ME	9941040001	9941049999
9940105	LJR EFEKT.KORON HINTAERO PERUUTUS	MF	9941050001	9941059999
9940106	LJR ETUKÄTEEN MAKS.KOROT TP	MG	9941060001	9941069999
9940107	LJR ETUKÄTEEN MAKS.KOROT TP PERUUTUS	MH	9941070001	9941079999
9940108	LJR ERIK.LAINOJEN SIIRT. HOITOPALKKIOT	MI	9941080001	9941089999
9940109	LJR ERIK.LAINOJEN SIIRT. HOITOPALKKIOT PERUUTUS	MJ	9941090001	9941099999
9940110	LJR-JOLLA CAP PÄIVITTÄISET	MM	9941100001	9941109999
9940111	LJR-JOLLA CAP KK-VAIHDE PERUUTUS	ei vielä varattu		
9940112	LJR-JOLLA CAP ARVOSTUKSET	MN	9941120001	9941129999
9940113	LJR-JOLLA CAP ARVOSTUKSET PERUUTUS	ei vielä varattu		
9940114	LJR-JOLLA CAP TASEEN ULKOPUOLISET	MO	9941140001	9941149999
9940115	LJR-JOLLA CAP TASEEN ULKOPUOLISET PERUUTUS	ei vielä varattu		
9940116	LJR-KALA PREEMIOT JA ARVOSTUKSET	MP	9941160001	9941169999
9940117	LJR-KALA ARVOSTUSTEN PERUUTUS	MR	9941170001	9941179999
9940120	LJR ARVONALENTUMISET	MU	9941200001	9941209999
9940121	LJR ARVONALENTUMISET PERUUTUS	MV	9941210001	9941219999
995	AGIOT/ULKOMAANRESKONTRAT	XU	9950010001	9950019999
9950002	JORE TILINPÄÄTÖS	KD	9950020001	9950029999
9960002	JORE TASEEN ULKOP.	KE	9960020001	9960029999
9970002	CHF-TP-VIENNIT	KL	9970020001	9970029999
9970003	CHF-TAUP-VIENNIT	KM	9970030001	9970039999
	ULKOM.SIIRTYVIEN KORKOJEN			
998	AUTOMAATTIKIRJAUS	XX	9980000001	9980999999
999	VALUUTTALUOTTO	XY	9990000001	9990999999
	PERUUTUS / KUMPPANIKOODIT	PK	9999970001	9999979999
	E-FLOW PERUUTUS	EP	9999980001	9999989999
	YLEINEN PERUUTUSTOSITE	PE	9999990001	9999999999

SAPin tositepäiväkirja, kuukausipäiväkirja ja SAPin Ostovelka- ja myyntisaamistilien pääkirja

*) on arkistoitu LEA -arkistointijärjestelmään.

Tositteet on joko laadittu konekielisenä tai tulostettu paperille ja ne säilytetään kansiossa tai arkistoituna

** REA-arkistointijärjestelmään

*** Raportit arkistoitu marraskuusta 2006 lähtien Aditron eArkistossa

Rinnakkaisissa sovellustositenumeroissa lyhyemmät sovellustositenumerot ovat peräisin Intime-kirjanpitojärjestelmästä, pidemmät FMS-kirjanpitojärjestelmästä.

Jatkossa yksi sovellustositenumero kaikkien yritysten käyttöön (SAP kaikilla käytössä).

1. Tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen allekirjoitus

Tammikuun 31. päivänä 2017

Jarna Heinonen

Juha Salonen

Erkki Haavisto

Kristiina Hellstén

Olli Manner

Olli-Pekka Saario

2. Lausunto tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta

Hallintoneuvosto on tänään pidetyssä kokouksessa perehtynyt pankin tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen. Vuoden 2017 edustajiston kokoukselle hallintoneuvosto toteaa lausuntonaan, että pankkia on hoidettu lain ja säännösten mukaisesti ja että hallintoneuvostolla ei ole Turun Seudun Osuuspankin tilinpäätöksen eikä toimintakertomuksen johdosta huomautettavaa. Hallintoneuvosto yhtyy hallituksen esitykseen ylijäämää koskeviksi toimenpiteiksi.

Helmikuun 7. päivänä 2017

Hallintoneuvoston puheenjohtaja

Hallintoneuvoston sihteeri

3. Tilintarkastajien merkintä suoritetusta tilintarkastuksesta

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Helmikuun 8. päivänä 2017

KPMG Oy Ab
KHT-yhteisö

Kari Niukko
KHT

Tilintarkastuskertomus

Turun Seudun Osuuspankin edustajistolle

Tilinpäätöksen tilintarkastus

Lausunto

Olemme tilintarkastaneet Turun Seudun Osuuspankin (y-tunnus 0142126-1) tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2016. Tilinpäätös sisältää sekä konsernin että emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan konsernin sekä osuuspankin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset.

Lausunnon perustelut

Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvän tilintarkastustavan mukaisia velvollisuuksiamme kuvataan tarkemmin kohdassa *Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa*. Olemme riippumattomia osuuspankista sekä konserniyrityksistä niiden Suomessa noudatettavien eettisten vaatimusten mukaisesti, jotka koskevat suorittamaamme tilintarkastusta ja olemme täyttäneet muut näiden vaatimusten mukaiset eettiset velvollisuutemme. Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja toimitusjohtajan velvollisuudet

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen laatimisesta siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset. Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat myös sellaisesta sisäisestä valvonnasta, jonka ne katsovat tarpeelliseksi voidakseen laatia tilinpäätöksen, jossa ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä.

Hallitus ja toimitusjohtaja ovat tilinpäätöstä laatiessaan velvollisia arvioimaan osuuspankin sekä konsernin kykyä jatkaa toimintaansa ja soveltuvissa tapauksissa esittämään seikat, jotka liittyvät toiminnan jatkuvuuteen ja siihen, että tilinpäätös on laadittu toiminnan jatkuvuuteen perustuen. Tilinpäätös laaditaan toiminnan jatkuvuuteen perustuen, paitsi jos osuuspankki tai konserni aiotaan purkaa tai sen toiminta lakkauttaa tai ei ole muuta realistista vaihtoehtoa kuin tehdä niin.

Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa

Tavoitteenamme on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä, sekä antaa tilintarkastuskertomus, joka sisältää lausuntonne. Kohtuullinen varmuus on korkea varmuustaso, mutta se ei ole tae siitä, että olennainen virheellisyys aina havaitaan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti suoritettavassa tilintarkastuksessa. Virheellisyyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä, ja niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voisi kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

Hyvän tilintarkastustavan mukaiseen tilintarkastukseen kuuluu, että käytämme ammatillista harkintaa ja säilytämme ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan. Lisäksi:

- Tunnistamme ja arvioimme väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvat tilinpäätöksen olennaisen virheellisyyden riskit, suunnittelemme ja suoritamme näihin riskeihin vastaavia tilintarkastustoimenpiteitä ja hankimme lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Riski siitä, että väärinkäytöksestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, on suurempi kuin riski siitä, että virheestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, sillä väärinkäytökseen voi liittyä yhteistoimintaa, väärentämistä, tietojen tahallista esittämättä jättämistä tai virheellisten tietojen esittämistä taikka sisäisen valvonnan sivuuttamista.

- Muodostamme käsityksen tilintarkastuksen kannalta relevantista sisäisestä valvonnasta pystyäksemme suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta emme siinä tarkoituksessa, että pystyisimme antamaan lausunnon osuuspankin tai konsernin sisäisen valvonnan tehokkuudesta.
- Arvioimme sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuutta sekä johdon tekemien kirjanpöytäarvioiden ja niistä esitettävien tietojen kohtuullisuutta.
- Teemme johtopäätöksen siitä, onko hallituksen ja toimitusjohtajan ollut asianmukaista laatia tilinpäätös perustuen oletukseen toiminnan jatkuvuudesta, ja teemme hankkimamme tilintarkastusevidenssin perusteella johtopäätöksen siitä, esiintyykö sellaista tapahtumiin tai olosuhteisiin liittyvää olennaista epävarmuutta, joka voi antaa merkittävää aihetta epäillä osuuspankin tai konsernin kykyä jatkaa toimintaansa. Jos johtopäätöksemme on, että olennaista epävarmuutta esiintyy, meidän täytyy kiinnittää tilintarkastuskertomuksessamme lukijan huomiota epävarmuutta koskeviin tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin tai, jos epävarmuutta koskevat tiedot eivät ole riittäviä, mukauttaa lausuntomme. Johtopäätöksemme perustuvat tilintarkastuskertomuksen antamispäivään mennessä hankittuun tilintarkastusevidenssiin. Vastaiset tapahtumat tai olosuhteet voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei osuuspankki tai konserni pysty jatkamaan toimintaansa.
- Arvioimme tilinpäätöksen, kaikki tilinpäätöksessä esitettävät tiedot mukaan lukien, yleistä esittämistapaa, rakennetta ja sisältöä ja sitä, kuvastaako tilinpäätös sen perustana olevia liiketoimia ja tapahtumia siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan.
- Hankimme tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä konserniin kuuluvia yhteisöjä tai liiketoimintoja koskevasta taloudellisesta informaatiosta pystyäksemme antamaan lausunnon konsernitiilinpäätöksestä. Vastaamme konsernin tilintarkastuksen ohjauksesta, valvonnasta ja suorittamisesta. Vastaamme tilintarkastuslausunnosta yksin.

Kommunikoidimme hallintoelinten kanssa muun muassa tilintarkastuksen suunnitellusta laajuudesta ja ajoituksesta sekä merkittävistä tilintarkastushavainnoista, mukaan lukien mahdolliset sisäisen valvonnan merkittävät puutteellisuudet, jotka tunnistamme tilintarkastuksen aikana.

Muut raportointivelvoitteet

Muu informaatio

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat muusta informaatiosta. Muu informaatio käsittää toimintakertomukseen sisältyvän informaation. Tilinpäätöstä koskeva lausuntomme ei kata muuta informaatiota.

Velvollisuutenamme on lukea toimintakertomukseen sisältyvä informaatio tilinpäätöksen tilintarkastuksen yhteydessä ja tätä tehdessämme arvioida, onko toimintakertomukseen sisältyvä informaatio olennaisesti ristiriidassa tilinpäätöksen tai tilintarkastusta suoritettaessa hankkimamme tietämyksen kanssa tai vaikuttaako se muutoin olevan olennaisesti virheellistä. Velvollisuutenamme on lisäksi arvioida, onko toimintakertomus laadittu sen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Lausuntonamme esitämme, että toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat yhdenmukaisia ja että toimintakertomus on laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Jos teemme suorittamamme työn perusteella johtopäätöksen, että toimintakertomukseen sisältyvässä informaatiossa on olennainen virheellisyys, meidän on raportoitava tästä seikasta. Meillä ei ole tämän asian suhteen raportoitavaa.

Turku 8.2.2017

KPMG Oy Ab

Kari Niukko

KHT